TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 26 | Balandis — Birželis | 1934 m.

Naujos baudžiamosios teisės srovės.

Š. m. balandžio 21 ir 28 d. Teisininkų Dr-jos V-bos iniciatyva Vyr. Tribunolo salėje įvyko susirinkimas-diskusijos pasidalyti mintimis apie naujos baudžiamosios teisės sroves. Tuo klausimu pranešimą padarė du prelegentai p. p. *K. Žalkauskis* ir *J. Papečkys*, kurie suglaustai pareiškė kas seka.

I.

Vyr. Trib. Prokuroro Padėjėjo K. Žalkauskio pranešimas.

Pasaulis šiandien gyvena krizės laikotarpį: visose gyvenimo srityse statomi nauji uždaviniai, ieškoma naujų kelių. Giliausiai ta krizė bene bus palietusi žmonių visuomeninius santykius, pirmiausia — santykius tarp atskiro asmens ir valstybės. Šiuose santykiuose aiškiai pradeda dominuoti valstybės pradas, iš pagrindų reviduojamos pažiūros ir į pačią valstybės esmę ir jos tikslus. Fašistinė Italija pagimdė ir fašistinę teisinę sistemą. Gimstančios naujos autoritetarinės valstybės kartu kuria ir savąją teisę. Mokslui kyla uždavinys tirti šias naujas valstybines santvarkas, rasti joms teoretinį pagrindą. Suprantama, kad ir baudžiamoji teisė, kaip visuomeninio mokslo dalis, taikoma naujoms valstybinėms santvarkoms, — baudžiamosios teisės teorija stengiamasi suderinti su naujomis valstybių ideologijomis, baudžiamosios normos turi saugoti naują politinę santvarką. Kad būtų galima pažinti pasireiškusias baudžiamosios teisės sroves, aš čia noriu panagrinėti keletą naujų baudžiamųjų kodeksų.

Per paskutinius 4—5 metus visa eilė Europos valstybių sudarė naujus baudžiamuosius kodeksus. Taip, 1928 m. įvestas naujas baudžiamasis kodeksas Ispanijoje, 1929 m. Jugoslavijoje, 1931 m. Italijoje, 1932 m. Danijoje ir Lenkijoje, o 1933 m. Latvijoje. Prūsų teisingumo ministerio memorandume paskelbtas nacionalsocialistų baudžiamojo kodekso projektas. Taigi, matome, kad beveik visose Europos judresnėse vietose atsiranda ir nauja baudžiamoji teisė. Čia pirmoje eilėje stovi Italija. Italijos baudžiamąją santvarką įdomu panagrinėti štai kodėl: Italija pastaraisiais laikais buvo toji šalis, kur baudžiamoji teisė buvo labiausiai tiriama, labiausiai nagrinėjama, tiek teoretišku, tiek praktišku atžvilgiais. Nusikaltėlių tyrimas, kuriam pradžią yra davęs garsusis Lombroso, plačiai išsirutuliojo. Antra, Italija turime ypatingai domėtis dar ir todėl, kad jos naujas baudžiamasis kodeksas pasirodė, fašistams jau daugiau kaip 10 metų Italiją ištvarkius. Taigi, Italų baudžiamajame kodekse atsispindi fašistų pažiūros į baudžiamąją teisę, drauge jų metodai ir būdai kovoti su nusikalstamumu.

Fašistinei revoliucijai Italijoje įvykus, gyviau pradedama rūpintis sudaryti naują baudžiamąjį statutą. 1925 m. sudaroma komisija iš universiteto profesorių, teismo darbininkų ir advokatų. Ji dirbo 6 metus. Jos darbai surinkti 23 tomuose. Paskutiniais savo darbo metais komisija dirbo, paties teisingumo ministerio Rocco vadovaujama. Pagaliau, 1931 m. liepos mėn. 1 d. Italijoje buvo paskelbta naujoji baudžiamoji santvarka. Čia turiu paminėti, kad, be 1931 m. liepos mėn. 1 d. baudžiamojo statuto, buvo paskelbtas naujas baudžiamasis procesas, karališkas dekretas dėl prisiekusiųjų posėdininkų reorganizavimo ir reglamentas dėl bausmių vykdymo. Vienas žymiausiųjų fašistinės Italijos baudžiamosios teisės mokovų — Novelli — yra tarptautinės komisijos leidinyje parašęs straipsnį[1]), kuriame išdėsto tuos samprotavimus, kurie buvo padėti į naujojo statuto pagrindą. Jis sako, kad komisija, kuri ruošė tą statutą, atsidėjusi kreipė dėmesį į naujausias baudžiamosios teisės teorijas, taip pat ir į Italijos gyvenimo patyrimus. Fašistai naujų idėjų nebijo, bet stengiasi tas

---

[1]) „Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire" Volume II, livraison 1.

naująsias idėjas taikyti pagal jų praktiškąją naudą. Srovių ginčuose naujame kodekse stengiamasi išlaikyti neutralitetą. Naujojo baudžiamojo kodekso sumanytojai pripažįsta, kad ir klasinės srovęs ir antropologinės srovės šalininkai skelbia daug teisingų dalykų. Tiek vienų, tiek kitų ne visas tezes galima įgyvendyti. Anksčiau, Ferri paruoštas projektas nebuvo visai atmestas. Jis buvo priimtas dėmėn, bet, kaip pats Novelli sako, daug Ferri statuto tezių įgyvendyti nepageidaujama ir negalima. Pagaliau, daugiausia buvo atsižvelgta, ruošiant naują kodeksą, į naują fašistinės valstybės santvarkos supratimą.

Naujas italų baudžiamasis kodeksas yra didokas, susideda iš 734 str. Jis bus bene vienas iš didžiausių kodeksų Europoje. Tai, be abejojimo, sudaro jo silpnąją pusę. Kodeksas padalintas į tris knygas. Pirmoje knygoje kalbama apie nusikaltimus bendrai, antroje — apie atskirus nusikaltimus, ir trečioje — apie nusižengimus. Naujas italų kodeksas sukėlė didelį susidomėjimą ir susilaukė daug pagyrimų, bet ir daug gana aštrios kritikos. Kodeksas pasižymi ypatingai teigiamai tuo, kad greta bausmių sistemos, nustato ir saugumo priemonių sistemą. Saugumo priemonės yra palyginti naujas institutas. Ir mūsų baudžiamajame statute (32 str.) tos saugumo priemonės yra numatytos, bet tiktai, jei taip galima pasakyti, visiškai embrionaliai. 1928 m. Romoje buvo susirinkęs tarptautinis baudžiamosios teisės kongresas, kuris padarė saugumo priemonių klausimu visą eilę nutarimų, ir šito kongreso nutarimai buvo beveik ištisai naujame kodekse įgyvendyti. Fašistų kodekse nustatoma, kad baudžiamieji įstatymai turi atlikti dvi funkcijas: atpildo funkciją (Vergeltung, vozmeždije), ir nusikaltimų įspėjamąją funkciją. Vadinasi, už padarytus nusikalstamus darbus statutas turi bausti, bet kartu turi ir nusikaltimus įspėti. Antroji funkcija, esant tiktai vienai bausmių sistemai, nepasiekiama jau vien dėl to, kad bausmė negali būti taikoma išteisintam žmogui, tuo tarpu toks žmogus gali būti visuomenei labai pavojingas, nes gali neturėti savyje pakankamai jėgų jam nuo nusikaltimo sulaikyti. Italų kodekso 42 § deklaruojamas pamatinis principas, kad bausmė taikoma tiktai tam, kas yra nusikaltimą padaręs. Saugumo priemonės (str. 199—240) gi taikomos asmenims, kurie yra pripažįstami socialiai pavojingi, nors jie ir nebūtų padarę jokio baudžiamojo veiksmo (202 str.). Tiktai teisėjas gali pripažinti asme-

nį socialiai pavojingą. Saugumo priemonės negali bausmės pakeisti, bet gali būti greta bausmės taikomos. Kodeksas numato visą eilę saugumo priemonių, kurias galima paskirstyti į 3 grupes: pirmiausia — priemonės, susijusios su laisvės atėmimu: valstiečiams taikomos žemės ūkio kolonijos, miesto darbininkams — darbo namai. Darbo namuose arba ūkio kolonijose būti skiriama nuo 1 iki 4 metų. Toliau yra įvairių psichiatrinių, gydomųjų įstaigų, kurios yra teismo prižiūrimos. Šiose įstaigose dirba psichiatrai gydytojai ir kitų auklėjamųjų ir taisomųjų sričių specialistai. Antrą grupę saugumo priemonių sudaro policijos ir kitų administracijos organų priežiūra: draudimas gyventi tam tikrose vietose, draudimas lankyti smukles arba kitas vietas, kur pardavinėjamas alkoholis, ir svetimšalių išsiuntimas už valstybės ribų. Pagaliau, trečioji priemonių grupė yra turto pobūdžio — ypač paminėtinas gero elgesio laidas. Teismas siūlo nusikaltusiam žmogui sudėti piniginį laidą iki 20.000 lirų ir prižadėti nebedaryti nusikaltimų. Jeigu padaro, tai pinigai konfiskuojami. Prie šios saugumo priemonių rūšies priklauso ir konfiskavimas įvairių įrankių nusikaltimui vykdyti. Visose čia paminėtose priemonėse nėra būtino bausmei pažymio — būtent, atpildo momento. Jos yra grynai saugojamosios priemonės. Jos saugoja visuomenę nuo tų elementų, kurie, teismo nuomone, galėtų būti jai pavojingi. Kolizija tarp bausmės ir saugumo priemonių taip pat numatyta kodekse ir išsprendžiama tokiu būdu: jei kartu yra skiriama bausmė ir saugumo priemonė, tai nuteistasis pirmiau turi atlikti bausmę ir tik paskui jam taikoma saugumo priemonė. Jei skiriama bausmė, nesujungta su laisvės atėmimu, tai nuteistasis turi pirmiau atlikti paskirtą jam saugumo priemonę. Jei kas, beatlikinėdamas saugumo priemonę, padaro nusikaltimą, tai saugumo priemonės eiga sustabdoma, ir jis sodinamas į kalėjimą. Reikia pastebėti, kad tiktai italų kodekso taip tiksliai, išsemiamai ir pagal tarptautinio kriminalinio kongreso pageidavimus įgyvendyta saugumo priemonių sistema.

Italų kodekse iš dalies reglamentuojamas ir pats bausmės vykdymas. Pirmiausia, nustatomas dėsnis, kad bausmės vykdomos teisėjo priežiūroje. Patys nusikaltėliai dalinami į 3 grupes. Pirmajai grupei priklauso nusikaltėliai iš papratimo, profesijos ar patraukimo; antrajai grupei — nusikaltėliai, ku-

rių pakaltinamumas yra sumažintas — sergą dvasine liga, padarę nusikaltimą alkoholio įtakoje, nebyliai ir apskritai kliauno (trūkstamo) intelekto žmonės, ir 3 grupei—mažamečiai. Šitoms grupėms baudžiamajame kodekse įsakyta taikyti skirtingus režimus. Skiriamos šios bausmės: mirtis, sunkiųjų darbų kalėjimas, paprastas kalėjimas ir piniginė bauda. Sankcijos labai griežtos (dažnai skiriama mirties bausmė). Be to, baudžiamojo kodekso bendroje dalyje yra numatytas patronatas. Patronatas Italijoje yra privalomas ir apima ne tik pačius kalinius, bet ir jų šeimas. Be to, kodekso nustatytas principas, kad visi kaliniai turi dirbti, darbas turi būti atlygintas. Kaltės klausimas kodekse normuojamas pagal klasinę teoriją. Jo 42 str. pasakyta, kad žmogus gali būti baustas tiktai tada, kai nusikalstamasis veiksmas padarytas su jo žinia ir noru. Labai smulkiai nustatomos aplinkybės, didinančios kaltę, o taip pat ir lengvinamosios aplinkybės. Labai įdomus 133 str., kuris liečia bausmės taikymą. Jame pasakyta, kad teisėjas, taikydamas bausmę, turi žiūrėti priemonių, kurių buvo griebtasi vykdant nusikalstamąjį darbą, jo rezultatų ir nusikaltėlio pasireiškusios piktos valios. Tą dalyką čia pabrėžiu, nes paskui, kalbant apie nacionalsocialistų projektą, pamatysime, kad ten priimtas priešingas principas. 85 str. nustatyta, kad žmogus gali būti tiktai tada pripažintas pakaltinamas, jei turi laisvą svarstymo galimumą ir valią. Tai tiek dėl italų baudžiamojo kodekso bendrosios dalies.

Atvertę ypatingąją dalį, pirmiausia susidursime su fašistų pažiūra į valstybę. Aiškinamajame rašte pasakyta, kad kodeksu turi būti baudžiami ne vien pasikėsinimai prieš valstybę, bet turi būti baudžiama ir už visus tuos veiksmus, kurie trukdo pačios valstybės veikimą bei gerovę. Į valstybę žiūrima, kaip į gyvą organizmą. Ir šitam „gyvam organizmui" apsaugoti leidžiamos labai detalizuotos baudžiamosios normos. Jau vien iš to skyriaus pavadinimo matyti fašistų pažiūra į valstybę. Tas skyrius pavadintas nusikaltimai prieš pačią valstybės substanciją, prieš pačios valstybės esmę. Pirmoje dalyje numatyti nusikaltimai, kurie susiję su išorine valstybės apsauga. Čia įdomu atkreipti dėmesį į 267 str., kur nustatytas naujas nusikaltimas, būtent, ūkiškas išdavimas (defetizmas). Pagaliau, reikia pažymėti dar 271 str., kur kalbama apie tautinio jausmo slopinimą. Įdomus 304 str.,

kuris nėra suderintas su klasine baudžiamosios teisės teorija, nes pripažįsta baustiną ir nepavykusį kurstymą.

Tiek, trumpai suglaudus, apie naująjį italų kodeksą. Jis yra padaręs didelės įtakos ir kitų šalių baudžiamųjų įstatymų leidimui. Taip, pav., lenkų baudžiamajame kodekse labai žymi italų fašistinio kodekso įtaka.

Lenkijos baudžiamasis kodeksas paskelbtas 1932 m. liepos mėn. 15 d. Prieš tai, kaip žinome, įvairiose Lenkijos dalyse veikė 3 kodeksai: 1903 m. rusų, 1871 metų vokiečių ir 1851 m. austrų kodeksai. Kodeksas buvo labai ilgai ruošiamas tam tikros kodifikacijos komisijos, esančios Teisingumo Ministerijos žinioje. Jai pirmininkavo žinomas prof. Makarevičius. Prof. Rappaportas, šios komisijos narys, taip désto pagrindus, padėtus į naujojo lenkų kodekso pamatą[2]). Pirmiausia, jis sako, kodifikacijos komisija stengėsi sintetinti nusikaltimo sąvokas, kitaip sakant, trumpinti patį kodeksą, rasti kaip galima platesnius nusikaltimų apibrėžimus ir kiek galima vengti kazuistikos. Taip pat, kaip ir italai, lenkai stengėsi savo kodekse derinti bausmės ir saugumo priemonių sistemas, pasiekti didesnę kaltės ir bausmės individualizaciją ir duoti, taikant bausmę, teisėjų nuožiūrai platesnių ribų. Lenkų baudžiamasis kodeksas numato šias bausmes: mirties, kalėjimo nuo 6 mėnesių iki gyvos galvos, taip pat areštą ir piniginę baudą. Už nusižengimus taikoma bauda iki 3.000 zlotų ir areštas. Kaltės klausimą lenkų baudžiamasis kodeksas sprendžia pagal klasinės teorijos nustatytus dėsnius, ir šiuo atveju labai panašus į 1903 metų Baudžiamąjį Statutą. Jisai numato *dolus eventualis* ir *dolus generalis* ir dvi neatsargumo formas: *negligentia* ir *luxuria*. Tuo tarpu pasikėsinimas jau visai kitaip kvalifikuojamas, būtent, kaip noras padaryti nusikaltimą, o ne kaip vykdymo pradžia pagal klasinę teoriją; taigi, užakcentuojamas greičiau vidujinis žmogaus nusistatymas, negu jo tam tikri išoriniai veiksmai. Kurstytojai ir padėjėjai baudžiami, žiūrint, ar įvykdytas nusikalstamas darbas, kurs buvo kurstoma padaryti. Lenkų kodeksas pasižymi ypatingai smulkia nusikaltėlių klasifikacija, būtent, jis nustato

---

[2]) Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire Volume III livraisons 1 et 2.

6 nusikaltėlių grupes: 1) nepakaltinami, kuriems taikomos tik saugumo priemonės, 2) asmenys su sumažintu pakaltinamumu, 3) alkoholikai, 4) tinginiai, atpratę nuo darbo, 5) recidivistai ir 6) nusikaltėliai iš papratimo.

Pats kodeksas yra labai nedidelis: jį sudaro tik 295 straipsniai. Ypatingoje dalyje smulkiai nustatyti nusikaltimai prieš išorinius valstybės interesus ir tarptautinius santykius. Reikia atkreipti dėmesio į 113 str., kuriuo lenkai labai didžiuojasi; jis skamba šiaip: „Kas viešai ragina pradėti puolamąjį karą, baudžiamas kalėjimu". Šis straipsnis turi ilgą istoriją. 1927 metais Tarptautinėje Draugijoje Baudžiamajai Teisei Suvienodinti lenkai iškėlė klausimą apie nustatymą baudžiamos sankcijos karo kurstytojams, — tas pasiūlymas buvo su didžiausiu pritarimu priimtas. To pritarimo padrąsinti, lenkai pateikė Tautų Sąjungai memorandumą dėl vadinamojo moralinio nusiginklavimo, ir, kaip vienas iš konkrečių šio nusiginklavimo priemonių, buvo minimas ir šis straipsnis. Taigi, lenkai sako, kad jie pirmi įrašę į baudžiamąjį kodeksą nuostatą, kuris saugoja tarptautinį pacifikacijos darbą[3]).

1933 m. sausio mėn. 1 d. įsigalėjo Danijoje naujas baudžiamasis kodeksas, kuris buvo ruošiamas nuo 1905 iki 1929 m. Svarbiausias jo ruošėjas buvo prof. Karl Torp, vienas iš žymiausių kriminalistų, dabar jau miręs. Šitame kodekse stengtasi įkūnyti visus moderninės kriminalogijos ir penitenciarinio mokslo principus. Kodeksas yra žymioje moderninės mokslo srovės ir antropologinio nusikaltėlio traktavimo įtakoje. Kodeksas palyginti nedidelis, šiek tiek didesnis už lenkų: jame yra 305 straipsniai. Pažymėsiu čia tik dvi jo ypatybes. Pirmoji — tai bausmės vykdymo reglamentacija. Kodeksas nustato: kalėjimo režimą, kaliniams taikomas drausmės bausmes, $^1/_3$ bausmės atleidimo procedūrą, kalėjimų rūšis, nepilnamečių nusikaltėlių traktavimą ir kitus panašius dalykus. Taigi, šis baudžiamasis kodeksas yra drauge ir bausmės vykdymo kodeksas — vadinasi, bausmės vykdymas yra tvarkomas ne atskiromis taisyklėmis, bet pagrindiniais baudžiamaisiais įstatymais. Antra jo ypatybė yra daugiau procesualinio pobūdžio, būtent, kodekso 26 straipsnis leidžia pačiam nukentėjusiam

---

[3]) Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire Volume III livraisons 1 et 2.

nustatyti, ar kaltinimas turi eiti vieša ar privačia tvarka. Taigi, nukentėjusiam duodama teisė pasirinkti, ar jis pats ves bylą, ar duos prokurorui ją vesti.

Toliau, reikia paminėti mūsų kaimyninės valstybės Latvijos naująjį kodeksą. 1933 m. liepos mėn. 1 d. Latvijoje pradėjo veikti naujas baudžiamasis kodeksas. Jame naujų principų ir dėsnių maža rasime, nes latvių juristai tik peržiūrėjo veikusį 1903 metų baudžiamąjį statutą ir pritaikė jį Latvijos gyvenimo sąlygoms; tuo būdu jis yra tik reformuotas 1903 metų rusų Baudžiamasis Statutas.

Dabar pereisime prie Vokietijos. Nė vienoje šalyje baudžiamoji teisė nepergyveno arba nežada pergyventi tokios revoliucijos, kaip Vokietijoje. Pamatiniai baudžiamosios teisės dėsniai, kurie, rodos, buvo virtę lyg ir aksiomomis, šiandien Vokietijoje griežtai paneigiami, ir yra pajudinti patys baudžiamosios teisės pamatai. Tiesa, ne visos naujos teorijos jau įkūnytos pozityvinėje teisėje, ne visi sumanymai yra virtę realybe. Nauji sumanymai baudžiamosios teisės srity, mano nuomone, puikiausiai charakterizuoja ir bendrą Vokietijos padėtį ir įsivyravusias ten sroves, taip pat žmonių psichologinį nusistatymą. Vokietija yra išleidusi bendrą kodeksą tiktai 1870 metais, Reichui įsikūrus. Tuo pat laiku Vokietijoje platesnis baudžiamosios teisės problemų nagrinėjimas, ir mokslininkų tarpe susidarė maždaug tos pačios srovės, kaip kad Italijoje. Vokietijoj šios srovės tik buvo gilesnės, daug plačiau ir nuodugniau argumentuotos. Vokietijoje irgi prasidėjo srovių kova, vadinamasis „Schulenstreit". Iš vienos pusės klasinė arba konservatyvinė srovė, kuri savo teoriją kildina iš Kanto, Anselmo, Feuerbacho; jos atstovai šiame ginče (Binding, Birkmeyer, Celker, Nagler) laikėsi tos nuomonės, kad mokslininkų dėmesys turi būti kreipiamas į dogmatinį ir juridinį paties nusikalstamojo darbo sąvokos nagrinėjimą, todėl buvo ypač iškeltas baudžiamojo įstatymo tobulinimo klausimas. Į bausmę buvo žiūrima tiktai kaipo į atpildą už padarytą piktą darbą. Tuo tarpu moderninė srovė, su Franz v. Liszt priešaky, iškėlė pirmoj vietoj individualinę prevenciją, būtent, kad ne tiek nusikaltimą, kiek nusikaltėlį reikia tirti, o bausmę taikyti ne nusikaltimui, bet nusikaltėliui; taigi, bausmė nėra vien atpildas už padarytą blogą darbą, bet, pirmų pirmiausia, nusikaltėlio taisomoji priemonė. Kalėjimai turi

būti ne vien izoliacijos, bet ir nusikaltėlių taisymo įstaigos, savo rūšies „kriminalinės klinikos“. Moderninės srovės mokslininkai davė pradžią visai eilei naujų baudžiamosios teisės padedamųjų disciplinų, t. v. „Strafrechtliche Hilfswissenschaften“: kriminalinei biologijai, kriminalinei sociologijai, kriminalinei psichologijai ir t.t. Delaquis, Aschaffenburg, Aschrott, Lilienthal, Kohlrausch kovojo kartu su Franz v. Liszt moderninės srovės eilėse. Ši kova truko su dideliu įniršimu iki 1909 metų. 1909 m. buvo surašytas naujas kodekso projektas, kuris sudarė kompromisą tarp dviejų srovių. Bet, vis dėlto, reikia pasakyti, kad galutinai tos srovės nebuvo išnykusios iki nacionalsocialistų revoliucijos.

Naujas vokiečių baudžiamasis kodeksas buvo pradėtas ruošti 1902 metais. Iš viso buvo paruošta bene 5 kodekso projektai. Paskutiniai projektai buvo keletą sykių su dideliu atsidėjimu svarstomi dviejų paskutinių Reichstagų, tiek komisijų, tiek viso plenumo. Atskiroms Reichstago frakcijoms nesusitarus, naujas kodeksas negalėjo būti priimtas.

Nacionalsocialistinei revoliucijai įvykus, visi šie projektai ir visas paruošiamas darbas atkrito, kadangi nacionalsocialistai savo baudžiamąją teisę ėmė kurti visai kitais pamatais. Kai kurie teoretikai, kaip Nicolai[4]), Dahm - Schaffstein[5]), Stammler[6]), dar prieš nacionalsocialistų laimėjimą stengėsi pagrįsti baudžiamosios teisės teoretinius pagrindus nacionalsocialistų pasauližvalga, bet kiek aiškesnio šios naujos baudžiamosios teisės vaizdo jie duoti neįstengė. Tuojau po 1933 m. perversmo Karaliaučiaus profesorius Sauer[7]) bando sudaryti naują baudžiamosios teisės srovę, visiškai paremtą nacionalsocialistine ideologija. Jis griežtai atsiriboja nuo klasinės ir moderninės srovių, ir skelbia naują teoriją, kurią vadina neoklasine. Naujuosius vokiečių Reicho ideologinius pagrindus jis taip charakterizuoja: tai yra, pirmiausia, individualizmo principo pasmerkimas. Antra — tai yra tinkamas įtvarkymas atskiro individo į visos tautos kūną („in die Volksgemeinschaft“). Trečia — naujoji Vokietija sąmoningai ir griežtai

---

4) Nicolai, Die rassegesetzliche Rechtlehre 1932.

5) Dahm — Schaffstein, Liberales oder autoritäres Strafrecht?

6) Stammler, Grundzüge einer nationalsozialistischen Rechtsphilosophie.

7) Sauer, Wendung zum nationalem Strafrecht.

orientuojasi į tautą, į jos moralę ir papročius. Tai yra kartu ir orientacija į tai,ką tauta yra paveldėjusi iš anksčiau buvusių kartų. Klasinė srovė, pasak Sauer, dėl savo formalizmo ir dogmatizmo, negali patenkinti naujų teisininkų, o siekdama vien individualinės prevencijos traktuoja individą lygiai su kolektyvu—visuomene, kas jokiu būdu, nacionalsocialistų koncepcija, neleistina. Todėl, jeigu klasinė srovė žalos ir nepadarė, tai moderninė srovė tiesiog skatina ir didina nusikaltimus savo perdėtai humanišku nusikaltėlio vertinimu. Jis sako, kad „naivi klasikų dogmatika buvo pralenkta tokiu pat naiviu modernistų humaniškumu". Moderninė srovė, sako Sauer, visiškai panaikino baudžiamąją teisę. Vietoje jos atsirado socialinė biologija, kriminalinė sociologija ir kriminalinė psichiatrija, o pačios baudžiamosios teisės lyg ir neliko. Kas gi dedama į naujai kuriamos, neo-klasinės, srovės pagrindą? Pirmiausia, — tautos klestėjimas ir gerovė. Tai pagrindinis dalykas, tik į jį atsižvelgiant, reikia traktuoti ir visas teisines problemas. Antra — turi būti padaryta teisės „etizacija" — „Die Ethisierung des Rechtes". Teisę reikia išvalyti nuo to, kas vienu ar kitu būdu priešinga tautos moralei. Iš šių pagrindinių postulatų išvedami ir kiti neo-klasinės srovės dėsniai. Sauer sako, kad tautos moralė yra tautos dvasinio turto dalis, ir todėl visos teisinės doktrinos turi būti ta morale paremtos. Taigi, tautos morale remiantis, reikia žiūrėti į bausmę, kaip į atpildą, ir jokiu būdu ne kaip į auklėjamąją priemonę. Bausmė turi būti griežta ir žiauri, kad tauta nenustotų tikėjusi teisingumu. Už kiekvieną negerą darbą automatiškai turi eiti reakcija — bausmė. Bausmės dydis turi būti taikomas tiktai pagal kaltę, visiškai neturi būti atsižiūrima į saugumą arba į nusikalstamojo darbo stadijas. Neturi būti atsižvelgiama ir į nusikalstamojo darbo padarinius: reikia bausti ne rezultatą, bet blogą valią. Klasinė teorija dogmatizavo nusikalstamąjį darbą, moderninė srovė — pavojingumo sąvoką, o neo-klasikai turi kreipti dėmesį tik į tai, kiek žmogus moraliai sugedęs. Reikią kreipti didesnio dėmesio ne į bendrąją baudžiamojo statuto dalį, kaip būdavo iki šiol, bet į ypatingąją. Reikią peržiūrėti esamas ir nustatyti, remiantis nauju vokiečių gyvenimu, naujas nusikalstamojo darbo sąvokas, ir tai reikia pagrįsti ne atskiro žmogaus asmeniniais arba turto interesais vadovaujantis, bet visos tautos interesais ir jos gerove.

Be prof. Sauer teoretinių išvedžiojimų, turime dar vieną dokumentą, kuris mums aiškiai pasako, kaip nacionalsocialistai mano baudžiamuosius dalykus tvarkyti: tai yra platus Prūsų teisingumo mi-jos Reicho vyriausybei adresuotas memorandumas[8]). Jis yra oficialiai išleistas; matyti, norima visuomenę kuo plačiausiai su juo supažindinti. Šitame memorandume plačiai išdėstytas nacionalsocialistų baudžiamojo kodekso pagrindinių dėsnių projektas. Jis buvo sudarytas pačiam teisingumo ministeriui pirmininkaujant ir apie 12—13 juristų, daugiausia iš teisėjų ir prokurorų tarpo, dalyvaujant. Memorandumo įžanginėje dalyje įdėti du straipsniai, paties teisingumo ministerio Kerrl ir jo valstybės sekretoriaus Dr. Freissler rašyti. Teisingumo ministeris Kerrl sako, kad nacionalsocialistinės valstybės svarbiausias uždavinys yra vokiečių tautos ir rasės išlaikymas ir apsauga. Todėl aukščiau viso kito turi būti pastatytas tautos interesas. Tauta patikrina kiekvienam asmeniui jo egzistenciją. Valstybė yra gyvas organizmas, o atskiri asmenys yra šito gyvo organizmo narveliai: kaip žmogaus kūnas susideda iš narvelių, taip ir valstybės organizmas susideda iš atskirų narvelių. Baudžiamosios teisės uždavinys yra nurodyti atskiro žmogaus savaliavimo ribas: jis turi būti visuose savo veiksmuose verčiamas žiūrėti visos tautos išlaikymo ir klestėjimo.

Daug griežčiau kalba Dr. Freissler. Valstybėje veikiančioji baudžiamoji teisė, sako jis, yra ir pačios valstybės esmės apreiškimas, kadangi baudžiamaisiais nuostatais valstybė nurodo, ką ji nori apsaugoti ir kokiu smarkumu žada reaguoti į pasikėsinimus prieš dorovines, dvasines ir materialistines tautos vertybes. Šiuo atveju baudžiamoji teisė yra taip pat lyg ir veidrodis, kuris nurodo, kaip norima dvasiškai tauta auklėti. Veikiantis kodeksas, pasak Dr. Freissler, pirmoje eilėje saugoja materialines gėrybes, esančias atskirų individų žinioje, ir bemaž visai užmiršta apie dvasines tautos vertybes, — jis yra tipingas anos materialinės individualinės gadynės padaras. Ką visai nesaugoja ar labai silpnai saugoja Kodeksas, — klausia Dr. Freissler, — tai yra (atsako jis pats) pačią tautą, jos per tūkstančius metų susidariusį likimą ir kraujo sąsają (Bluts

---

[8]) Nationalsozialistisches Strafrecht, Denkschrift des Preussischen Justizministers, Berlin 1933 143 pusl.

und Schicksalsgemeinschaft). Kraujo giminingumas, rasė, karžygių kapai, vokiečių kariuomenės žygiai ir jos vadai, jųjų atminimas ir garbė — veikiančiais baudžiamaisiais nuostatais nėra saugojami, nes į tautą buvo žiūrima kaip į atskirų individų kolektyvą, o ne kaip į gyvą organizmą. Toliau, tęsia Dr. Freissler, liko neapsaugotas tautos ir atskirų jos narių darbo pajėgumas (Arbeitskraft), vokiečių moters motinystės pajėgumas, lyties sveikata ir dorinis švarumas. Net šeima — tas narvelis, kuriuo grindžiamas visas tautos organizmas — liko be apsaugos. „Baudžiamosios politikos centre buvo pastatytas ne tautos organizmas, ne valstybė, ne šeima, ne vokiečių moterų motinystės pajėgumas ir ne vokiečio vaiko dorinis sveikumas, pagaliau, net ir ne atskiro individo gėrybės ar intereso apsauga, o *nusikaltėlio* asmuo, jo sielos ir kūno ypatybių tyrimas", — patetiškai sušunka Dr. Freissler. Buvę susirūpinta, kad nebūtų nusikaltėliui padaryta per daug skausmo; buvę su meile gilinamasi į jo sielą, stengiamasi suprasti jo būdą, su didele užuojauta žiūrima į jį, kaip aplinkos auką. Tokiai padėčiai besusidarant — turėjo visoje valstybėje įsiviešpatauti chaosas. Nauja valstybė turi sudaryti ir savo naują baudžiamąją teisę, kurios centre turi būti pastatyta tautos ir jos gyvenimo formos — valstybės apsauga.

Man čia prisimena kitas vaizdas. 1930 metais turėjau garbės su a. a. Prof. Kriščiukaičiu ir p. Garbaliausku atstovauti Lietuvai X tarptautiniame baudžiamajame ir penitenciariniame kongrese Prahoje. Tuo metu tenai didelį susidomėjimą sukėlė gausinga vokiečių delegacija. Reikia pasakyti, kad kongrese dalyvavo beveik viso pasaulio valstybės. Vokiečiai, atsivežę Prūsų teisingumo ministerijos išleistas naujas bausmės vykdymo taisykles (Veordnung űber Strafvollzug in Stufen vom 7. Juni 1929), ir, išvertę jas į anglų ir prancūzų kalbas, išdalino kiekvienam kongreso dalyviui. Tai buvo ultramoderninės bausmės vykdymo taisyklės, pagrįstos moderninės srovės pažiūromis ir kriminalinei-biologiniu nusikaltėlio tyrimu. Daugelis kitų kraštų atstovų dėl to vokiečiams pavydėjo, kiti gi buvo gana skeptiškai nusistatę. Vokiečių delegatai, žinoma, gynė savo moderninę bausmės vykdymo sistemą ir ją ja labai didžiavosi. 1935 metais, Berlyne, įvyks kitas iš eilės XI baudžiamasis ir penitenciarinis kongresas. Šį kartą vokiečiams teks ginti visai priešingą bausmės vykdymo sistemą. Naujas

1933.VIII.1 d. Prūsų bausmės vykdymo įstatymas pagrįstas atpildo principu. Bausmės griežtai vykdomos, o humaniško nusikaltėlio traktavimo ir pėdsakų neliko.

Dabar, prieinant prie memorandume išdėstyto projekto nuostatų, krinta į akį viena svarbi naujenybė, būtent, kad pirmoje vietoje pastatyta baudžiamojo kodekso ypatingoji dalis, o bendroji dalis — antroje vietoje. Tai motyvuojama tuo, kad, esą, reikalingiau užakcentuoti pačių nusikaltimų kvalifikacijų, negu bendrų taisyklių, liečiančių įstatymų taikymą, svarbą. Ypatingoji dalis skiriasi į dvi dideles dalis — tautos bendruomenės apsauga („Der Schutz der Volksgemeinschaft"), ir — atskirų tautiečių apsauga („Schutz der Volksgenossen"). Pirmoji dalis, savo ruožtu, skiriasi į 4 skyrius: 1) valstybinės tvarkos apsauga, 2) rasės ir tautiškumo apsauga, 3) šeimos ir 4) tautos turto apsauga. Valstybinės tvarkos apsauga numato 2 skyrius: išorinė valstybės apsauga ir vidaus apsauga. Išorinėje valstybės apsaugoje ir veikiančiame kodekse — „Landesverrat" — valstybės išdavimas. Memorandumo autoriai sako, kad tai yra pats sunkusis nusikaltimas. Į „Landesverrat'ą" žiūrima kaip į sąmoningą žmogaus atsisakymą iš tautos bendruomenės ir kraujo giminystės sąsajos. Didesnio nusikaltimo negali būti, todėl jis baudžiamas mirtimi. Numatyti ir nauji nusikaltimai — „Greuelhetze" ir „Greuelpropaganda" — neteisingų žinių skleidimas apie Vokietiją užsienyje ir kiršinimas prieš Vokietiją. Vidaus apsaugos skyriuje svarbiausias nusikaltimas „Hochverrat". Tas pats nusikaltimas numatytas ir veikiančiame kodekse: „Hochverrat" — nusikalstamasis darbas, nukreiptas prieš valstybės galvą, konstituciją ir teritorijos neliečiamybę. Dabar memorandume pasisakoma, kad „Hochverrat" yra ne tiktai nusikaltimas prieš konstitucijos nustatytą santvarką, bet ir prieš atsakingų vadų įstatymais nustatytą tvarką. Toliau greta su valstybės įžeidimu pastatytas valstybinių įstaigų ir nacionalsocialistinės partijos įžeidimas. Paskui seka nuostatai dėl nusikaltimų kariuomenei; toliau pasipriešinimas ir kurstymas prieš policiją ir S. A. ir S. S. smogiamąsias dalis. Nustatomas dvikovų nebaudžiamumas. Aiškinamajame rašte pasakyta, kad dvikova yra tautos pripažintas vyriškumo ir gynimosi dvasios apsireiškimas, kuriame ginama savo garbė ir kuris turi būti tiktai tada baudžiamas, jeigu įvyks nenustatytąja tvarka. Sudaroma naujo nu-

sikaltimo sąvoka „Führertreubruch“ — vado pasitikėjimo sulaužymas. Šio nusikaltimo subjektas yra aukštesnieji valdininkai ir partijos įpareigotiniai. Visai naujas ir nacionalistinei pasaulėžvalgai charakteringas yra antrasis skyrius, kuris kalba apie rasės ir tautiškumo apsaugą. Visas tas skyrius yra paremtas nacionalsocialistų programos 4 §. Šitas § sako, kad „Volksgenosse und damit Staatbürger kann nur der sein, der deutschen Blutes ist. Blutgemeinschaft ist also zugleich Volksgemeinschaft“, — vadinasi, vokiečių tautietis ir valstybės pilietis gali būti tiktai tas, kuris yra vokiško kraujo. Taigi, kraujo giminystė sudaro kartu ir tautos bendruomenę. Esą net ir gyvulių gyvenime mes pastebime prigimtą instinktą savo rasei saugoti. Praėjusios gadynės pamatinis nusistatymas — laikyti visus lygius, kas tik turi žmogaus išvaizdą, esąs klaidingas: toks nusistatymas griaunąs rasę, o tuo pačiu ir tautos gyvenimo jėgas. Nauja valstybė turi griežtomis priemonėmis užkirsti kelią tolesniam rasės maišymuisi ir skatinti, kad vokiečiuose vyrautų das „nordische Blute“ — šiaurės kraujas. Būsimasis Reicho įstatymas turėsiąs uždrausti mišrias šeimas kurti. Rasės apsaugai įgyvendyti memorandumas projektuoja nustatyti šiuos 3 nusikalstamus darbus: „Rasseverrat“ — rasės išdavimas. Tai yra kiekvienas lytinis santykis vokiško kraujo žmogaus su svetimos rasės ar kraujo giminystės žmogumi. Baudžiamos abi pusės, nežiūrint į tai, ar buvo vartojamos apvaisinimo saugojamosios priemonės, ar ne. Rasės išdavimas yra kvalifikuotas, jei bus nutylėta apie priklausymą svetimai rasei. Kitas numatomas nusikaltimas — „Verletzung der Rassenehre“ — rasės įžeidimas. Tai bus tais atvejais, kada vokietis arba vokietė viešoje vietoje elgsis tautinius jausmus įžeidžiančiu būdu su spalvotos rasės žmogumi, pav., jei kokiame „Tanzlokalyje“ vokietė nepadoriai šoks su negru. Trečias nusikaltimas — „Rassengefährdung“ — veiksmai, kurie kenkia rasei, būtent, kai bus peržengtos taisyklės „zur Reinerhaltung und Veredelung der deutschen Blutgemeinschaft“ — vokiškojo kraujo giminystei valyti ir taurinti. Toliau projektuojama visa eilė normų tautos papročiams ir tautos sveikatai apsaugoti. Paskui eina nusikaltimai prieš tautos garbę ir taiką (Volksehre und Volksfrieden). Tautos garbės įžeidimas yra sąmoningas tautos šmeižimas arba piktas jos istorijos iškreipimas ir niekinimas. Tautos garbės įžeidimais laikomi

ir vokiečių karo žygių, karo vadų arba šiaip tautos karžygių ir jų atminimų žeminimas ar niekinimas. Tautos taikos ardymas numatomas, kaip viešai kiršinamai veikiąs valstybės reikalų nagrinėjimas. Kalbant apie šeimos apsaugą, manoma bausti tuos, kurie šmeižia, pajuokia arba kitu būdu žemina patį šeimos institutą, t. y. moterystę, motinystę arba susižiedavimą. Kalbant apie tautos turto apsaugą, pirmoje eilėje turima galvoje pati tautos darbo jėga ir visa tai, kas tąją jėgą skatina ir didina.

Baigdamas duosiu keletą pastabų dėl bendrosios dalies. Čia, pirmiausia, reikia pastebėti atsisakymą nuo principo „Nulla poena sine lege“, kuris mums teisininkams iki šiol rodėsi neliečiamas visai. Sakoma, kad tas principas turįs tikslą apsaugoti piliečius nuo teisėjų sauvalės, ir, be to, jo laikomasi tik atskiram individui apsaugoti. Tik šitais dviem sumetimais tas principas esąs pagrįstas. Bet šitie sumetimai esą priešingi ne tik nacionalsocialistų ideologijai, bet ir senovės germanų teisinei sąmonei. Senovės Vokietijoj teisėjas nebuvo šiem dviem atžvilgiais varžomas. Taigi, tas principas esąs ir istoriškai nepateisinamas. Todėl memorandume numatoma įpareigoti baudžiamąjį teisėją bausti ir tokius veiksmus, kurie nors pagal įstatymus nėra įsakmiai baudžiami, bet kurie pagal sveikąsias tautos pažiūras yra smerktini ir kurių baustinumą galima būtų išvesti iš kurio nors baudžiamojo įstatymo analogijos keliu. Esant šitokiam dėsniui, tesėjui duodama galia bausti, kvalifikuojant nusikaltimą ir taikant bausmę iš analogijos. Antrą — bendrąją — baudžiamojo kodekso dalį siūloma pagrįsti vienu valios principu, visai paneigiant rezultato principą. Tai reiškia, kad pasikėsinimas, bausmės atžvilgiu, visiškai sulyginamas su baigtu nusikalstamu darbu, o rengimasis turi būti baudžiamas. Pakaktų konstatuoti, kad žmogus turėjęs piktos valios ir buvęs pasirengęs nusikaltimą padaryti, ir jis turėtų būti baudžiamas, visai nežiūrint, ar pats nusikaltimas įvykdytas ir kokie to padariniai. Todėl skyrių apie nusikaltimų stadijas siūloma visiškai pakeisti. Nustatytas labai sunkus pasirengimo baudimas. Be to, dar ir pati pasikėsinimo sąvoka labai praplečiama: vietoje žodžio „Versuch“ vartojamas žodis „Unternehmung“.

Toliau, bendroje dalyje atmetama prancūzų padalinimo sistema į tris nusikaltimų rūšis. Sakoma, kad negalima nusi-

kaltimus rūšiuoti pagal gręsiančią bausmę, bet tai galima daryti tik pagal pasireiškusią žmogaus piktą valią. Todėl nusikaltimus siūloma skirstyti į „schwerere und leichtere Fälle" — sunkesniuosius ir lengvesniuosius.

Į bausmes žiūrima, kaip aš minėjau, tiktai kaip į atpildą už nusikaltimą. Griežtai neigiama pažiūra, kad humaniška, auklėjimo dėsniais paremta, bausmės vykdymo sistema galima būtų nusikaltėlį pataisyti. Reikia net pakelti bausmių, kaip nusikaltimų atbaidomųjų priemonių, reikšmę ir padaryti jas nusikaltėliams skaudesnes, — tam siūloma įvesti kūno bausmes ir pasninkus (Fastentage). Šitos priemonės turi būti teisėjo nustatomos ir vartojamos kaip pridedamosios ypatingai sunkiuose atsitikimuose. Atmetamos ir visos saugumo priemonės[9]).

Tokie bendrais bruožais yra tie dėsniai, kuriuos Prūsų teisingumo ministeris siūlo padėti į naujo Vokietijos baudžiamojo kodekso pamatą. Matome, kad jie labai skiriasi, o kartais yra net diametraliai priešingi tiems dėsniams, kuriais yra paremtas Italijoje veikiantis kodeksas. Man rodos, šie skirtumai yra charakteringi ir tiems skirtumams, kurie yra fašistinėje ir nacionalsocialistiškai — rasistinėje pasauližvalgose.

II.

Valstybės Tarybos nario J. Papečkio pasakytų minčių santrauka.

Norėdamas ryškiau apibūdinti baudžiamosios teisė srityje pasirodžiusias naujienas, randu reikalinga, nesigilindamas į baudžiamosios teisės doktrinų istoriją, pravesti eventualinę naujosios baudžiamosios teisės srity epochos ribą. Šita riba glūdi, be abejo, pasaulinio karo laikotarpyje, kuris iškėlė aikštėn daug naujų faktorių visose gyvenimo srityse, ergo ir baudžiamosios teisės srity.

Po karo, palyginant trumpu laiku, pasirodė labai daug naujų baudžiamosios teisės įstatymų projektų ir kodeksų. Mat,

---

[9]) 1933 m. lapkričio 24 d. Reicho vyriausybė išleido labai platų įstatymą dėl saugumo priemonių taikymo ir jų vykdymo. Matyti, Reicho ir Prūsų vyriausybių nuomonės šiuo reikalu skiriasi.

po karo žmonių gyvenimas sukūrė naujų ir naujoviškų santykiavimo formų, ypatingai valstybinės, ekonominės bei socialinės politikos srity, kurios verste vertė įstatymų leidėjus ir valstybės valdžios vykdytojus tatai atžymėti ir baudžiamuosiuose įstatymuose. Atsirado baudžiamųjų įstatymų novelių, kuriomis buvo pakeičiami ar papildomi senieji įstatymai ir kuriomis buvo formuluojami indeksai tų nusikalstamųjų darbų, kurie, kad ir buvę anksčiau kaip retenybė arba kaip neturintis didesnės reikšmės dalykas, karo metu ir po karo įgijo ypatingos visuomeninės reikšmės, nes nepaprastai paplito bei pagausėjo, arba kai kurie ir visai naujai atsirado, kaip antai: prekybinė spekuliacija, aferizmas, chuliganizmas, tarptautinių organizacijų baudžiamoji veikla, žmonių pagrobimas, banditizmas ir t. p. Jei dėl to kai kuriose valstybėse, ypač naujai susikūrusiose, buvo suprojektuoti arba net išleisti visai nauji baudžiamieji kodeksai, tai tat yra tik eilinis, paprastu evoliucijos keliu vykdomas, įstatymų atnaujinimo darbas, nekeičiąs pačios baudžiamosios teisės filosofinės sistemos bei doktrinos.

Išleidžiant naują baudžiamąjį kodeksą, paprastai užpildomos senojo kodekso spragos ir įvedami, kiek galima, naujoviškumai, pritaikyti bėgamajam laikui. Mano uždavinys ir yra išnagrinėti tas baudžiamosios teisės srityje naujai pasireiškusias tendencijas, kurios pakeičia pačią baudžiamosios teisės filosofiją bei jos principus. Liesdamas naujuosius baudžiamuosius statutus bei jų projektus, aš tekreipsiu ypatingo dėmesio į tą jų dalį, kur kalbama apie vadinamuosius „valstybinius“ arba, kaip juos tarptautinėje apyvartoje vadina, „politinius“ nusikalstamuosius darbus.

Prieš karą mus studijuojančius įtikinėjo esant tam tikrų mokslo tiesų, kurios maždaug atitinka žmogaus ir bendrai žmonijos gyvenimo eventualų idealą. Tos tiesos buvo laikomos dideliu proto žmonių bei mokslo vyrų laimėjimu praktikiniame žmonių gyvenime, esą jos ir privedė nuo vergijos laikų, kada žmogui — vergui nebuvo pripažinta piliečio teisių, ligi didžiosios prancūzų revoliucijos, kuri paskelbė žmogaus teisių deklaraciją, sulyginusią visus žmones žmogiškosios vertybės atžvilgiu. Ypatinga jėga buvo pripažintas žmogaus individualinės asmenybės, kaip substancialinės vertybės, primatas, prieš visas kitas žmonių gyvenimo gėrybes. Ši žmogaus

vertybės išaukštinimo ir primato filosofija skiepijama kiekvienam mąstančiam žmogui per krikščioniškosios religijos ir dorovės auklėjimą; ji taip pat praktiškai paveikė ir valstybės vykdomosios valdžios raidą ir atsispindėjo įstatymo leidėjo darbe, persunkdama savim pozityviosios teisės normas ir rikiuodama savo idėja nusikalstamojo darbo, nusikaltėlio bei jo baudimo problemas.

Iš skelbiamų tiesų mums buvo aišku, kad žmogus gali tapti nusikaltėliu, t. y. padaryti nusikalstamąjį darbą tik dėl savo psicho-fizinės prigimties patologinių apsireiškimų (antropologinė mokykla) arba dėl savo gyveniškos būklės socialiniai-politinių stimulų bei dėl savo materialinės ar dvasinės gerovės aspiracijų (sociologinė mokykla). Mums buvo aišku, kad juridinis santykis tarp baudžiamojo nusikaltėlio ir baudžiančiosios valstybės priešpastato du dalyku: iš vienos pusės individualinę žmogaus gerovę, kaip substancialinę jo vertybę (Ding an sich und für sich — anot Kanto), ir iš antros pusės — valstybės, visuomenės arba žmonių kolektyvinę gerovę, kurios apsauga nevisumet suderinta su žmogaus individualinės gerovės esme. Pirmumas suteikiamas žmogaus individualinei asmenybei.

Kovoje valstybės su nusikaltėliais, jei ir buvo stengiamasi juos paveikti baudžiamosios teisės normų numatytomis represijomis, tai vienkart, vardan to substancialinės žmogaus vertybės primato, tomis pat baudžiamosios teisės normomis buvo stengiamasi jiems suteikti ir eventualių individualinės laisvės garantijų bei lengvatų. Baudžiamojo įstatymo norma nustatoma saugoti viešąjį interesą ir turima tikslą, konkrečiai tariant, apsaugoti pilietį, t. y. tam tikros valstybinės organizacijos narį, nuo pavojingų visuomenės, o per tat ir valstybės atžvilgiu veiksmų. Kas peržengia baudžiamąją normą, tas visų pirma kenkia valstybei, daro jai žalą ir dėl to valstybė yra numačiusi nusikaltėliui tam tikrų represinių sankcijų bei apsaugos priemonių.

Tačiau, nepaisant regimo valstybės interesų svarbos eventualumo, žmogaus asmenybės primatas vis dėlto eina raudonu siūlu per visas baudžiamąsias normas.

Imkime, pavyzdžiui, kad ir tokios ultramonarchistinės valstybės, kokia buvo prieš karą Rusijos imperija, paruoštą 1903 metų baudžiamąjį statutą. Rodos, šitos šalies baudžiamųjų

įstatymų normose, surašytose ultrabiurokrotiškais metodais cariniam režimui palaikyti, turėtų jau mažiausia reikštis žmogaus individualinės laisvės bei jo asmenybės interesų apsauga, o vis dėlto mes matome ką kitą. Paimkime 51 str. Šiuo straipsniu, tam tikras asmuo pripažįstamas kurstytoju ir jis yra baustinas tik tada, kai jo sukurstytasis žmogus tikrai yra padaręs tą nusikalstamąjį darbą, kuriam padaryti jis ir buvo kurstomas, ir dėl to, kad buvo sukurstytas. Visais kitais atvejais kurstytojas lieka nebaudžiamas, kad jis ir pareikštų savo piktą valią. Juk jeigu kurstymas iš esmės yra toks dalykas, kuris kenkia visuomenei ar valstybei, ir jeigu šitokiu atveju kurstytojas kaip tik labai ryškiai pareiškia savo d o l u s m a l u s, savo nusikalstamąją nuotaiką ir tikslą padaryti nusikalstamąjį darbą, kuriam įvykdyti jis imasi priemone kitą žmogų, lyg įrankį, tai ar gali jis (kurstytojas) netekti savo esminio turinio ir pobūdžio vien dėl to, kad tas kitas žmogus pasirodė esąs netinkamas įrankis kurstytojo sumanytajam nusikalstamajam darbui įvykdyti, t. y., pasirodė esąs doras, sąžiningas ir nepasiduodąs pagundai asmuo? Ar gali kito asmens dorybė ir sąžiningumas „atpirkti" individualinę tam tikro žmogaus piktybę, jo nusikaltimą, jei šiuo nusikaltimu jis kenkia viešajam interesui, valstybei? Jei baudžiamajame statute nebūtų pravesta žmogaus substancialinės vertybės primato, tai, aišku, toks „atpirkimas" svetimo nusikalstamojo darbo neturėtų jame vietos, nes kiekvienas žmogus atsakingas yra tik už savo paties veiksmus, dėl ko ir kito asmens dorybė bei sąžiningumas negali „atpirkti", kompensuoti tam tikro asmens padarytąjį piktos valios darbą, juo labiau, kad tas darbas kenkia visuomenei, kenkia valstybei. Tuo pat pagrindu vartojami daugelyje 1903 metų baudžiamojo statuto straipsnių posakiai „zaviedomo" arba „s cielju". Pavyzdžiui, 132 str. Jame (1 p.) pasakyta: „Kas nusikalto surašęs rašinį arba padirbęs paveikslą, nurodytus 128 arba 129 straipsniuose, norėdamas (s cielju) juos išplatinti arba viešai rodyti, jei jie nebuvo išplatinti arba viešai rodomi"... 128 ir 129 straipsniais, nusikalstamuoju darbu laikoma viešas skelbimas arba rodymas ar platinimas tam tikrų prakalbų, rašinių ar paveikslų, kurie savo turiniu gali sukelti sąmyšio eventualumą. Įstatymo leidėjas pasako, tarsi prieštaraudamas sau: „rašyti tokius rašinius arba daryti tokius paveikslus aš draudžiu ir už tai bausiu, bet... nekaltin-

siu ir nebausiu, jei tatai jūs padarysite, nenorėdami (ne s cielju) juos platinti arba viešai rodyti"... Juk konstatuoti žmogaus norą (tikslą), kaipo grynai individualinį psichikos veiksnį — stimulą, kada pats žmogus neprisipažįsta, yra dalykas efemirinis ir dėl to nepaprastai sunkiai sugaunamas arba net ir visai nesugaunamas, o tik menamas? Lygiai tą patį galima pasakyti ir dėl žodžio „zaviedomo". Pavyzdžiui, 132 str. (2 p.) yra pasakyta: „kas nusikalto dauginęs, laikęs arba vežęs iš užsienių šio straipsnio pirmajame punkte nurodytus rašinį arba paveikslą, ž i n o d a m a s (zaviedomo) jų turinį"... Ar neuždedama valstybės organams, traukiantiems nusikaltusius atsakomybėn, pareiga įrodyti, kad nusikaltėlis „žinojo" (nes kitaip, jo šiuo str. nepakaltinsi ir nenubausi)? Tuo tarpu, „žinojimas" ar „nežinojimas" yra giliai subjektyviniai asmens momentai ir objektyviniais duomenimis jie sunkiai apčiuopiami, kai pats žmogus neprisipažįsta.

Iš šitų čia išžiūrėtų kelių pavyzdžių mes matome, jog įstatymo leidėjai nereiškė ypatingo pasitikėjimo teisėjų sąžine bei jų teisine sąmone, o todėl jie ir apstatė baudžiamąsias normas plačia kazuistika ir individo teisės apsaugojančiais momentais, net ignoruodami kai kada valstybės interesą, kaip tat anksčiau matėme posakiuose: „zaviedomo" arba „s cielju" ir kitokiuose, kurie duoda progos kaltinamiesiems įrodinėti, jog jie „nežinojo" arba „nenorėjo". Kadangi tokie pareiškimai retai kada gali būti patikrinti objektyviniais duomenimis, tai teismui tenka pasisakyti už tai, kad kaltinamasis tikrai „nežinojo" arba „nenorėjo".

Šitokis b a u d ž i a m a s i s l i b e r a l i z m a s ir išaugo dvelkiant žmogaus substancialinės vertybės primato prieš viešąjį arba valstybės interesą idėjai. Kaip toli nueita šiuo keliu, rodo susidariusi q u a s i patarlė: g e r i a u k e l i s k a l t u o s i u s i š t e i s i n t i, n e g u v i e n ą n e k a l t ą j į n u b a u s t i.

Po pasaulinio karo žmogaus substancialinės vertybės primato filosofija pradeda keistis. Jau primatą pradedama pripažinti ne atskiram žmogui, o žmonių kolektyvui — valstybei, tautai.

Kai kuriose valstybėse po karo kilo visuomeninių politinių sąjudžių, sukūrusių tam tikras esencijaliai naujas valstybės, kaip būtybės, koncepcijas. Tie sąjudžiai iš pat pagrindų iš-

judino nusistovėjusias prieškarines idėjas ir net tas, kurios mums atrodė esančios pastovios, patvarios ir nesugriaunamos mokslinės tiesos.

Pirmutinėje eilėje stovi pokarinė Rusija, kur įvykusi revoliucija sugriovė tos valstybės buvusią buržuazinę tvarką ir visą su ta tvarka susijusią filosofiją. Susikūrė vadinamasis bolševizmas, naujas socialiniai-politinis reiškinys ir galingas veiksnys, kuris, norėdamas pravesti bei įtvirtinti gyvenime savo idėją, apsaugoti ją ir ateityje įkūnyti ją visame pasaulyje, aukoja ir tebeaukoja tūkstančius individualinių žmogaus vertybių komunizmo idėjai ir S.S.S.R. valstybinės organizacijos naudai. Jeigu bolševikai šiuo principu persunkė visą savo viešąjį gyvenimą, tai, aišku, ir jų baudžiamosios teisės srityje dabar vyrauja ne anas, prieškarinis „baudžiamasis liberalizmas", o griežtas valstybinės valdžios autoritetas ir žmonių kolektyvo primatas, žinoma, paneigiant tuo pačiu asmens individualinio intereso pirmumą.

Nors rusai savo įstatymus — dekretus leido be gilesnio jų paruošimo ir be kurios nors doktrinos kriterijaus, nes vienintelis ir pagrindinis kriterijus buvo naujoviškojo socialiniai-ekonominio bei politinio gyvenimo reikalavimų stimulai, tačiau vis dėlto labai įdomus ir charakteringas yra jų baudžiamosios teisės reformos įvykdymas. R.S.F.S.R. 1922 metų Baudžiamojo Kodekso įvedamajame dekrete yra pasakyta: „V celiach ograždenija r a b o č e - k r e s t j a n s k o g o g o s u d a r s t v a i r e v o l i u c i j o n n o g o p r a v o p o r i a d k a ot jego narušitelei i obščestvenno - opasnych elementov i ustanovlenija tverdych osnov revoliucijonnogo pravosoznanija Vser. Centr. Isp. Kom. postanovliajet:" (įvesti B. Kodeksą). Šio kodekso 5 str. pasakyta apie kodekso tikslą šiaip: „Ugolovnyj Kodeks imiejet svojei zadačei pravovuju z a š č i t u g o*sudarstva trudiaščichsia* ot prestuplenij i ot obščestvenno-opasnych elementov i osuščestvliajet etu zaščitu putem primienenija k narušiteliam revoliucijonnogo pravoporiadka nakazanija ili drugich mier socialnoj zaščity". Mano vedamosios minties aiškumo dėliai aš čia pacituosiu dar porą to Kodekso straipsnių. 6 ir 7 str. apibūdina nusikalstamąjį darbą šiaip: „Opasnost lica obnaruživajetsia soveršenijem diejstvij, ugrožajuščich osnovam sovietskogo stroja i pravoporiadku, ustanovlennomu raboče - krestjanskoj vlastju na perechodnyj k

komunističeskomu stroju period vremeni, ili diejatelnostju, svidietelstvujuščej o serjoznoj ugrozie obščestvennomu pravoporiadku", o 9 str. nustato teismo organų galią šiuo posakiu: „nakazanije primieniajetsia sudebnymi organami po ich socialističeskomu pravosoznaniju..."

Iš šių pacituotų vietų, mes matome, kad Rusų 1922 metų Baudžiamasis Kodeksas yra suderintas su bolševikų filosofine sistema — įgyvendinti komunistinę santvarką, galutinai sulaužant nuverstųjų buržuazinių bei tarpinių klasių pasipriešinimą ir išlaikant proletariato diktatūrą. Šis kodeksas aiškiai pabrėžia turįs tikslą apsaugoti „roboče-krestjanskoje gosudarstvo" (arba „gosudarstvo trudiasčichsia") ir „revoliucijonnyj pravoporiadok" nuo pasikėsinimų tų gaivalų, kuriuos jie vadina „obsčetvenno - opasnyj element". Charakteringa yra tai, kad tapti „obščestvenno - opasnym" nėra būtina padaryti kurį konkretų veiksmą, t. y. nusikalstamąjį darbą, bet užtenka išreikšti „diejatelnost", t. y. bendra prasme veikimą, kuris liudytų, kad grasoma visuomenės teisinei santvarkai („obščestvennomu pravoporiadku"). Tatai yra visiškai suprantama, nes pirmumas suteikiamas žmonių kolektyvo (visuomenės santvarkos) interesui, o ne asmens individualinės substancijos interesui. Ginant gi kolektyvo interesą, pakanka vien įtarimo, kad žmogus būtų patrauktas kaltinamuoju, o jau teismo organai, kurie taiko bausmę pagal savo „socialistinę teisinę sąmonę" (socialističeskoje pravosoznanije), mokės nustatyti, ar kaltinamasis tikrai yra kaltas, kiek jis kaltas, ir ar jis visai nėra kaltas. „Ruk. Nač. po Ug. Pravu RSFSR" 1919 m. leid. yra pasakyta: „Bez osobych pravil, bez kodeksov, vooružennyj narod spravlialsia i spravliajetsia so svojimi ugnetateliami". Suprantama, kad bolševistinio režimo teismo organai, kuriuos kodeksas įgalioja „primieniat nakazanije po socialističeskomu pravosoznaniju", sugebės pateisinti jiems skiriamą pasitikėjimą. Ir dėl to Baudžiamojo Kadekso normos gali būti mažiau kazuistinės, mažiau konkretizuojančios nusikalstamuosius momentus; teisėjas savo „socialističeskim pravosoznanijem" sugebės rasti, kas yra nusikalstamas darbas, o kas ne.

Dar toliau šiuo atžvilgiu eina Italų tauta. Italų naujasis Baudžiamasis Kodeksas yra surašytas ne revoliucijos įkarštyje ir ne tarpusavio kovų politikos aistroje, kaip tatai buvo su Rusų baudžiamaisiais įstatymais; jis yra apgalvotai ir visu

atsidėjimu paruoštas, surašytas ir išleistas fašizmo ramaus kūrybinio darbo metu ir moksliškai pagrįstas.

Įsidėmėtina yra toji teisės filosofijos bazė, kuria pagrįstas šis italų Codice penale. Pranešime, kuriuo Kodeksas buvo pateiktas Karaliui (Relazione al Re, Gazzetta Ufficiale del 26 ottobre 1930-VIII, N. 251) pasakyta, jog po laimėto karo Italijoje ne tik pakeista vyriausybė, bet ir pati valstybė substancialiai ir iš pagrindų performuota.

Fašizmas, kaip tatai pasakyta minėtoje „Relazione al Re", laiko valstybę o r g a n i z m u vienkart ekonominiu bei socialiniu, politiniu bei juridiniu ir etiniu bei religiniu.

Kaip e k o n o m i n i s b e i s o c i a l i n i s o r g a n i z m a s, valstybė traktuojama ne tik kaip aritmetinė ją sudarančių (che la compongono) individų suma, bet kaip matematinė rezultanta, kaip sintezis ir kompozicija individų, kategorijų ir klasių, kurie ją sudaro, ir ji turi savąjį gyvenimą, savuosius tikslus, reikalus bei interesus, einančius per paties individo, kategorijos ar klasės gyvenimą ir besitęsiančius į visas buvusias, esančias ir būsimas generacijas. Tokiems svarbiems tikslams bei interesams, kokius turi valstybė, turi būti subordinuoti visi kiti interesai, individualiniai ir kolektyviniai, tiek atskirų individų, tiek ir kategorijų bei klasių. Šių interesai dėl savo pereinamojo charakterio ir nepatvarumo nėra tiek pastovūs, kiek interesai, liečią valstybės gyvenimą.

Kaip p o l i t i n i s bei j u r i d i n i s o r g a n i z m a s, valstybė traktuojama kaip tam tikros teritorijos gyventojai, politiškai ir teisiškai organizuoti po viena aukščiausia valdžia taip, kad, siekdami savo kolektyvinių tikslų, galėtų norėti ir veikti kaip vienetas, įgytų skirtingą, autonominę, vienkart socialinę, politinę ir juridinę asmenybę.

Pagaliau, kaip e t i n i s bei r e l i g i n i s o r g a n i z m a s, valstybė yra pati Tauta, gaivališku būdu organizuota, t. y. ne tik socialinis vienetas, bet ir etinis, surištas rasės, kalbos, papročių, istorinių tradicijų, dorovės ir religijos ryšiais, ir todėl gyvenąs ne tik grynai materialiniais bei ekonominiais reikalais, bet taip pat (o tat yra svarbiausia) psichologiniais bei dvasiniais, tiek intelektualiniais, tiek moraliniais, tiek ir religiniais reikalais.

Tokia nauja valstybės sąvokos socialinė, politinė bei etinė koncepcija, sakoma minėtoje „Relazione al Re“, negalėjo neturėti didžiulės įtakos į baudžiamosios legislacijos reformą. Baudžiamosios teisės filosofija valstybės teisę bausti nusikaltėlį vedė iš žmogaus, individo naturalinės teisės, perduotos valstybei alijenacijos bei koncesijos keliu ar kitu kuriuo būdu (socialine sutartimi arba draugijos - bendruomenės, valstybės steigimo sutartimi). Kai kurie valstybės teisėje bausti nusikaltėlį matė kolektyvinį, socialinį ir viešąjį kerštą (Filangeri) arba individualinės teisės minimalinių dalelių depozitą, sudėtą valstybei, kuri dėl to yra valdžios visuma ir, kaip tokia, galinti bausti (Beccaria) ir t. p. Fašizmas savo baudžiamosios teisės filosofija nustato, kad valstybės teisė bausti nusikaltėlius nėra kilusi iš naturalinės individo teisės, o tat yra teisė, analoginė su naturaline individo teise, kylanti iš pačios valstybės substancijos; tat yra valstybės savisaugos teisė. Socialinės apsaugos teisė turi būti statoma ne tik, kaip mano pozityvistai, prieš nusikalstamojo darbo pasikartojimo pavojų, bet ir prieš pavojų nusikalstamojo darbo atsiradimo iš viso, ar iš dalies, kitaip sakant, prieš nusikalstamumo, kaip bendrojo socialinio fenomeno pavojų. Apsauga, kuri vykdoma bausmės pavartojimo bei įvykdymo būdu, traktuojama kaip preventyvinė, generalinė ir socialinė priemonė nusikaltimams įspėti bei panaikinti.

Tokios, trumpai jas suglaudus, mintys yra pareikštos aukščiau pažymėtoje „Relazione al Re“. Nors Italų naujojo baudžiamojo kodekso leidėjai savo aiškinamajame rašte ir yra pabrėžę, jog jie, surašydami kodeksą, laikėsi vidurio tarp klasinės bei juridinės mokyklos ir tarp pozityviosios, antropologinės bei sociologinės mokyklos doktrinų, paimdami Kodeksan tai, kas vienoje ar kitoje mokykloje yra gera, vis dėlto tenka pripažinti, jog kodekso įvykdyta baudžiamosios teisės reforma sudaro ypatingo dėmesio vertą naujoviškumą.

Atsižvelgiant į tai, kad anadien čia jau buvo gan smulkiai ir nuodugniai išžiūrėtas Italų naujasis baudžiamasis kodeksas, kreipiant daugiau dėmesio kaip tik į šitą reformos pusę, aš tų dalykų neliesiu. Mano vedamosios minties atžvilgiu tėra reikšmingi ir svarbūs tik keletas reformos duotų naujų koncepcijų, kuriomis į materijalines baudžiamąsias normas

įvedama nauji ir naujoviški gyvenimo reiškiniai, moderniška, jei galima taip išsireikšti, forma. Kodeksas nustato ne tik valstybės saugumo reikalą liečiančias normas, bet taip pat ir tokias, kurios liečia visą kompleksą pagrindinių politinių interesų, kurių kitokią prigimtį ir respektą ryžosi savo asmenybe sutvirtinti. Kaip logiškoji išvada iš valstybės primato idėjos, kodekse pavartota „valstybės asmenybės" sąvoka (la personalità dello stato), kuri baudžiamojo įstatymo atžvilgiu traktuojama kaip valstybės internacionalinė asmenybė (personalità internazionale) ir valstybės vidujinė asmenybė (personalità interna dello stato). Sąvoka yra plati, neribota. Baudžiamosios teisės filosofijos naujosios srovės pozicijoj yra visiškai suprantami ir gali būti pateisinami suformuluoti kodekso materialinėse normose toki išsireiškimai, kaip „valstybės interesas" (256, 257 str..... nell' interesse della sicurezza dello stato, o nell' interesse politico, interno o internazionale, dello stato), arba „tautos interesas" (264, 265, 269 ir k. str. — interesse nazionale) arba „tautinis jausmas" (271, 272 str. — sentimento nazionale) arba „Italų tauta" (291 str. — nazione italiana) ir kt.

Suglaudžiant visa tai, kas pasakyta apie Italų Codice penale, tenka konstatuoti, jog jis, persunktas fašistine baudžiamosios teisės filosofijos sistema, turi savų baudžiamosios teisės naujos srovės požymių, būtent, ryškių pastangų įvykdyti valstybės ir su ja identifikuojamos tautos primato idėją, kuri iš pat pagrindų keičia ligi karo vyravusias baudžiamosios teisės doktrinoje pažiūras į jos pagrindinius principus bei problemas.

Iš eilės reikėtų išnagrinėti Lenkų 1932 metų Baudžiamąjį Kodeksą. Tačiau jis mano vedamosios minties atžvilgiu nėra charakteringas, nes lenkų tauta savo veikla nėra sukūrusi kurios ypatingos politiniai-socialinės viešojo gyvenimo srovės, kuri būtų atsispindėjusi baudžiamuosiuose įstatymuose. Lenkų „Kodeks karny", kaip vėliau išleistas, suprantama, yra ne be įtakos bolševizmo ir fašizmo tendencijų baudžiamojoje teisėje. Nors tos tendencijos jame nėra ryškiai užakcentuotos, bet valstybės primato idėja ir jame stengtasi įvykdyti. Jame jau figuruoja tokios sąvokos, kaip „Państwo lub N a r ó d P o l s k i" (152 str.) arba szkodzenie interesom P a ń s t w a

Polskiego (109 str.), kurios labai primena italų „Nazione italiana“ arba „interesse dello Stato“.

Neliesdamas kitų naujųjų baudžiamosios teisės kodeksų bei jų projektų, kurių dabar kaskart vis daugiau pasirodo, turiu pripažinti, kad tik ką čia mano nagrinėtoji baudžiamosios teisės srityje naujoji tendencija kardinaliniu būdu ima keisti ir pačius baudžiamosios teisės pagrindus, būtent, pažiūrą į nusikaltėlio, nusikalstamojo darbo ir bausmės prigimtį. Šiuo atžvilgiu ypatingai įdomūs yra Vokiečių nacionalsocialistinio judėjimo padariniai baudžiamosios teisės srityje.

Vokiečių tauta, pagimdžiusi ir išauklėjusi savy nacionalsocializmą, kaip trečiąją pokarinę, greta bolševizmo ir fašizmo, socialiniai-politinę valstybinio bei tautinio režimo srovę, uoliai ir perdėm pertvarkė savo viešąjį gyvenimą nacionalsocializmo pagrindais, ypatingo dėmesio kreipdama, savo vadų asmenyje, į baudžiamųjų įstatymų reformą, kurią imasi greitu laiku įgyvendinti.

Anądien čia mums buvo smulkiai atpasakota konkretūs vokiečių sumanymai dėl baudžiamųjų įstatymų reformavimo ir net pačių baudžiamųjų normų naujo suformulavimo. Medžiaga nepaprastai įdomi.

Itin charakteringas šiuo atžvilgiu yra vokiečių 1933 metų „Denkschrift des Preussischen Justizministers“ ir pačių jo autorių pareiškimu, tik priešdarbas (Vorarbeit), arba tik vokiečių nacionalsocialistinės baudžiamosios teisės skeletas, bet vis dėlto jis jau ryškiai nustato tą nacionalsocializmo inspiruojamąją baudžiamosios teisės filosofijos sistemą. Šito veikalo įžanginėje dalyje Prūsų Teisingumo Ministeris ir Valstybės tarėjas (Staatsrat) von Hanns Kerrl taip apibūdina baudžiamąją teisę: „Das Strafrecht ist nur ein kleiner Teil der allgemeinen Gesetzgebung und diese wiederum ein Teilgebiet der Staatskunst überhaupt“, o Prūsų Teisingumo Ministerijos valstybinis sekretorius Dr. jur. Roland Freissler baudžiamąją teisę dar labiau riša su valstybe, pasakydamas, kad „Das in einem Staate geltende Strafrecht ist in besonderem Masse Ausdruck des Wesens des Staates“. Kaip matome, norėdami atskleisti baudžiamosios teisės prasmę, turime pažvelgti į valstybės sąvokos turinį.

Gi valstybė, anot Hanns Kerrl, yra štai kas:

— Valstybė nacionalsocialistiniu supratimu yra ne tik sau tikslas (nicht etwa Zweck an sich selbst), bet ir priemonė tam tikslui, kuriam visos žmonių gyvybės dėl pačios savo prigimties turi tarnauti, būtent, tautos, tautinės savybės bei rasės patvarumui išlaikyti ir apsaugoti.

— Kaip milijonai pavienių narvelių kūne, gyvame atskiro žmogaus organizme, savo vietose turi vykdyti savo pareigas visato gyvybei ir sveikatai apsaugoti, ir kaip, antra vertus, visato gyvybė ir sveikata yra būtina sąlyga kiekvieno pavienio narvelio gyvybei ir sveikatai apsaugoti, taip turi iš milijonų atskirų vokiškojo kraujo žmonių susidaryti gyvas organizmas, kuriame kiekvienas dėl tautos meilės turi tarnauti bendrajam tikslui — išlaikyti visatą, o per tat vienkart save patį, savo ir savos padermės gyvybę apsaugoti.

Šitą valstybės apibūdinimą tenka dar papildyti Dr. jur. Rolando Freisslerio nuomone. Jis sako, kad „dieser Staat aber soll nicht nur eine gemeinsame Wohnung darstellen, in der alle einzelnen Volksgenossen wohnen, er soll das organisierte Volk selbst sein. Er ist die Lebensform des Volkes“.

Nacionalsocialistų šūkiai, paremti rasistiniais vokiečių tautos gryninimo principais, vokiečių tautos pasaulinės hegemonijos aspiracijomis ir ekspansija, negali neturėti įtakos į vokiečių pozityviąją baudžiamąją teisę. Todėl ir pasirodymas, greta veikiančiųjų Vokietijoje įstatymų „zum Schutz von Volk und Staat“, pažymėto čia Prūsų Teisingumo Ministerio „Denkschrift'o“ yra šių laikų Vokietijoje visai naturali nacionalsocialistinės politikos išdava, o jo nustatytoji baudžiamosios teisės srity tendencija, daranti tos teisės essencialine ypatybe tautos bei valstybės primato idėją, yra tik konsekventiškas šiandieninių naujų žmogaus ieškojimų tautos ir valstybės gyvenime evoliucijos reiškinys.

Ši naujų ieškojimų evoliucija, įvairios valstybėse naujos politinių ir socialinių konjunktūrų kombinacijos bei tendencijos ir jau mano čia paminėtų trijų pokarinių didžiųjų srovių — bolševizmo, fašizmo ir nacionalsocializmo — įtaka hipnotiškai veikia šiandien žmogų, veikia tautas ir valstybes, kurios noromis nenoromis šia kryptimi, karišku terminu tariant, „rikiuojasi“ ir „lygiuojasi“.

Ir mes, lietuviai, šiuo atžvilgiu neatsilikome nuo kitų. Mūsų „Tautai ir valstybei saugoti“ įstatymas yra beveik naujausias, o todėl gal kiek ir pažengęs toliau už kitus šios rūšies baudžiamuosius įstatymus. Reikia pasakyti, kad šitas įstatymas Lietuvoje yra padaręs dvejopą įspūdį. Mūsų plačioji visuomenė, gyvai orjentuodamasi mūsų tautos reikalų raidoje, jį sutiko džiaugsmingai ir net išmetinėjo, kad tas įstatymas turėjęs būti jau daug anksčiau išleistas. Bet už tat mūsų teisininkai jį sutiko su dideliu nusistebėjimu ir, turiu pripažinti, nepalankiu įstatymui. Man teko nugirsti iš teisininkų lūpų šitokių priekaištų šiam įstatymui: Tautai ir Valstybei saugoti įstatymas paneigiąs baudžiamosios teisės principus, operuojąs neribotomis bei neaiškiomis sąvokomis, neatsižvelgiąs į nusikaltėlio subjektyvinę psichofizinę struktūrą bei nusikalstamojo darbo motyvus ir t. t. ir, pagaliau, esąs nesuderintas su nusistovėjusia pozityvios baudžiamosios teisės praktika. Nors tat neįeina į šios dienos diskusijų tvarką, bet aš leisiu sau atkreipti Jūsų dėmesį į štai kurį dalyką. Tautai ir Valstybei saugoti įstatymas mums bus neaiškus ir vertas didelio nusistebėjimo, jeigu mes į jį pažvelgsime, individualinės žmogaus vertybės, bei individo substancijos primato baudžiamuosiuose įstatymuose koncepcijos akimis. Tiesa, įstatymui daromi priekaištai tada gali turėti pagrindo. Bet jeigu mes į šį įstatymą pažvelgsime, atsistoję į valstybės bei tautos substancijos primato poziciją, tai jame mes nesurasime nieko, kas būtų neaišku arba verta kokio ypatingo nusistebėjimo. Tautai ir Valstybei saugoti įstatymu stengiamasi ypatingai apsaugoti valstybės interesą, lietuvių tautos interesą ir lietuvių tautinio jausmo bei sąmonės ugdymą. Visos šios sąvokos nėra naujos, nes jos jau yra fiksuotos, kaip aš esu aukščiau sakęs, veikiančiuose italų bei lenkų baudžiamuosiuose įstatymuose. Valstybės primato idėjos baudžiamojoje teisėje atžvilgiu visai naturalu ir nuosekliai yra bausti už kurstymą, už rengimąsi padaryti nusikalstamąjį darbą, nepareinamai nuo to, ar tas darbas buvo įvykdytas ar ne; taip pat nieko nuostabaus nėra tame, kad valstybė, stengdamosi save apsaugoti, baudžia aiškų piktos, nusikalstamos valios pasireiškimą, iškilusį aikštėn sumanymą padaryti nusikalstamąjį darbą, nes valstybė, kaip savaranki substancija, turi imtis ne tik represijų nusikaltėliams sudrausti, bet ir prevencijų patiems nusikaltimams įspėti. Kai dėl Tautai ir vals-

tybei saugoti įstatyme vartojamų sąvokų „valstybės tautos interes o“, „tautinio jausmo“, „tautinės sąmonės“ bei kitų, kurios eventualiai galima laikyti neaiškiomis materialinės teisės normoje, tai, reikia pastebėti, jog „Tautai ir Valstybei saugoti įstatymas“ šiuo atveju laikosi taip pat moderniškosios krypties ir dėl to teikia didelio pasitikėjimo teismo organams, kurie mokės, be abejo, nustatyti, kur yra valstybės, tautos interesas, o kur jo nėra, kas kenkia tautiniam jausmui ar tautinei sąmonei, o kas ne.

Suglausdamas visa tai, ką esu pasakęs, reziumuoju: moderniškosios tendencijos baudžiamosios teisės srityje turi vieną bendrą pagrindinį požymį, būtent: visos jos remiasi ne ligi šiol buvusiais baudžiamosios teisės filosofijoje pagrindiniais individo substancialinės vertybės primato principais, o žmonių organizuoto kolektyvo valstybės, tautos primato principais, ir skirasi jos viena nuo kitos tik pagal konkrečiąsias socialiniai -politines valstybių bei tautų valdymosi formas.

Šitaip atrodo moderniškosios tendencijos baudžiamosios teisės srityje.

Norėdamas būti objektingas ligi galo, turiu pasakyti, kad visas šias tendencijas yra pagimdęs pokarinės epochos politinis žmonių gyvenimas. Jau pora tūkstančių metų žmonija geriausiais savo protais ir išmintimi stengiasi ką nauja išgalvoti, sukurti kurią naują ypatingą valstybinio gyvenimo arba režimo formą, ir vis dėlto nieko ligi šiol iš esmės naujo nesuranda... Buvo senovėje monarchijų, oligarchijų, plutokratijų, demokratijų, respublikų, konstitucinių bei parlamentarinių imperijų, diktatūrų, triumvyratų, ir daug kitų valstybės valdymo režimų; o ką gi šiandien, palyginus su tuo, nauja turime? Nieko. Nebent kai kur ir kai ką (spragą) senosiose formose esame užlopę, ir tik... Taigi, ir valstybės bei tautos primato idėja baudžiamosios teisės filosofijoje ar tik nebus galūtinėje išvadoje labai tampriai susijusi su pačios valstybės, kaip socialinės bei politinės žmonių sąjungos, pergyvenamomis peripetijomis?

Bet kur yra garantija, kad tas valstybės bei tautos primato postulatas, laikui bėgant, nepakitės? Tenka pasakyti, kad nieko amžino, nieko nekintamo pasaulyje nėra, ir visa, pagaliau, reliatyvu. Tačiau šiandien yra taip, o su tuo tenka mums skaitytis.

III.

Diskusijose tuo klausimu dalyvavo: prof. S. Bieliackinas, teisėjas St. Vazbys, prof. V. Stankevičius.

Prof. Bieliackino kalba.

Naujuose Italijos baudžiamosios teisės kodekse ir Vokietijos baudžiamojo statuto projekte, be abejo, yra daug naujienų, palyginus su tuo, kas pasiekta baudž. teisės moksle pastaraisiais laikais. Tačiau klausimas, ar tos naujienos yra tikslios ir ar čia esama progreso. — Tai ir labai abejotina. Be to, kai kurios iš šių naujienų primena jau seniai pergyventus laikus, kai buvo kovojama ne tik su nusikalstamais darbais, bet ir su pavojingomis mintimis.

Dabartinė vokiečių reforma nori nustatyti sąvoką Valstybė — „Organizmas", prieš kurį, esą, gali būti padarytas nusikaltimas, bet organizmas čia yra fikcija ir metafora, o nusikalstamasis darbas visuomet paliečia realius interesus, dėl kurių baudžiamame kodekse turi būti tiksli konkretizacija. Nusikaltimas prieš fiktyvinį organizmą neįmanomas. Šiuo atsitikimu, matyti, „Valstybė" yra tam tikra partija, o greičiau — jos vadai. Tad imamasi visų priemonių šiai partijai apsaugoti, naikinant visus iš senų laikų nustatytus kultūros ir civilizacijos baudžiamosios teisės principus. Už pavojingą mintį baudžiama, nors ta mintis dar nieku faktiškai nepasireiškė, tuo tarpu įstatymas baudžia veiksmus, o mintis tik tiek, kiek jos atsispindi neteisėtuose veiksmuose. Pagal Vokiečių reformos kūrėjų tvirtinimą, yra daug žmonių su pavojingomis Valstybei mintimis ir Valstybė negali neutraliai į tai žiūrėti. Tai reiškia atgaivinimą tų epochų, kai valdovai griozdavos piliečių sielose. Tarp kitų, rusų „Uloženie o Nakazan." § 99 bausdavo už „umisel" prieš Caro asmenį, bet tai buvo savotiškas unikumas. Dabar Vokietija nori tai pastatyti principu, ir tai vadinama „naujiena" baudž. teisėje. Taip pat į senus laikus mus grąžina dabar nustatyta galimybė bausti be tiesioginių įstatymų ir panaikinimas principo — nullum crimen sine lege, — kuris vadinas pilečių laisvės paladiumu, nes neduoda galimumo piliečiui uždėti bausmę be atitinkamo įstatymo. Šis principas egzistuoja visuose kultūringuose kraštuose — Anglijoje, Prancūzijoje, Amerikoje ir kit., o taip pat yra ir mūsų baudžiamojo

kodekso pirmame paragrafe išreikštas. Tiktai vienam krašte, būtent, dabartinėje Rusijoje šis principas panaikintas ir baudž. bylos sprendžiamos ten pagal revoliucinę sąžinę, bet ir ten visgi, bausmę taikinant, reikia laikytis atitinkamos analogijos. Senam rusų „Ulož. o Nakazan." irgi buvo leidžiama nusikalstamojo darbo analogija. Tai buvo griežtai uždrausta naujų 1903 metų kodeksu. Vokietija eina toliau ir net naikina analogijos reikalingumą, ir tiesiog atiduoda piliečius nuožiūrai tų, kurie turės taikyti bausmę. Aiškinama tas tuo, kad šis nusistatymas, esą, paimtas iš senos germanų teisės. Bet germanų teisėj egzistavo tam tikri „Dievo Teismai", t. y. bandymas ugnimi ir vandeniu: jei į upę įmestas nusikaltėlis neskęsdavo, tai reikšdavo, kad jis nekaltas ir būdavo išteisinamas. Argi galima ir dabar šitokius principus taikyti?

Tikra baudž. teisė gali egzistuoti, tik jei bus apsaugoti jos pamatiniai pradai. Kreipdami dėmesio į subjektyvią nusikalstamojo darbo pusę, t. y. į mintį ir norą, ir visiškai ignoruodami objektyvią pusę, t. y. vykdymą ir realinę žalą, šitie „nauji" projektai net ir pasikėsinimą priskaito prie nusikalstamųjų darbų. Bet jei žmogus savo laiku savaime atsisakė nuo nusikaltimo išpildymo, tai jisai negali būti baudžiamas. Visokių minčių turi žmogus. Jis su jomis kovoja ir, jei, nors ir paskutiniu momentu, nusikaltėlis pasiryžo nusikalstamąjį darbą neįvykdyti, tai įstatymai tam visiškai pritaria ir nededa jokios bausmės, sudarydami tokiu būdu kiekvienam akstiną mesti blogą kelią ir grįžti prie teisės ir moralės kelio. Visa tai naikina aukščiau minėti „novatoriai", kurie nori pagauti kiekvieną, ir tą, kuris ir galėjo padaryti nusikalstamąjį darbą, nors ir nepadarė.

Vokietija dar neseniai buvo imamasi pavyzdžiu teisės sutvarkymo atžvilgiu, bet dabar tas kraštas yra tokiame padėjime, kad laukti jį paskelbiant naudingų ir kultūringų principų, bet kokios teisės srityje, ypač baudžiamosios teisės srityj, negalima.

Kiekvienas kraštas turi savo idealogiją, savo teisės interesus, ir reikia rūpintis teisės principų palaikymu ne jų sulaužymu.

Prof. V. Stankevičiaus kalba.

Su dideliu įdomumu išklausęs labai turiningą p. Žalkauskio referatą ir gilų p. Papečkio pranešimą, aš vìsgi negaliu sutikti su abiejų prelegentų baudžiamosios teisės evoliucijos charakteristika. Su jais sutikus, išeitų, kad pergyvename kaž kokį persilaužimą, gilią krizę, o net, gal būt, ir katastrofą. Bet tokioms paniškoms išvadoms, mano manymu, nėra nė mažiausio pamato.

Bendros prelegentų mintys: reikia griežtai skirti laiką prieš karą ir laiką po karo. Tuo tarpu galime sutikti, jog laikas po karo įnešė tam tikrų savotiškų momentų. Tačiau vargu, ar juos galima laikyti „naujais". Nekalbant jau apie tokius dalykus, kaip baudimas už siūlymą arba pasisiūlymą padaryti nusikaltimą, kurie žinomi buvo ir prieš karą, pav., vokiečių BS-to 49-a str., vargu bau galima pripažinti „naujais" net tokias naujienas, kaip baudimas už sumanymo iškėlimą, numatytą mūsų saugumo įstatyme: ar tai nebuvo žinoma senovėje arba viduramžių laikais? „Tautinės sąmonės slopinimas"? Ar tai mums neprimena priežasties, del kurios mirė Sokratas?

Tačiau žiūrėkime blaiviai į baudžiamosios teisės realybes. Kada mes kalbame apie naujus įstatymus, negalima lyginti tik įstatymų ir paragrafų skaičių, negalima tenkintis pavadinimais ir sąvokomis, o reikalinga pažvelgti, kokį vaidmenį kiekvienas įstatymas vaidina gyvenime. Pav., pas mus Lietuvoje išleista daug įvairių naujų įstatymų, įvairiais būdais liečiančių baudžiamosios teisės sritį. Išoriškai krinta į akį tokie įstatymai, kaip Baudž. Statuto Papildymas ir Pakeitimas, kaip 1925 m. įstatymas dėl politinių nužudymų, įstatymas prieš plečkaitininkus... Tačiau žinome, kad tie įstatymai faktiškai labai mažai tetaikomi, ir mes, teisininkai, kartais ištisais metais neturime progos su jais susidurti. Bet yra kitų naujų įstatymų, su kuriais kas dieną susiduriame. Tai — įstatymas dėl palengvinimų kaliniams, įstatymas dėl teisių atėmimo susiaurinimo, lygtinio nuteisimo įstatymas. Šitie įstatymai uždeda naują antspalvį mūsų dienų įstatymdavystei, iš tikrųjų charakterizuoja naujas tendencijas. Ir kas žiūrės iš dešimčių metų tolio, tas, be abejo, pasakys, kad mes gyvenome lygtinio nuteisimo laikais. O egzotiškus įstatymus, kažkokių emi-

grantų baudimą mes jau patys esame gerokai pasimiršę, kaip esame pasimiršę ir tuos emigrantus...

Toliau, kalbant apie laikus po karo, negalima imti vien tik Italiją, Lenkiją ar dabartinę Vokietiją. Yra ir kitų kraštų. Pav., įdomiausi ir sėkmingiausi bandymai daromi Belgijoje, bet šio krašto evoliucija eina visai ne ta kryptmi, į kurią čion buvo nurodoma, ir tai yra tik tolimesnis tam tikros prieš karą prasidėjusios evoliucijos tęsinys. Anglijoje irgi išleista nemaža naujų įdomių įstatymų, įvestas naujas kalėjimų reglamentas. Švedijoje, Danijoje baudžiamoji įstatymdavystė eina pilnu tempu. Tarptautiniai kongresai svarsto įvairiausius klausimus, bet vis tai neišeina iš tolimesnės evoliucijos ribų ta prasme, kad instiktyvinę bausmę norima padaryti sąmoninga, tikslinga priemonių kovoti su nusikaltimais sistema. Labai įdomus naujas Amerikos kriminalistų suformulavimas baudžiamosios teisės reformos vedamųjų minčių, vadinamasis „Declaration of Principles". Tokia deklaracija buvo pirmą kartą suformuluota Amerikoje 1870 metais, ir iki pastarųjų laikų tai buvo reformų programa. 1930 metais ta „Deklaracija" buvo naujai perredaguota. Bet joje išdėstytos mintys jokiu būdu nesudaro kokio nors persilaužimo, atsižadėjimo nuo Wineso, Brockwayo ir kitų didžiosios reformos iniciatorių šūkių ir principų, o priešingai, tai yra tik jų tendencijų ir minčių detalizavimas, pagilinimas, realizavimas. Todėl reikia tarti, kad tik daugumas atskirų kraštų, tiek ir pasaulinė bandižamosios teisės išsivystymo linija eina ta linkme, kaip anksčiau, ir ne tik jokios revoliucijos, jokios katastrofos — bet net pamatinių krypties pakeitimų niekur negalima pastebėti.

Į tai visgi galima pasakyti: o Italija, o Vokietija? Bet pažvelgsime arčiau į tų kraštų budžiamosios teisės reformą.

Bendrai, reikia pasakyti, kad jei anglo-saksų kraštai pirmi susirado praktiškų būdų ir praktiškų kelių naujai baudžiamajai teisei sudaryti, tai teoretiniai evoliucijos pagrindai daugiausia suformuluoti Italijoje. Jau vduramžiais Italijos juristai, analizuodami romėnų teisės dėsnius, sudarė daugumą dabartinių mums visiems priprastų baudžiamosios teisės sąvokų. Beccarija davė klasiškosios baudžiamosios teisės pagrindus. Lombroso ir jo pasekėjai nurodė pozityvinio nusikaltimo ir jo priežasčių tyrinėjimo reikalingumą.

Todėl ir sumanymai Italijoje yra labai radikalūs. Užtenka prisiminti Garafalo pasiūlymus materialinės teisės ir proceso srity, arba Ferri 1921 metų projektą su kaltės sąvokos panaikinimu. Taip pažiūrėję, mes tuojau gauname tikrą naujo Italijos Baudžiamojo Statuto charakteristiką: tai yra kompromisas tarp radikalinių teoretiniu užsimojimų, iš vienos pusės, ir prktiškų anglo-saksų kraštuose iršdirbtų naujų baudžiamosios teisės metodų, iš kitos pusės. Ta prasme Italijos Baudžiamasis Statutas yra itin įdomus: nepamirškime, kad pats radikalizmo vadas Ferri pasisakė už naują statutą, nors jis toli gražu nepanašus į tą projektą, kurį pats Ferri buvo surašęs. Tuo atveju Italijos projektas yra giminingas Šveicarijos projektui, Norvegų 1902 metų BS-tui. Pavojingosios padėties ir visuomenei apsaugoti priemonių sąvokos įnešimas liudija mums apie tai. Jų atsiradimas ir žymi vieta, kurią jos užima naujame Statute, sudaro pamatinį bruožą, kuriuo naujas Statutas skiriasi nuo senojo.

Teisybė, yra ir kitų momentų, kurie charakteringi naujam Italijos Statutui, būtent: stipriai pabrėžtas valstybingumas, tam tikras griežtumas, pav., mirties bausmės įvedimas. Būtų per toli dabar gilintis į šiuos klausimus, būtų netikslinga statyti klausimą, ar tai progreso žymė kraštui kur Milane stovi Beccarijos paminklas su užrašu: „Se dimostreró non essere la pena di morte né utile né necessaria avro vinto la causa dell úmanitá“ *), krašte, kuriame atskiros dalys nežinojo mirties bausmės nuo Beccarijos laikų. Aš manau, kad ir čion daugiau pamokoma imti ne šitą, taip sakant, deklaratyvinį momentą, o pažiūrėti į realybę. Ir štai pamatysime, kad tie naujo statuto dėsniai, kurie sutampa su viso pasaulio evoliucija ir sudera su naujais anglo-saksų kraštų principais — tie pradai turi didelę reikšmę ir apibūdina baudžiamąjį teisėtumą kasdieniniame jo apsireiškime. Priešingi gi principai — pasilieka ant popieriaus ir taikomi tik atskirais, visai išimtinais, tik grynai pataloginiais atsitikimais. O gal net ir visai netaikomi? Negalima pamiršti, kad fašistinis rėžimas Italijoje įsigyveno neįvedus mirties bausmės, kad pasikėsintoja ant paties Duce ne tik nenubausta mirtim, bet jau yra laisva.

---

*) „Jeigu įrodysiu, jog mirties bausmė nėra nei naudinga nei būtina, tai laimėsiu žmoniškumo reikalą“.

Šituose faktuose apsireiškia tikra nauja dvasia, nors ji ir prieštarauja daromoms deklaracijoms apie griežtumo reikalingumą.

Aš manau, kad ne kitaip reikia spręsti ir apie Vokietijos naujus šūkius. Visų pirma, bendrai apie Vokietiją ir jos vaidmenį baudžiamosios teisės srity tenka kalbėti su dideliu rezervu. Nėra krašto, kuriame būtų tokia gausi literatūra, kur būtų leidžiama tiek ir tokių monografijų,rinkinių, enciklopedijų, žurnalų, kur būtų tokie gyvi mokslų ir idėjų ginčai, toks pakreipų įvairumas, kaip Vokietijoje. Nėra krašto, kuris galėtų pasididžiuoti tokiais veikalais, kaip „Vergleichende Darstellung des deutschen und auslaendischen Strafrechtes", kuris turėtų tokią eilę reformos projektų su paaiškinimais ir tokią literatūrą šiems projektams aptarti. Užtenka pasakyti: kai Vokietijoje dabar leidžiami 4 žurnalai specialiai iš baudžiamosios teisės srities, Anglijoje nėra nei vieno tokio žurnalo. Ir visgi tenka su dideliu atsargumu daryti išvadas apie šitą medžiagos ir literatūros gausumą. Ir neabejotina, kad iš visų dabarties teorijos arba praktikos naujų idėjų ir principų nerasime nei vieno, kuris būtų atsiradęs Vokietijoje. Vokietijoje sudaryta apie 100 atskirų teorijų paaiškinti, kas tai yra bausmė. Bet visa dabarties bausmių evolicija ir bausmių sistemos savotiškumas, kuris keičia ne tik baudžiamosios teisės, bet net bendrai teisės ir visuomenės santykių vaizdą, eina visai kita plotme, negu visos šios vokiškos teorijos, ir nerasime nė vieno naujos reformos programos elemento, kuris būtų gimęs Vokietijoje. Priešingai, čion Vokietija, jei daro ar sako ką nors įsidėmėtino, — tai tik prieštaraudama naujoms linkmėms. Visas pasaulis susidomėjo kalėjimų reforma ir ieškojo jai naujų kelių. Vokietija čion nieko neįneša savo, naujo, originalaus, — be Mittelstaedto brošiūros „Gegen die Freiheitsstrafe", kur siūloma daugiau vartoti... kūno bausmes. Visas pasaulis kosmopolitiniu mastu stato naujos materialinės baudžiamosios teisės sudarymo klausimą. Vokiečiai *volens nolens* eina irgi kartu, bet tik kartoja svetimas mintis. O savo žodį jie pasako Birkmeyerio brošiūroje „Was laesst von Lioszt vom Strafrecht uebrig", kur su dideliu talentu juokais paverčiama visa šita nauja programa ir jos pasekėjai. Toks charakteringas mūsų laikams lygtinis nuteisimas, kurį Anglijoje ir Amerikoje teisėjai pradėjo vartoti, dar neturėdami atitinka-

mo įstatymo, triumfaliai eina per visą platų pasaulį, užkariaudamas vieną kraštą paskui kitą. Bet Vokietija ne tik ilgą laiką nenorėjo jo įvesti, bet teoretiškai įrodinėjo, kad toks institutas juridiškai nesąs galimas, nes priештarauja Anglijoje susikurusiam valdžių padalinimo principui. Iš tikrųjų, tas kontrastas tarp didelio darbo ir visiško jo neproduktyvumo nusipelno didelio dabar taip madoje esančių tautų psichologijų tyrinėtojų susidomėjimo.

Tačiau visgi Vokietija irgi eina tuo pačiu keliu, kaip ir kitos tautos. Jei paimsime tik laikotarpį po karo, pamatysime gražų įstatymą dėl kovos su nepilnamečių nusikaltimais, įstatymą dėl praplėtimo piniginių bausmių vietoj kalėjimo bausmių, lygtinio nuteisimo, nors ir aplinkiniu keliu, įvedimo, progresyviosios sistemos įgyvendymo. Pamatysime eilę naujų projektų, kurių tarpe yra 1925 m., tuometinio teisingumo ministerio prof. Radbrucho, pasirašytas projektas, kuriame buvo pasiūlyta panaikinti mirties bausmę.

Teisybė, dabar ten kitas ūpas, kita dvasia. Bet tai tik dar vienų metų reiškinys. Ar galima tuojau sakyti, kad šitie nauji šūkiai jau galutinai charakterizuoja mums tikrą pokarinę Vokietijos evoliuciją? Pokariniam laikui priklauso ir Radbrucho projektas ir Prūsijos teisingumo ministerio Kerrlio memorandumas „Nationalsozialistisches Strafrecht". Kodėl turime laikyti vieną charakteringu, o kitą ne? Radbrucho projektas neįgyvendytas? O ar įgyvendytas Kerrlio projektas? Maža to, tai gi dar nėra projektas, o šiaip palaidos mintys apie naują baudžiamosios teisės pakraipą. Ir sakoma, kad Berlyne jau dirba komisija, kuri rašo tikrą projektą, bet toje komisijoje dirba jau žinomi kriminalistai, ir jų projektas gali būti visai nepanašus į tą, ką siūlė nacionalsocialistiniai vadai pirmų savo nugalėjimų atmosferoje. O 1933 m. išleistieji įstatymai, pav., „Gesetz gegen gefaehrliche Gewohnheitsverbrecher und ueber Massregeln der Sicherung und Besserung", — nors jame ir yra kai kurių specifinių, kad ir nevisai naujų momentų, pav., sterilizacija, bet šiaip parašytas plotmėje to, kas jau buvo beveik visuose BS-to projektuose. Todėl ir čion nereikia duoti apakinti savęs triukšmingoms formulėms ir žodžiams. Reikia žiūrėti į masinius baudžiamosios teisės apsireiškimus. Tada pamatysime, — nors ir pavėluotai, kad Vokietija irgi eina tuo keliu, kaip visas pasaulis.

Žinoma, negalima ginčyti laikinųjų įstatymų iškraipymų, zigzagų galimumo. Bet ir upė neteka tiesia linija, o vingiais. Kartais tie vingiai gali žmogų net suklaidinti dėl bendros pakraipos. Bet tada reikia pasistengti surasti aukštą vietą su platesniu akiračiu. Ir tada pamatysime, kad, nežiūrint visų vingių ir kilpų, bendra linkmė yra aiški, neabejotina ir nepakeičiama: nuo kalnų į jūrą. Tas pats ir teisės evoliucijoje. Nesvarbūs laikinieji iškraipymai, svyravimai, zigzagai. Svarbi bendra linkmė, kuri yra perdaug aiški, jei tik į ją pažiūrėsime atitinkamoje istorinėje perspektyvoje.

Teisėjo St. Vazbio kalba.

Preleg. Žalkauskis vienpusiškai atvaizduoja Italų Baud. Statutą ir Prūsų Teising. Ministerio Kerrl memorandumą „Nationalsozialistisches Strafrecht", kaipo fašizmo ir zoologinio rasizmo veidrodžius. Italų Baudž. Statutą, kaip jau minėjo prof. Stankevičius, tik keli straipsniai, atsieit menkai, fašizmą reprezentuoja. Kerrl memorandumo vėl negalima atestuoti, kaipo persunkto vien urvinio nacionalsocializmo šūkiais. Neobjektyviai elgiamasi, kai tariamajam nacionalsocialistų žiaurumui pailiustruoti atpasakojama, jog Kerrl su bendradarbiais pasisako už nusikaltėliams kūno bausmes ir prieš apsaugos ir pataisymo priemones, ir drauge nutylima, jog jie motyvuoja tarp kitko ir tuo, kad panašių bausmių jau esama kai kuriose Amerikos valstybėse ir Anglijoj, pridėsime nuo savęs, ir Danijoj, be to, nutylima, kad minimos saugumo ir apsaugos priemonės (gydyklos, auklėjimo namai, darbo namai, izoliacijos įstaigos ir t. t.) kaip tik priešingai nacionalsocialistų valdžios įvedamos, veik. Baudž. Statutą papildant (ž. Reichsgesetzblatt Nr. 133, 1933-XI-27); pastarųjų tarpe randame ir kastraciją (§ 42 k.), taikomą seksualiniams nusikaltėliams - recidivistams ar nusikaltėliams, nužudymus seksualiniais motyvais padariusiems; nėra tai žiauri priemonė, atbulai, tiksli, nes kriminologijoj nemaža atsitikimų konstatuota, kai nusikaltėliai, šiaip bausmių neįveikiami, kastravus pagydavo ir nerodydavo daugiau seksualinių palinkimų (žiūr. papildoma Archiv fűr Kriminologie, von Heindl herausgegeben, band 91, VII—VIII-1932, Unzucht mit Kindern v. Boeters).

Galų gale neverta semtis medžiagos iš kalbamo memorandumo ar iš Zauerio veikalo, nes tai yra vien literatūra, verčiau remtis skelbiamais baudž. įstatymais, o jais toli gražu nepasišaunama vykdyti karštuolių Kerrlių idealus — kol kas neįvestos kūno bausmės, neatsisakyta nuo pataisymo ir apsaugos priemonių ir t. t. Jei jau buvo paliestas memorandumas, tai reikėjo supažindinti ir su jo teigiamybėmis, saviškai sektinomis — didvyrių kapinių, kariuomenės ir jų vadų žygdarbių, jų atminties ir garbės nuo pasikėsinimo paniekinti apsaugojimo deklaravimu (7 p.), politinės, ūkiškos ir visuomeniškos santvarkos griovimą valstybės išdavimu laikymu (31 p.), abortininkams kovos skelbimu, nužudymo iš pasigailėjimo baustinumo klausimo peržiūrėjimu ir t. t., iš bendrosios dalies tikslesniu pasikėsinimo sąvokos apibūdinimu ir t. t.

Dėl prel. Papečkio referato atitaisytina, kad SSSR baudž. teisėj nėra bausmių mūsų represyvine prasme; SSSR Baudž. Statute deklaruojama, jog su nusikaltimais kovojama vadinamomis socialinės apsaugos priemonėmis (7, 8, 9 ir kt. straipsniai 1926 m.); berods, netikslus pasakymas, kad kurstytojai baudžiami net tais atvejais, kai nusikaltimas ir neįvyksta; iš tikrųjų, kurstytojais laikomi asmenys, palenkusieji kitą padaryti nusikalst. darbą (str. 17 p. 2, 1926 m. Stat.). SSSR 1922 m. Baudž. Kodeksas, kuriuo remiasi prelegentas, jau pasenęs, nes dabar veikia 1926 m. Baudž. Kodeksas.

Valstybės valdžios organizacija Estijos Respublikoj.

Šiame straipsnyje trumpai apžvelgiami dabar veikiančio 1933 metų spalių 14, 15 ir 16 d. per tautos balsavimą priimto Pagrindinio Įstatymo nuostatai dėl aukščiausių valstybės organų funkcijų.

1. Tauta, kaip valstybės valdžios šaltinis.

Pagal Pagrindinio Įstatymo 1 § „Estija yra savarankiška, nepriklausoma respublika, kurioje valstybės valdžia yra tautos rankose". Įstatymo 27 § nustato, kad „aukščiausios valstybės valdžios turėtojas yra pati tauta, turinčių balsuoti teisę piliečių asmeny". Ir, pagaliau, 29 § numato tvarką, kuria tauta vykdo valstybės valdžią, nurodydamas, kad „tauta vykdo valstybės valdžią 1) tautos balsavimo, 2) tautos iniciatyvos, 3) rinkimų į Valstybės Seimą ir 4) Valstybės Galvos rinkimų keliu".

Tokiu būdu pagal Pagrindinį Įstatymą aukščiausia valstybės valdžios turėtoja yra tauta, kuri renka betarpiškus valdžios turėtojus — Valstybės Seimą ir Valstybės Galvą. Tieji, vykdydami valstybės valdžią, yra tautos įgaliotiniai, josios atstovai, kas yra tiesiog išreikšta Pagrind. Įstatymo tekste (35 ir 57 §§).

Pagal Pagrindinio Įstatymo 1, 27 ir 29 §§ tauta yra aukščiausis valstybės valdžios organas, bet jos betarpiai turėtojai yra „tautos atstovai". Vadinasi, tauta yra visos valstybės valdžios šaltinis.

„Tautos" sąvoka gali turėti įvairios reikšmės. Ji reiškia visus valstybės gyventojus. Bet ta pati sąvoka, siauresne prasme, reiškia valstybės piliečius. „Tautos", kaip valstybės valdžios turėtojo, sąvoka yra dar siauresnė. Tautą šia prasme sudaro piliečiai, turintieji teisę balsuoti. Jie yra: 1) piliečiai, su-

laukę 20-ties metų amžiaus ir turį be pertraukos Estijos pilietybę ne mažiau kaip vienerius metus (Pagr. Įst. 27 §); 2) pilečiai, kurie nėra teisėta tvarka pripažinti silpnapročiais arba bepročiais (28 §, 1 punktas); 3) piliečiai, kurie neturi tam tikrų defektų, t. y. nėra neregiai, nebyliai arba globojamieji, išeikvotojai (Pagr. Įst. 28 §, 2 punktas); 4) piliečiai, iš kurių nėra atimta teisė balsuoti dėl kokio nusikaltimo, numatyto rinkimų įstatyme (Pagr. Įst. 28 §, II pastraipė). Tik tie piliečiai, atitinkantieji nurodytus reikalavimus, savo visuma sudaro tautą, kaip aukščiausios valstybės valdžios turėtoją, tuo tarpu kai likusioji gyventojų dalis nedalyvauja valstybės valdžios vykdyme.

2. Valstybės Seimas ir Valstybės Galva santyky su tauta.

Valstybės Seimas ir Valstybės Galva yra tautos atstovai (35 ir 57 §§); tauta juos renka visuotiniu, lygiu, tiesioginiu ir slaptu balsavimu (36 ir 58 §§). Valstybės Seimas ir Valstybės Galva ir tolygūs tautos atstovai ir principialiai nėra su vienas kitu paklusnumo arba priklausomumo santykiuose.

Tauta renka Valst. Seimą iš 50 narių 4 metams (39 §). Valstybės Seimo veikla yra nuolatinėj tautos kontrolėj, nes 25.000 piliečių, turinčių teisę balsuoti, „turi teisę reikalauti, kad įstatymas būtų išleistas, pakeistas arba panaikintas" (31), ir „jei tauta tautos balsavimu atmes Valstybės Seimo priimtą įstatymą, arba priims Valstybės Seimo atmestą įstatymą, tai skelbiami nauji rinkimai į Valstybės Seimą" (32 §).

Valstybės Galvą tauta renka 5 metams (58 §). Dėl Valstybės Galvos Pagrindinis Įstatymas nenumato galimumo, kad tauta nutrauktų jo galiojimą, dar laikui neišėjus. Tuo Valstybės Galva savo valdžios pilnumu ir nepriklausomumu yra santyky su tauta pirmaujamoj padėty, palyginus su Valstybės Seimu. Valstybės Galva, priešingai Valstybės Seimui, nėra politiškai aktingas.

Tačiau Valstybės Galva nėra laisvas nuo teismo atsakomybės. Pagal Pagrindinio Įstatymo 67 § galima Valstybės Galvą patraukti tieson už bet kokį nusikaltimą ir įstatymo gali būti numatytas Valstybės Galvos galiojimo nustojimas, teismo sprendimu jį pasmerkus. Byla yra teisminga aukščiausiajam valstybės Teismui. Valstybės Galvą „galima traukti tieson tik

atitinkamu Valstybės Seimo nutarimu", sako Pagrindinio Įstatymo 67 §, tuo sudarydamas tam tikro laipsnio Valstybės Seimo kontrolę Valstybės Galvos veiklai, ir tokiu būdu Valstybės Galva baudžiamosios atsakomybės prasme yra tam tikru atžvilgiu priklausomas nuo Valstybės Seimo.

3. *Santykis tarp Valstybės Seimo ir Valstybės Galvos.*

a) *Valstybės Seimo veikla.* Valstybės Seimo darbų laiką Pagrindinis Įstatymas dėl paprastos sesijos aprėžia 6-ais mėnesiais (41 §). Bet nėra aprėžimų dėl nepaprastų sesijų, kurioms Valstybės Seimas gali būti šaukiamas Valstybės Galvos reikalavimu arba 25 Valstybės Seimo nariams pareikalavus raštu. Tokiu būdu paprastosios ir nepaprastosios sesijos drauge gali trukti ir daugiau kaip 6 mėnesiai per metus, ir visą sesijos ilgį gali principialiai, be Valstybės Galvos, nustatinėti ir Valstybės Seimo dauguma.

Valstybės Galva turi didelių galimumų veikti Valstybės Seimo veiklą ir darbų ilgį. „Valstybės Galva turi teisę skirti naujus rinkimus į Valstybės Seimą dar neišėjus Valstybės Seimo galiojimo 4 metų laikui, jei tat reikalauja valstybinio pobūdžio sumetimai" (39 §). „Valstybės Galva turi teisę uždaryti paprastą Valstybės Seimo sesiją dar neišėjus 6 mėnesiams, jei tat reikalauja valstybinio pobūdžio sumetimai" (41 §). Tų priemonių Valstybės Galva gali griebtis visai savarankiškai, be ministerio pirmininko ar tinkamo ministerio kontrasignacijos jo nutarimui (61 §), vadinasi, tais klausimais jis politiškai neatsako. Valstybės Galva čia vykdo savo valdžią, jei „tat reikalauja valstybinio pobūdžio sumetimai". Kokie tie valstybinio pobūdžio sumetimai, visai priklauso nuo Valstybės Galvos nuožiūros, nes jo nutarimai tais klausimais nėra reikalingi motyvavimo ir joks organas neturi teisės kontroliuoti Valstybės Galvos veiklos, juo labiau neturi teisės nutarti, kad Valstybės Galva esąs pasielgęs netaisyklingai.

Pagrindinis Įstatymas nustato Valstybės Seimo permanentingumo principą, t. y. Valst. Seimo esamos sudėties pabaiga sutampa su naujosios sudėties valdžia. Vadinasi, pagal Pagrindinį Įstatymą negali būti momento, kad Valstybės Seimo visai nebūtų. Pagrindinis Įstatymas nekalba apie tai, kad Valstybės Galva galėtų paleisti Seimą, o tik kad „Valstybės Galva

turi teisę paskirti rinkimus dar neišėjus Valstybės Seimo 4 metams galiojimo laikui" (39 §). Valstybės Seimas galioja ir tada, kada jau bus išėję 4 metai nuo rinkimų dienos, o naujų rinkimų dar neįvyko. Tais atsitikimais, kada Valstybės Galva bus paskelbęs naujus rinkimus, arba bus praėję 4 metai nuo Valstybės Seimo galiojimo pradžios, jis gali būti šaukiamas nepaprastoms sesijoms tik Valstybės Galvos reikalavimu (42 §). Dalykus, svarstytinus tokioj sesijoj, skiria Valstybės Galva, o sesija baigiasi arba nebeliekant dalykų spręsti arba Valstybės Galvai reikalaujant (Pagr. Įst. 42 §; Valdymo Organizacijos Įstatymo 9 §). Tokiu būdu Valstybės Seimo veikla nurodytuose perioduose yra aprėžta ir jo darbo galimumai visiškai priklauso nuo Valstybės Galvos.

b) *Valdymo srityje.* Kaip tautos atstovas, Valst. Galva vykdo aukščiausią vyriausybinę valdžią. Prie Valstybės Galvos yra valstybei valdyti Respublikos Vyriausybė (57 §). Valstybės Galvos funkcijos valdymo srityje yra numatytos Pagrindinio Įstatymo. Tą sritį liečiantieji ypatingi įstatymai gali būti išleisti tik tiek, kiek jie įvykdo ir išvysto uždavinius, numatytus Pagrindinio Įstatymo (Valdymo organizacijos įstatymo 4 §). Ypatingu įstatymu Valstybės Galvai negali būti uždėtos naujos pareigos arba jam perkeltos iš kito organo.

Pagal Pagrindinio Įstatymo 62 § visi Valstybės Galvos nutarimai priimami vykdyti Respublikos Vyriausybės; jei vyriausybė randa, kad Valst. Galvos nutarimas prieštarauja Pagrindiniam Įstatymui arba įstatymams, tai ji prašo Valstybės Galvą atsiimti nutarimą atgal arba jį pakeisti. Jei Valstybės Galva palaiko savo nutarimą, tai Vyriausybė turi jam paskelbti, kad nutarimas nevykdytinas. „Valstybės Galvos nutarimai... turi galios, jei jie yra pasirašyti Valstybės Galvos, o taip pat ministerio pirmininko arba tinkamo ministerio, atsakančio prieš Valstybės Seimą už padarytą nutarimą. Jei Valstybės Galvos nutarimas nesutinka su Pagrindiniu Įstatymu arba su įstatymais, ministeris pirmininkas arba tinkamas ministeris turi susilaikyti nuo kontrasignavimo" (61 §). Kaip išimtys, kontrasignavimo nėra reikalingi aukščiau minėti Valstybės Galvos nutarimai dėl Valstybės Seimo, taip pat patvirtinimai teisėjų tarnyboje (61 §).

Iš šių Pagrindinio Įstatymo nuostatų matyti, kad Valstybės Galva, vykdydamas valdžią valstybės valdymo srityje,

yra Respublikos Vyriausybės surištas. Savo nutarimus Valstybės Galva vykdo tik per Respublikos Vyriausybę ir kitų organų prie Valstybės Galvos negali būti. Savaimi, Valstybės Galva negali priversti ministerį kontrasignuoti, jei ministeris nesutinka iš esmės su nutarimu. Valstybės Galva gali ministerį atleisti iš tarnybos, bet jo nutarimas pasilieka be galios tol, kol neatsiras ministeris, kuris solidarizuos su Valstybės Galva. Kadangi Pagr. Įstatymas numato solidarią Vyriausybę, tai šiuo ir tuo, kas aukščiau pažymėta, yra paremti valdymo įstatymo 5 § nuostatai, pagal kuriuos visais Valstybės Galvos spręstinais reikalais, Valstybės Galva daro nutarimą, klausimą vyriausybei apsvarsčius. Valstybės Galva nėra surištas pirmesniu vyriausybės nutarimu, bet faktiškai nei vienas ministeris negali pasirašyti Valstybės Galvos nutarimą, kuris neatitiktų vyriausybės pozicijos. Tokiu atsitikimu tarp vyriausybės ir ministerio neišvengiamas konfliktas. Visi Valst. Galvos nutarimai, taip pat tie, kurie nereikalingi kontrasignacijos, priimami vykdyti Respublikos Vyriausybės. Tokiu būdu vyriausybė turi teisę kontroliuoti Valstybės Galvos nutarimų įstatymingumą.

„Respublikos Vyriausybė šaukiama valdžion ir atleidžiaba nuo valdžios Valstybės Galvos“ (64 §); Resp. Vyr. turi turėti Valstybės Seimo ir Valstybės Galvos pasitikėjimą“ (63); „ji arba jos atskiri nariai atsistatydina, kai Valst. Seimas stačiai pareikš jiems nepasitikėjimo ir Valst. Galva po to neranda reikalinga skirti naujus rinkimus į Valst. Seimą“ (63 §).

Pagrindinis Įstatymas, iš vienos pusės, garantuoja parlamentarinę valdymo tvarką, rišdamas Valst. Galvos veiklą su Respublikos Vyriausybės veikla ir reikalaudamas, kad vyriausybė turėtų Valst. Seimo pasitikėjimą. Šiuo atveju Valst. Seimo valdžia ir reikšmė gana didelės. Bet, antra vertus, tie patys Pagr. Įstatymo nuostatai neįpareigoja Valst. Galvos skaitytis su Valst. Seimu, nes pagal Pagr. Įst. 63 § vyriausybė turi turėti ir Valstybės Galvos pasitikėjimą. Tuo atsitikimu, kada Vyriausybei yra Valstybės Seimo stačiai pareikštas nepasitikėjimas, Valst. Galva gali palikti Vyriausybę valdžioje ir paskelbti naujus rinkimus į Valst. Seimą. Ši Valstybės Galvos teisė turi juo didesnę reikšmę, kad ją bevykdydamas, Valstybės Galva nėra reikalingas ministerio pirmininko arba tinkamo ministerio parašo (61 §). Nauji rinkimai į Valst. Seimą

turi įvykti ne vėliau kaip už 6 mėnesių (39 §). Laikotarpiu nuo naujų rinkimų paskyrimo ligi savo galiojimo pabaigos Valst. Seimas, kaip tat jau buvo aukščiau minėta, gali posėdžiauti, tik Valst. Galvai reikalaujant, ir svarsto Valstybės Galvos nuskirtus klausimus (Valdymo Organizacijos įst. 9 §). Tokiu būdu Valst. Galvai duodamas galimumas valdyti be parlamento gana ilgą laiką. Kadangi Valstybės Galva neturi pareigos skaitytis su naujos sudėties Valst. Seimu ir, būdamas su juo konflikte, gali vėl skelbti naujus rinkimus, tai Pagr. Įst. lyg duoda Valstybės Galvai teoretiškų galimumų valdyti vienam ligi išeis jo galiojimo laikas. Bet faktiškai Pagr. Įst. to galimumo neteikia, nes Valst. Galva turi su Valstybės Seimu skaitytis, kas bus matyti iš to, kas žemiau išdėstoma.

c) *Valst. Seimo veiklos srityje.* Valstybės Seimas leidžia įstatymus, tvirtina biudžetą, sprendžia valst. paskolų klausimus ir kita ką pagal Pagrindinį Įstatymą (52 §); „Valst. Seimas vykdo ūkiškas valstybinių įstaigų ir įmonių veiklos ir valstybinio biudžeto pildymo kontrolę per atatinkamas įstaigas, sudarytas pasiremiant įstatymu (55 §); „Valst. Seimas tvirtina Est. Respublikos tarptautines sutartis“ (60 § 5 p.); „Valstybės Seimas sprendžia karo ir taikos klausimus“ (60 § 6 p.); „Valst. Seimas tvirtina nutarimus apie paskelbimą karo padėties atskirose valstybės dalyse arba visoj valstybėj“ (60 § 7 p.); „Valst. Seimas tvirtina nutarimus apie mobilizacijos paskelbimą; Valstybės Galva gali paskelbti mobilizaciją, nelaukdamas Valstybės Seimo nutarimo, kai kuri nors valstybė bus Est. Respublikai paskelbus karą, bus pradėjus karo veiksmus arba bus paskelbus mobilizaciją prieš Estų Respubliką“ (82 §); „Valst. Seimas gali traukti tieson Valstybės Galvą, ministerį pirmininką ir ministerius“ (67 §).

Valstybės Seimo veikloj reikia skirti dvi sritis: 1) įstatymdavystės, 2) kiti uždaviniai, Pagrindinio Įstatymo uždėti Valstybės Seimui.

Pagal Pagrindinį Įstatymą „įstatymus, Valstybės Seimo priimtus, Valst. Seimo prezidiumas siunčia Valstybės Galvai, kad paskelbtų“; Pagrindinio Įstatymo 54 § sako, kad „joks įstatymas neįgyja galios ligi nebus paskelbtas“. Valst. Galva turi teisę valstybinio pobūdžio sumetimais neskelbti Valstybės Seimo priimtų įstatymų, ir grąžinti juos Valstybės Seimui svarstyti ir spręsti iš naujo (53 §).

Tokiu būdu įstatymdavystės atžvilgiu Valst. Seimo veikla yra suvaržyta tuo, kad Valst. Galva gali neskelbti Valstybės Seimo priimtą įstatymą ir, vadinasi, įstatymas neįgyja galios. Nors Valstybės Galva savo nutarimą „dėl įstatymo neskelbimo turi su tinkamu motyvavimu pranešti Valst. Seimo prezidiumui per 30 dienų, skaitant nuo įstatymo gavimo dienos“, jam neatimta teisė įstatymą palikti nepaskelbtą ir tuo atveju, kada Valstybės Seimas bus priėmęs antrukart tą patį įstatymą, arba jį bus priėmęs su Valstybės Galvos pageidaujamomis pataisomis. Vadinasi, įstatymų atžvilgiu Valstybės Galva turi absoliutinę veto teisę.

Išimtį sudaro tik finansiniai įstatymai, kuriuos Valstybės Galva turi teisę neskelbti tik tol, kol jie nebus priimti su jo pageidaujamomis pataisomis arba jei juos priims naujos sudėties Valstybės Seimas. Finansinių įstatymų atžvilgiu Valstybės Galva tokiu būdu turi vadin. suspensyvinio veto teisę.

Be to, Valst. Galva dar turi teisę leisti dekretus. Valstybės Seimas turi teisę savo nutarimu dekretus panaikinti. Valst. Galva neturi veto teisės Valst. Seimo nutarimams dėl dekretų panaikinimo.

Sritis, kurioje Valst. Galva gali leisti dekretus, sutampa su įstatymų normuojama sritimi. Kiti aukščiau nurodyti aktai, priklausantieji prie Valstybės Seimo kompetencijos, pav., Valst. biudžetas, paskolos, sutarčių tvirtinimas ir t.t., kurie nėra įstatymai materialine prasme, Valstyb. Seimo leidžiami ir skelbiami nepriklausomai nuo Valstybės Galvos ir dėl tų aktų Valst. Galva dekretų leisti negali.

Šios Valstybės Seimo teisės ir yra tokios, kad faktiškai jos verčia Valstybės Galvą visuomet skaitytis su Valstybės Seimu, neduodamos galimumo valdyti be Valstybės Seimo arba esant nuolatiniame su juo konflikte. Negalima, pav., valstybę valdyti be biudžeto, o biudžetas yra Valst. Seimo kompetencijoje.

Pakeistajame Pagrindiniam Įstatyme pasiliko nepaliesti Steig. Seimo (1920 m. liepos 15 d.) priimtieji Pagr. Įstatymo nuostatai dėl ypatingų Valstybės Seimo narų teisių. Valst. Seimo narys neatsako už politines kalbas Valstybės Seimo plenume arba jo komisijose (48 §); Valst. Seimo nariai negali būti suimti be Valst. Seimo sutikimo (49 §); Valstybės Seimo

nariai atleidžiami nuo karinės prievolės (50 §); Valstybės Seimo nariai gauna atlyginimą per sesijas (taip pat ir nepaprastas), — atlyginimo didumą nustato pirmesnė Valstybės Seimo sudėtis (51 §); Valst. Seimo nariai gali kreiptis į Vyriausybę su klausimais (56 §); viena ketvirta dalis Valstybės Seimo narių (13 narių) turi teisę daryti paklausimus, į kuriuos Vyriausybė turi atsakyti (56 §). — Pagal 56 § tekstą paklausimai ir klausimai gali būti kreipiami į respublikos vyriausybę, iš ko eina, kad jie gali liesti vykdomosios valdžios veiksmus, įskaitant ir Valstybės Galvos veiklą. (Negali būti paklausimų dėl teismo veiklos). Valst. Galvos vietoje į paklausimus atsako ministeris pirmininkas arba ministeris, kuris atsako prieš Seimą už Valstybės Galvos nutarimus.

4. *Įstatymingumo principas.*

Atitinkant Pagrindinio Įstatymo 86 §, „Pagrindiniu Įstatymu turi tvirtai vadovautis savo veikloj Valst. Seimas, Valst. Galva, valdžios įstaigos ir teismas“, o pagal Pagrindinio Įstatymo 3 § „Valstybės valdžia Estų Respublikoj nieks negali naudotis, nebūdamas tam įgaliotas Pagrindinio Įstatymo arba juo paremtų įstatymų“. Estų piliečių pagrindinės teisės (6—24 §) gali būti suvaržytos tik pasiremiant įstatymu. Valstybės Galva leidžia nutarimus, sutinkančius su įstatymais (60 § 10 p.). Ministeris pirmininkas ir ministeris turi atsisakyti pasirašyti Valstybės Galvos nutarimą, kuris prieštarauja Pagrindiniam Įstatymui arba įstatymams (61 §). Respublikos Vyriausybė turi paskelbti Valstybės Galvai, kad nutarimas negali būti vykdomas, kai jis prieštarauja Pagrindiniam Įstatymui arba įstatymams (62 §). Iš to eina, kad Valstybės Galva, Respublikos Vyriausybė ir kitos valstybinės įstaigos veikia tik Pagrindinio Įstatymo ir įstatymų ribose, kuo apsaugojamas įstatymingumo principas.

5. *Išvados.*

Pakeistasis Pagrindinis Įstatymas, suteikdamas Valstybės Galvai plačių teisių, lieka demokratijos bazėje. Aukščiausiosios valstybės valdžios turėtojas yra tauta, kuri renka Valstybės Galvą ir Valstybės Seimą ir kuri turi įstatymdavystės

teisę tautos balsavimo metu. Valst. Seimas neišskirtas iš bendros aukščiausių valstybės organų sistemos, jam yra palikti gana dideli uždaviniai ir teisės. Įstatymingumo principas yra visiškai garantuotas. Viso to nėra vadinamosiose autritetarinėse valstybėse (pav., Italija, Vokietija, SSSR).

Valstybiškai teisiniu atžvilgiu pakeistasis Pagrindinis Įstatymas pasilieka parlamentarinės demokratijos ribose ir todėl Estų Respublikos Pagrindinio Įstatymo pakeitimas nereiškia mūsų valstybiškai teisinės minties pagrindinių dėsnių pasikeitimo, o yra tik persilaužimas aukščiausių valstybinių organų savitarpio santykiavime.

J. Klesment,

Estų Teisingumo Ministerijos patarėjas, Pabaltės Teisininkų Bendradarbiavimo Nuolatinio Biuro narys, Tarptautinio Administracinių Mokslų Instituto narys.

Varžytynės.

Varžytynės paskutiniais, vadinamais krizio laikais tapo vienu iš opiausių klausimų. Susirūpino jomis ir mūsų įstatymų leidėjai; susilaukėm net keleto kalbančių apie varžytynes Civilinio Proceso Įstatymo straipsnių pakeitimų. Beveik visi pakeitimai liečia nekilnojamojo turto varžytynes, o todėl ir aš šiame rašinyje tik šios rūšies varžytynes paliesiu.

Čia aš noriu išžiūrėti, ar šitie pakeitimai pasiekė savo tikslą ir ar tik nereikia skaičių tų pakeitimų padidinti.

Kiekvienam teisininkui yra žinomas varžytynių tikslas. Varžytynių rezultatais yra užinteresuotos dvi priešingos šalys: viena — kreditoriai, išieškotojai; antra — skolininkas, parduodamojo iš varžytynių turto savininkas. Tad įdomu pažvelgti, kurios tų dviejų šalių interesus ar naudą labiausiai apsaugoja veikiantieji įstatymai, kitaip tariant, kurios šalies interesams įstatymai suteikia pirmumą.

Kada buvo redaguojamas Civ. Proc. Įstatymas, beveik prie kiekvieno straipsnio buvo dedami projekto autorių paaiškinimai. Iki išleidus Lietuvoje tų įstatymų pakeitimus, teko vadovautis 1863 metų paaiškinamuoju raštu (Objasnitelnaja zapiska).

Į mano klausimą, kurios šalies interesams įstatymas norėjo suteikti pirmumą, mes randame atsakymą, gal ir netiesioginį, to paaiškinamojo rašto antros dalies 149 puslapy. Jo turinys toks:

Kadangi bendromis taisyklėmis, išdėstytomis 1171, 1173 ir 1175 straipsniuose, išieškotojas (kreditorius) turi priimti turtą pagal įkainojimą, tai nesutikusio su išieškotojo įkainojimu skolininko teisė reikalauti perįkainoti turtą ekspertų pagalba turi būti susiaurinta. Dėl šių sumetimų ir buvo įtraukta į 1118 ir 1120 str. str. daug įvairių sąlygų. Tarp kita ko, atsakovas turėjo paremti savo prieštaravimą turto pajamų ir išlaidų knygo-

mis, sąskaitomis, sutartimis ir bendrai dokumentais, kurie sudaro neabejotinius įrodymus.

Savaime suprantama, kad tokias sąlygas galėjo išpildyti tik didesniųjų turtų savininkai (neužmirškime, kad projektas buvo ruošiamas baudžiavos laikais), gi mūsų dabartinėmis gyvenimo aplinkybėmis, ypač įvykdžius žemės reformą, tat liko tuščiu, neįvykdomu reikalavimu, praktikoj visai nevartojamu. Tuo būdu skolininkas liko visai bejėgis prieš kreditoriaus galią. Kol visame pasaulyje rinkos kainos buvo aukštos, kol namai ir ūkiai lengvai apsimokėdavo ir duodavo nemažai pelno, kol kreditas buvo lengvai gaunamas, — tas nenormalumas taip ryškiai nepasireiškė. Juk savo skolų nemokėdavo dažniausiai tik tas, kuris gyveno ne pagal savo pajėgumą, arba nesąžiningas skolininkas. Todėl visi: ir įstatymų leidėjai, ir teismai, ir visuomenė laikė normaliu dalyku bei skolininko užtarnautu nubaudimu, kai jo turtai buvo parduodami už mažą kainą. Be to, anais laikais atsirasdavo daug pirkėjų, kurie per varžytynes žymiai pakeldavo kainas.

Bet, prasidėjus pasauliniam kriziui, ypač žemės ūkio srityje, šis nenormalumas pasidarė nepakenčiamas.

Ir štai Vyriausybės Žinių 399 Nr. pasirodė kai kurių pažymėtų Civ. Proc. Įst. straipsnių pakeitimai. Tačiau čia, kaip tat dažniausiai atsitinka, iš vieno kraštutinumo pereita į kitą.

Nuo šių pakeitimų paskelbimo pradeda pas mus vyrauti naujas dėsnis — apsaugoti skolininko interesus bei apginti jo turtą nuo sunaikinimo; kreditorius savo pirmumą turi užleisti skolininkui. Įstatymo leidėjams, matyti, rūpėjo žemės ūkio savininkai. Reikėjo apsaugoti nuo sunaikinimo nekilnojamąjį turtą, nes žemės ūkio kilnojamasis turtas jau buvo apsaugotas, paskelbus Vyr. Žinių 375 Nr. „Žemės savininko turto, kuris neleidžiama aprašyti ir parduoti, sąrašą“.

Ligi paskelbiant pakeitimus, veikusiojo įstatymo taisyklėmis skolininkas, aprašomojo turto savininkas, turėjo pats atvykti ir sužinoti išieškotojo nurodytą kainą. Dabar 1117 str. šiaip suredaguotas: „Jei turto savininko, baigiant aprašyti jo turtą, nebūtų, tai ieškotojo pareiškimo nuorašas turi būti jam pasiųstas Civ. Proc. Įst. 282—289 str. išdėstytomis taisyklėmis“.

O 1118 straipsnis taip suredaguotas, kad viskas pareina nuo skolininko noro: jei skolininkas nesutinka su išieškotojo

protestu, tai jis per keturioliką dienų gali pristatyti teismo antstoliui mokesčių inspektoriaus turto įkainojimą, ir tada turto kaina laikoma mokesčių inspektoriaus nurodytoji.

Civ. Proc. Įst. 1119—1126[1] str. str. liko panaikinti.

Visiems mums žinoma, kad mokesčių inspektoriaus įkainojimas nėra toks, kurį varžytynių metu galima būtų užkelti, o jeigu nieks neužkelia nustatytos kainos, tai varžytynės pripažįstamos neįvykusiomis.

Vadinasi, pirmosios varžytynės tokiomis sąlygomis niekumet negali įvykti. Bet pasirūpinę apie pirmąsias varžytynes, įstatymo pakeitimų autoriai užmiršo apie tolesnį likimą, būtent, apie 1182 str. Šis straipsnis liko nepakeistas, o juo, per antras varžytynes turtas gali būti parduotas ir pigiau kaip nurodyta kaina. Ką mes matome? Toks įstatymo pakeitimas apsaugoja skolininko turtą tik laikinai (savo rūšies moratoriumas), o paskiau jis stato skolininką į dar blogesnę padėtį, nes per antras varžytynes turtas gali būti parduotas žymiai pigiau, nekaip kad galėjo būti parduotas sena tvarka per pirmas varžytynes.

Suprantama, kad tokio turinio pakeitimai negalėjo ilgai pasilikti; jų trūkumai buvo greit pastebėti ir Vyr. Žinių 408 Nr. pasirodė nauji pakeitimai. Tiesa, tie pakeitimai veikia tik ligi 1934 m. spalių mėn. 1 dienos.

Dabar visai nepasitikėta skolininku, parduodamojo turto savininku, kad jis pats sugebėtų įstatymo suteiktomis jam privilegijomis apsiginti, ir jis paimtas visiškon įstatymo globon. Čia, rodos, pirmą kartą sulaužytas pagrindinis civilinio proceso principas, kuriuo civiliniame procese iniciatyva pridera šalims.

Civ. Proc. Įst. 1117 str., kuris uždeda išieškotojui pareigą turtą įkainoti, ir 1118 str., kuris nustato tvarką bei laiką atsakovui - skolininkui — prieštarauti, dabar visai panaikinami. Atsiranda naujas 1117 straipsnis, kuriame išdėstytos įkainojimo atlikimo taisyklės, būtent: turto kainą nustato komisija iš antstolio, burmistro ar valsčiaus viršaičio ir jų abiejų kviečiamo vieno iš turto savininko kaimynų. Įkainodama turtą, komisija vaduojasi vidutinėmis rinkos kainomis.

Toks įkainojimo būdas yra visai priimtinas ir, galimas dalykas, kad jis turės pasilikti ir po 1934 m. spalių mėn. 1 d. Tačiau iniciatyvą reikėtų vis dėlto palikti šalims, o tat galima būtų padaryti šiaip: 1117 str. turinį palikti tą, kuris paskelbtas

V. Ž. 399 Nr., gal pridėjus, kad išieškotojas turi nustatyti kainą, atsižvelgdamas į vidutines rinkos kainas, o naują 1117 straipsnį įterpti į 1118, t. y. komisija nustato turto kainą tada, kai skolininkas prieštarauja išieškotojo įkainojimui. Trijų asmenų atliekamas įkainojimas vis dėlto padidina išieškojimo išlaidas; juk kainotojai, bent du iš jų, gali pretenduoti į 860 straipsny (V. Ž. 403 Nr.) nustatytą atlyginimą, t. y., ligi 125 litų kiekvienam.

Aišku, kad šio naujo 1117 straipsnio nuostatu norėta apsaugoti skolininkų interesus. Taip pat jų naudai pakeistas ir 1182 str., kuriuo iš antrųjų varžytynių turtas gali būti ir pigiau kaip už įkainotą sumą parduotas, bet ne pigiau kaip už 50% tos sumos. Tuo būdu padidėjo šansai ir antrosioms varžytynėms neįvykti. Be to, 1187 straipsniu, šitie 50%, varžytynėms neįvykus, privalomi ir įkaitiniam kreditoriui, aiškiau tariant, jeigu turtą nepavyko iš antrųjų varžytynių parduoti, tai įkaito laikytojas, nors jo įkaito suma būtų mažesnė kaip 50% įkainotos sumos, turi tą turtą pasiimti už tuos 50%, o skirtumą tarp įkaito sumos ir 50% įkainotos sumos įnešti grynais pinigais. O kas daryti, jei jis tų pinigų skirtumui padengti neturi? Juk įstatymas ir praktika trečias varžytynes skirti neleidžia?

Senas, ligi pakeitimą paskelbus veikusis, įstatymas neduodavo į šį klausimą atsakymo, nes tokių atsitikimų ir negalėjo būti; įkaito laikytojui tada nebuvo kitokios išeities, kaip kad pasiimti turtą įkaito sumoje. Jei tačiau įkaitiniam kreditoriui toks klausimas buvo neįmanomas ir todėl nebuvo reikalo jį įstatymo keliu sureguliuoti, tai gal rasime į tą klausimą atsakymą bei nurodymų taisyklėse dėl asmeninių kreditorių.

Deja, ir čia įstatymas tyli, o mokslininkai išsprendė šį klausimą nekaip. Jų nuomone, trečiąsias varžytynes skirti negalima, bet ir skolininkas negalįs nuo skolų bei jų apdraudimų atsipalaiduoti, kol pats ieškojimas nepasenės. Čia parinktas visai nevykęs principas: išbandyti skolininko kantrybę; gal jam suvaržymai taip įkyrės, kad jis geruoju sumokės.

Tenka manyti, kad, statant įkaitiniams kreditoriams tokias sąlygas, visiškai uždaromas kreditas namų, o ypač žemės ūkių savininkams.

Mūsų įstatymų leidėjai suprato šį įstatymo trūkumą ir tą dviejų varžytynių dėsnį paskiau sulaužė, tiesa, tik vieno įkaitinio kreditoriaus, būtent, Žemės Banko atžvilgiiu. Nauju

Civ. Proc. įst. 1175 str. papildymu įkeistas Žemės Bankui turtas, antroms varžytynėms neįvykus, gali būti Žemės Banko parduotas iš varžytynių Žemės Banko statuto nustatytomis taisyklėmis" (V. Ž. Nr. 423).

Jeigu dabar pažvelgsim į Žemės Banko statutą (V. Ž. 392 Nr.), tai pamatysim, kad tas statutas buvo visai suderintas su Civ. Proc. Įst. pagrindiniu dėsniu: turtas iš varžytynių gali būti parduodamas tik du kartu.

Statuto 53 § pasakyta, kad, niekam iš kreditorių nepanorėjus, Bankas daro nutarimą palikti tą turtą sau už antrųjų varžytynių pradedamąją sumą.

Statuto 20 § skamba taip: „Jeigu į Banko Valdybos nutarimu parduodamąjį turtą yra nukreiptas ieškojimas kurio nors kito kreditoriaus ir teismo antstolis jau yra paskyręs tam turtui parduoti varžytynes, tai vykdomos tos varžytynės, kurios turi įvykti anksčiau, o jei abejos varžytynės yra paskirtos vienu laiku, tai vykdomos teismo antstolio paskirtosios varžytynės".

O ką gi mes dabar matom? Nepavyko teismo antstoliui per dvi varžytynes parduoti aprašytąjį turtą, tai Žemės Bankas pradeda naujas varžytynes jau savo nustatytomis taisyklėmis. Tuo būdu, Žemės Bankui įkeistasis turtas galės būti parduodamas iš varžytynių net keturis kartus.

Kyla klausimas: jei Žemės Bankui leista net keturias varžytynes skelbti, tai kodėl kitas įkaitinis kreditorius negali prašyti skirti daugiau kaip dvejas varžytynes? Juk įstatymo pakeitimas (V. Ž. 408 Nr.) yra tik laikinio pobūdžio, dėl ko jo suvaržymai negali visai atimti iš kreditoriaus galimumą išieškoti iš skolininko kas pridera? Aš manyčiau, kad reikėtų tą spragą papildyti šiaip: antroms varžytynėms neįvykus ir kreditoriams nepanorėjus turtą pasilikti už 50% įkainotos sumos, po dviejų metų turtas vėl gali būti parduodamas iš varžytynių. Visi veiksmai pradedami iš naujo, jeigu tik šalys nesusitartų palikti seną įkainojimą galioje.

Galop, Vyriausybės Žinių 435 Nr. — 1934 m. vasario mėn. 1 d. pasirodė „Ūkininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymas", kuris ilgesniam laikui nukėlė žemės ūkių varžytynes. Jis įgalina varžytynes sustabdyti tais atvejais, kada žemės ūkio savininko visų skolų suma nepraneša 75% nekilnojamojo turto vertės. Varžytynės sustabdomos laikui nuo 4 ligi 8 mėnesių, o kai skolininkas neturi parduodamojo turto nuosavybės doku-

mentų, tai tas laikas gali būti pratęstas ligi $1^1/_2$ metų. Tuo norima, kad visas žemės ūkio skolas perimtų Žemės Bankas, sumokėdamas kitiems žemės ūkio savininko kreditoriams ne pinigais, o paskolos lakštais.

Šiame įstatyme, būtent, 14-me §-fe, mes randame vieną neaiškumą. Šiuo paragrafu, patvirtinimas jau įvykusių žemės ūkių varžytynių atidedamas ir tuo duodamas galimumas skolininkui numatyta įstatyme tvarka atsiteisti su kreditoriais, o jam atsiteisus, varžytynės panaikinamos. Bet kas daryti, jei skolininkas neišgali atsiteisti? Juk pirkusiam turtą iš varžytynių, kurių patvirtinimas atidėtas, leidžiama prašyti teismą varžytynes panaikinti ir jam grąžinti įmokėtus pinigus (14 §)? Ar varžytynės šiuo atveju įskaitomos į įstatymų numatytas dvejas varžytynes, ar ne? Reikia manyti, kad įstatymų prasmė yra tokia: — atsisakius pirkėjui laukti atidėto varžytynių patvirtinimo, tokios varžytynės laikomos nebuvusiomis.

Vis dėlto ir šis įstatymas neliečia nei visų skolininkų, nei visų nekilnojamųjų turtų, nei visų kreditorių. Paimkime, kad ir 5 §-fą. Teisės prašyti sustabdyti varžytynes neturi skolininkas, kai jo turtas parduodamas tik už 2 str. 1—4 p. nurodytas skolas, t. y., už Valstybės mokesčius ir kitas skolas Valstybės Iždui, išskyrus skolas už pirktą miško medžiagą ir paskolas, išduotas kaimo žemės ūkio statybai, už vietos savivaldybės mokesčius; už skolas už darbą dirbusiems žemės ūkyje darbininkams ir tarnautojams ir už alimentų išmokas.

Be to, be aukščiau sužymėtų skolų, negalima dar mokėti Žemės Banko įkaito paskolos lakštais skolų kredito įstaigoms, draudimo įstaigoms, žemės ūkio kooperatyvams ir jų sąjungoms, jei šie kreditoriai įgijo reikalavimą į skolininką prieš šį įstatymą paskelbiant (2 str. 5 p.).

Todėl ir tenka pasvarstyti, ar nereikėtų tų pakeitimų skaičių padidinti, ar pradėtas skolininkų interesams apsaugoti darbas užbaigtas ir, ar nereikėtų skolininko bei kreiditorių interesus kaip nors suderinti.

Civ. Proc. Įst. 1170 str. pasakyta: „Varžytynės pripažįstamos neįvykusiomis: 1) jeigu neatvyksta norinčiųjų pirkti turto varžytynių keliu arba atvyksta tik vienas, ir jis neužkelia nustatytos kainos; 2) jeigu iš atvykusiųjų niekas neužkelia nustatytos kainos, ir 3) jeigu po varžytynių pirkikas laiku ne-

sumoka 1161 ir 1162 straipsniuose numatytų pirkimo ir mokesčių sumų".

Praktika žino daug atsitikimų, kai turto savininkas ar vienas iš kreditorių, kuriam gerai žinomi Civ. Proc. Įst. 1064 str. dėsniai (teisė paimti turtą sau priklauso ypač tam kreditoriui, kurio prašymu yra uždėtas areštas, o paskiau tam, kurio ieškinys didesnis), tyčia paprašo pažįstamąjį, duodamas jam pinigų kaucijai įnešti, kad nusipirktų turtą iš pirmųjų ar antrųjų varžytynių, o paskui, pirkėjas neįmoka nustatytu 1162 str. laiku mokesčių ir varžytynės tuo būdu laikomos neįvykusios.

Šitokiais atvejais kreditoriai galėjo paimti turtą sau į skolą už įkainotą arba įkeistą sumą. Dažniausiai, tokiose varžytynėse tikru pirkėju, t. y., tikrai norinčiu parduodamąjį turtą įsigyti, buvo kaip tik ne paskutinysis, neva pirkusis, o priešpaskutinysis, t. y. pasiūliusis priešpaskutinę aukščiausią kainą, kuriam paskutinysis tyčia sutrukdė turtą nusipirkti. Įstatyme mes nerandame atsakymo, ar turi teisę priešpaskutinysis pretenduoti perleisti jam turtą už jo pasiūlytą varžytynėse sumą, jei pirkusis tą turtą laiku neįmoka mokesčių (1162 str.) ar likusių pinigų (1161 str.).

Rusų Senatas savo veikimo pradžioje ir pabaigoje šiuo klausimu buvo padaręs du beveik vienodu sprendimu. Pirmas 75/1088: „Šiuo atveju kreditorius veikia kaipo dalyvavusis varžytynėse bei pasiūliusis *priešpaskutinę* aukščiausią kainą". Antras 1912/36: „...Jei antrosios varžytynės neįvyko dėl to, kad *du paskutinieji varžytynių dalyviai atsisakė palikti sau turtą*, tai asmeninis kreditorius, pasiūlęs daugiau kaip įkaitinis, gali palikti turtą sau".

Iš tų dviejų sprendimų mes matom, kad rusų aukščiausiojo teismo praktika suteikdavo priešpaskutiniajam varžytynių dalyviui teisę įsigyti turtą iš varžytynių, ir tik šiam atsisakius palikti turtą sau, varžytynės buvo laikomos neįvykusiomis. Vadinasi, prieš pripažįstant varžytynes neįvykusias, reikia pasiūlyti davusiam priešpaskutinę aukščiausią kainą, kad paliktų turtą sau už pasiūlytą kainą. Deja, šis sveikas dėsnis mūsų teismų visai užmirštas; reikėtų jį įvesti įstatymo keliu.

Aš einu dar toliau. Mūsų įstatymai bei praktika nereikalauja, kad, pirkėjui neįnešus pingų ir esant dėl to pavojui pri-

pažinti varžytynes neįvykusias, būtų kviečiami į teismo posėdį kreditoriai. Šis dėsnis (nekviesti kreditorių) buvo suprantamas didelėj Rusijoj: kreditoriai galėjo gyventi įvairiuose jos kampuose; visus juos sukviesti iš tolimų gubernijų buvo tiesiog neįmanoma; vien raginimų įteikimo ir grąžinimo procedūra galėjo užsitęsti bent pusę metų. Bet pas mus viso to nėra. Kviesti visus kreditorius, skolininką ir priešpaskutinįjį varžytynių pirkiką būtų naudinga visiems. Žinoma, tas atvykimas gali būti neprivalomas. Šis dėsnis mūsų Civiliniam Procesui nėra visai svetimas. Priminsiu 1581 straipsnio turinį: Jei išieškojimas nukreiptas į įpotekuotą turtą, antstolis siunčia pranešimus apie tai visiems kreditoriams, kurių pretenzijos yra aptikrintos parduodamojo turto ipoteka ir įtrauktos į ipotekos rodyklės IV skyrių.

Posėdyje kreditoriai balsų dauguma nustato, arba skelbti antras varž., arba kurioj sumoj kiekvienas iš jų sutinka palikti sau turtą. Jei antros varžytynės jau įvyko, tai svarstomas tik antras klausimas. Pirmumas nustatomas pagal pasiūlytų sumų dydį, o jei sumos vienodos, tai įkaitinis kreditorius turi pirmumą prieš visus kitus, paskum eina tas, kurio prašymu aprašytas turtas, po jo, — kieno pretenzija didesnė, ir pagaliau, pasiūliusis varžytynėse priešpaskutinę aukščiausią kainą.

Po to, teisėjas visiems pareiškusiems norą palikti sau turtą, duoda dvi savaites laiko kaucijoms (užstatams) įmokėti, kaip tat numatyta 1171[1] ir 1156[1] str., t. y., lygiai dešimtai daliai kiekvieno asmens pasiūlytos sumos. Sutikusiajam iš visų įmokėjusiųjų kaucijas mokėti už tą turtą didesnę sumą duodami 1161 ir 1162 str. numatyti terminai mokesčiams bei likusiems pinigams įmokėti. Jam tuos terminus praleidus, kviečiamas antras iš eilės. Su kaucijomis taip pasielgiama, kaip numatyta 1176 str. Šitokiu būdu bus ligi galo apsaugoti tiek skolininko, tiek ir kreditorių interesai.

Gal kam toks mano sumanymas atrodytų lyg sunkiai įvykdomas, komplikuotas bei užimantis daug laiko; tai galiu jį nuraminti ir pasakyti: skubėti nėra ko, nes skirti trečiąsias varžytynes įstatymas vistiek neleidžia, o turtas nuo suvaržymų neatsipalaiduoja. Bet už tat tik tuo būdu galima padėti kreditoriams atgauti savo pinigus, norinčiajam pirkti turtą — jį tikrai įsigyti, o skolininkui — bent už brangesnę kainą savo turtą likviduoti.

Jei vis dėlto šis mano pasiūlymas nebus priimtinas, tai pasiūlyčiau bent 1161 ir 1162 str. numatytus terminus pratęsti: mokesčiams įmokėti ligi 2 savaičių, o likusiems pinigams — 2 mėnesių, mažiausia — vieną mėnesį. Tokių žmonių, kurie laiko savo pinigus kišenyje, arba kurie gali atsiimti juos kiekvienu metu, dabar nedaug terasim, o suieškoti ar atgaut didesnę sumą per trumpą (2 savaičių) laiką sunku. Jei terminas bus ilgesnis, be abejo, atsiras daugiau norinčiųjų dalyvauti varžytynėse.

Baigdamas savo rašinį, noriu dar pasisakyti dėl vieno klausimo, kuris praktikoje jau buvo iškilęs, bet teismų liko neigiamai išspręstas. Aš čia turiu galvoje klausimą, ar gali dalis arba visi kreditoriai susivienyti ir pareikšti, varžytynėms neįvykus, norą pasilikti parduodamąjį turtą sau bendroje nuosavybėje. Iš karto atrodo, kad galima. Iš tikrųjų: jei galima bendrai įsigyti turtą pirkimo — pardavimo aktais, tai kodėl negalima taip pasielgti paliekant sau neparduotąjį iš varžytynių turtą.

Vis dėlto turiu pasakyti, kad teismų nusistatymas šiuo klausimu yra visai teisėtas ir logiškas. Tarp laisvo pirkimo — pardavimo ir pardavimo iš varžytynių yra didelis skirtumas: pirmuoju atveju turime laisvą susitarimą, šalių suderėtą kainą; antruoju atveju, turtas parduodamas prievartos keliu ir žymiai pigiau kaip už savo kainą (ligi 50% komisijos įkainojimo), o todėl leisti kreditoriams susivienyti bei pasinaudoti padėtim negalima, nes tat būtų lygu suokalbiui (stačka), kuriam pasireiškus, varžytynės naikinamos. Gal būtų racionalu padaryti vieną išimtį, kuri galėtų būti naudinga visiems, net ir skolininkams, būtent: dalis ar visi kreditoriai turi teisę palikti parduodamąjį iš varžytynių turtą sau bendroje nuosavybėje, pirmosioms ar antrosioms varžytynėms neįvykus, tik už komisijos įkainojimą.

Kai buvo surinktas mano rašinys, pasirodė dar vienas šį klausimą liečiantis įstatymas, būtent, „Namų savininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymas“ (Vyr. Žin. 444 Nr.). Šis įstatymas, panašiai kaip „Ūkininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymas“, nukėlė ilgesniam laikui varžytynes, tik jau ne žemės ūkių, bet miestų ir miestelių gyvenamųjų namų.

Kadangi ir šis įstatymas neliečia viso miesto ir miestelių nekilnojamojo turto, taip pat ir kai kurių skolų (§ 2 — šis įstatymas neliečia: „1) skolų kredito ir draudimo įstaigoms, jei jos įgijo reikalavimą į skolininką ne cezijos keliu ir 2) skolų, padarytų po 1933 metų sausio mėn. 1 dienos), tai, nors varžytynių skaičius dabar žymiai sumažės, bendrai išdėstyti mano rašiny principai, mano manymu, nenustojo reikšmės.

Č. Butkys.

Klausimas dėl užsienių teismų teismingumo ir tų teismų sprendimų vedybų perskyrimo bylose pripažinimo Lietuvoje.

Šiuo klausimu man teko neseniai pasisakyti Leske-Loewenfeld išleistame specialiniame leidime „Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr“ (teisės įgyvendymas tarptautiniame susisiekime) IV tome, pavadintame „Das Eherecht der europaeischen Staaten und ihrer Kolonien“, straipsny apie Lietuvos vedybų teisę (495—512 p. p.), Berlynas, 1932 — 1933, štai kokiu būdu:

Užsienių civilinių teismų perskyrimo sprendimų pripažinimo klausimas Lietuvoje, kiek žinoma, lig šiol neįgavo praktiškos reikšmės. Teoretiniu atžvilgiu čia, kaip ir bendrai užsienių teismų sprendimus vykdant, taikytini bendrieji, Lietuvoje veikiantieji rusų Civ. Proc. įst. dėsniai, ypač 1273 str. nuostatai, pagal kuriuos užsienio sprendimo vykdymą Lietuvoje sąlygoja tam tikros tarptautinės sutarties buvimas. Bet kadangi Lietuvoje vedybų perskyrimas išimtinai priklauso bažnytiniam teismui, tai čia dar tenka turėti galvoje štai ką:

Jeigu užsieninio teismo sprendimo perskyrimo byloje pripažinimo klausimas yra susijęs su naujomis vedybomis Lietuvoje, tai tenka skirti, ar užsieny perskirtos vedybos buvo sudarytos civiliniu būdu ir paskui bus palaimintos bažnyčios, ar tiktai bažnytiniu būdu. Jeigu vedybos buvo sudarytos užsieny tik civiliniu būdu, tai jų perskyrimą pripažins dvasininkai, kuriems teks naujas vedybas palaiminti, be jokių sunkumų, nes jiems tos perskirtos vedybos yra visiškai nebuvusios. Ar čia bus Lietuvos, ar kurios nors kitos valstybės piliečiai, — tai jokio skirtumo nesudaro. Bet jeigu perskirtos vedybos buvo civiliniu būdu sudarytos ir bažnyčios palaimintos, ar vien tiktai bažnyčioje sudarytos, tai tokių vedybų perskyrimo klausimas, kad būtų jų perskyrimas pripažįstamas ir Lietuvoje, reguliuojamas pagal kanonus. Jei jais vedybų perskyrimas

neprileidžiamas, tai užsienyje įvykęs civilinių vedybų perskyrimas jokiu būdu negali būti pripažintas galiojančiu. Taip pat vargiai būtų pripažintas Lietuvoje užsieninio teismo sprendimas Lietuvos piliečio perskyrimo byloje jau vien dėl tokių bylų išimtino priklausomumo bažnytiniam teismui.

Bet bažnytiškai sudarytų vedybų perskyrimo pripažinimas Lietuvoje, jeigu perskyrimą užsienyje davė atitinkamas bažnytinis teismas, su jokiais sunkumais nesusidurs.

Ryšium su tuo mano Leske-Loewenfeld enciklopedijoje pasirodžiusiu straipsniu mano buvo gautas iš vieno žymaus Berlyno advokato šitokio turinio paklausimas:

„Susipažinęs su Tamstos straipsniu apie Lietuvos vedybų teisę Leske-Loewenfeld rinkiny, kolegialiniai esu priverstas atsiklausti Tamstos nuomonės dėl sekančio klausimo: aš vedu Berlyno apygardos teisme (Landgericht) Lietuvos piliečių perskyrimo bylą. Jų vedybos įvyko civiliniu būdu Frankfurto miesto civlinių aktų skyriuje (Standesamt). Tų vedybų bylos teismingumui Vokietijos teisme nustatyti kreipiausi į Lietuvos pasiuntinybę Berlyne atitinkamu paklausimu. Pasiuntinybės konsularinis skyrius 1933 spalių 17 d. man pareiškė, kad teisingumas ir sprendimas užsienio teismo vedybų perskyrimo byloje Lietuvoje pripažįstamas. Tai prieštarauja Tamstos rašiny išdėstytai nuomonei; Tamstos nusistatymu šiuo klausimu yra skirtumas, ar Lietuvos piliečių vedybos sudarytos Vokietijoje tik civiliniu būdu, vadinas, be bažnyčios palaiminimo, tuo tarpu, pagal minėtą Lietuvos pasiuntinybės paaiškinimą, tai jokio skirtumo nesudaro. Todėl prašyčiau Tamstos šiuo klausimu pasisakyti“.

Į tą paklausimą pasistengiau duoti kolegai išsemiamą atsakymą. Turint galvoj, kad tas atsakymas yra aktualus ir Lietuvos teisininkams, bus ne pro šalį čia tą atsakymą išdėstyti.

I. Mano nusistatymas šiuo klausimu, kuris mano buvo išdėstytas *Leske-Loewenfeld* rinkiny, buvo paremtas ne tik Lietuvoje galiojančių šioj srity įstatymų aiškinimu, bet taip pat Lietuvos aukščiausio teismo—Vyriausiojo Tribunolo praktika. Pastarasis dviejuose, 1930-XI-13 d. ir 1933-V-18 d., principiniuose sprendimuose pareiškė savo nusistatymą šiuo klausimu, nors tais sprendimais buvo nutolta nuo įstatymo nuostatų šioj

srity, kad būtų galima nugalėti praktikoj kylančius sunkumus dėl atitinkamo įstatymo stokos. Tais išaiškinimais, ypač paskutiniu, civilinių vedybų padėtis ir jų perskyrimo pripažinimo reikalas Lietuvoje dalinai pasikeitė.

II. Tačiau ligi tol galiojo bendras principas, kad perskyrimų sprendimai užsieninio civilinio teismo Lietuvos piliečių bylose Lietuvoje nepripažįstami, jau vien dėl to, kad tokios bylos Lietuvoje išimtinai priklauso bažnytiniam teismui. Ta prasme ir pasisakė 1928-II-17 d. juriskonsultų komisija prie Ministerių Kabineto, išreikšdama savo nuomonę — atsakymą į Lietuvos pasiuntinybės Vokietijoje paklausimą. Ta juriskonsultų komisijos nuomonė štai kaip skamba:

„Užsienių Reikalų Ministerija, paklausta Lietuvos Pasiuntinybės Vokietijoje, pavedė tą klausimą spręsti Ministerių Kabineto juriskonsultų komisijai, kuri 1928 m. vasario 17 d. jį išsprendė štai kokiu būdu: „Pakeltas klausimas, komisijos nuomone, išsprendžiamas neigiamai tuo motyvu, kad einant įstatymais Lietuvoje, išskyrus Klaipėdos Kraštą, vedybos daromos pas dvasininkus. Todėl kompetetingas organas persiskyrimo reikalams turi būti laikoma dvasiškoji valdžia. Ta komisijos nuomonė atitinka X t. I d. 45 ir 76 str. str. dėsnius. Tai nuomonei duoda pamato ir Civ. Pr. įst. 1338 str. ir XI t. I d. Ustav. duch. diel inostr. ispov. 553 str. 9 p. ir 583 str. Pagaliau, tai šis klausimas būtų išspręstas ir einant Civ. Proc. įst. 440 str. ir 443 str. Hagos konvencijos 1902 m. dėsniai rodo, kad tarptautinė civilinė teisė, kad ir modifikuoja svarstomo klausimo išsprendimą, bet principialiai irgi duoda pamato komisijos aukščiau išreikštai nuomonei persiskyrimo klausimu (konvencijos 5 str.)". [1]).

III. Tačiau Vyr. Tribunolas savo 1930-XI-13 d. nutarime pripažino galiojančiomis civilines vedybas, sudarytas Lietuvos piliečių užsieny pagal vietos įstatymus. Savo antrame iš 1933-V-18 d. nutarime, Vyr. Tribunolas, pasisakydamas, konkrečiu Lietuvos piliečių Latvijoje sudarytų vedybų persiskyrimo klausimu, pakeitė savo pirmykštį nusistatymą tuo, kad rado reikalinga, sprendžiant klausimą dėl tokių vedybų teisėtumo pripažinimo, visų pirma ištirti, ar tų vedybų sudarymas neprieštа-

---

[1]) Tekstas be pakeitimų paimtas iš Juriskonsultų Komisijos atsakymo.

rauja Lietuvoj veikiantiems įstatymams vedybų teisės srity (X t. I d. 37 str. ir 1836 str. vedybų įstatymo 23 str. nuostatams, kurie numatyti bažnytiniams teismams). Tuo nauju savo išaiškinimu Vyr. Tribunolas lyg ir atsisakė nuo savo ankstesnio nusistaymo jo 1930-XI-13 dienos nutarime, pagal kurį Lietuvos piliečių užsieny sudarytų civilinių vedybų galia bendrai nustatoma, „locus regit actum" principu. Praktikoj tas antrasis Vyr. Tribunolo išaiškinimas reiškia tam tikrą nusileidimą „lex patriae" dėsnio naudai ir nustatymą būtinos sąlygos, kad Lietuvos piliečių užsieny sudarytų jungtuvių galios klausimas turi būti sprendžiamas ne bendra taisykle („locus regit actum", kaip 1930-XI-13 nutarime), bet kiekvienu atsitikimu atskirai, tą klausimą sprendžiant ne tik de lege loci celebrationis, bet ir de lege patriae.

Savo 1933-V-18 d. nutarimo antroj daly Vyr. Tribunolas pasisakė vedybų perskyrimo klausimu, būtent, ta prasme, kad Lietuvos piliečių užsieny sudarytoms civilinėms vedyboms perskirti yra teismingas tik civilinis teismas (atsitikimais, kur jungtuvės taip pat palaimintos bažnyčios, ar tiktai bažnyčios sudarytos, veikiančiais įstatymais tokioms jungtuvėms perskirti teisingas tik bažnytinis teismas. Taip pat pasisakė Vyr. Tribunolo praktika perskyrimo byloj X. ta prasme, kad jeigu jungtuvės sudarytos civiliniu būdu ir tuo pačiu metu palaimintos bažnyčios, tai joms perskirti teismingas ieškovo gyvenamosios vietos dvasininkų teismas). Kad Vyr. Tribunolo 1933-V-18 d. nutarime turėta galvoje *Lietuvos civilinis teismas,* išeina iš Tribunolo spręsto konkretaus atsitikimo, kur kalbama apie nuolatinius Lietuvos gyventojus, (kurių nuolatinė gyv. vieta yra Lietuva), vedusius civiliniu būdu Rygoje. Kaip būtų sprendžiamas teismingumo klausimas, kai šalys, arba bent viena jų nuolat gyventų užsieny, Vyr. Tribunolo liko neišaiškinta. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad Vyr. Tribunolas Liet. piliečių vedybų, sudarytų atitinkamų užsieninių civ. įstaigų (pav. Standesamt'o Vokietijoj, civ. aktų skyriaus Rygoje), neatmeta, bet skiria didesnės svarbos jungtuvių sudarymo materialinių nuostatų prisilaikymui, tenka daryti išvada, kad perskyrimo bylose ne teismo priklausomumas nusveria, bet vietos materialinės teisės ir procesualiniai nuostatai ir jųjų suderinimas su atitinkamais Lietuvos nuostatais šioj srity, ir tas klausimas reikia tiktai toj plotmėj svarstyti.

IV. Užsienio teismų sprendimų perskyrimo bylose galios klausimo, kuris gali būti sprendžiamas ir neatsižvelgiant teismingumo klausimo, Vyr. Tribunolas nenagrinėjo. Kitų teismų praktika į jį taip pat lig šiol nedavė atsakymo. Tačiau atrodo, kad ligi minėto Tribunolo išaiškinimo pasirodymo priimtas nusistatymas šiuo klausimu, būtent, kad užsienio teismų sprendimų perskyrimo bylose pripažinimas, ypač kai tie sprendimai turi būti įvykdomi Lietuvoje, susijęs su specialios sutarties buvimu, pasiliko galioje. Betgi reikia manyti, kad tokiais atsitikimais, kur sprendimas nėra surištas turto teisės pasėkomis (alimentai ir pan.), jo pripažinimui nebus daromi ypatingi sunkumai. Tačiau, žinoma, kad čia kiekvienu konkrečiu atsitikimu reikia nuodugniai ištirti, ar perskyrimo pagrindas ir kiti procesualiniai reikalavimai (ieškovo ir atsakovo nuolatinė gyv. vieta, jų dalyvavimas byloje ir t. t.) neprieštarauja mūsų įstatymams. Tas išvadas prieiname, išnagrinėję tą klausimą Vyr. Tribunolo 1933-V-18 d. išaiškinimo šviesoje (mat, pagal tą išaiškinimą Lietuvos piliečių užsieny sudarytų civ. jungtuvėms pripažinti panašus ištyrimas pripažinimui būtinas).

Lieka atviras tiktai klausimas, kokia teismo instancija ir kuriuo būdu turi tą ištyrimą atlikti. Tenka laukti, kad praktika į tą klausimą atsakys. Galimas daiktas, kad Lietuva šiuo atžvilgiu seks Latvijos pavyzdį. Kaip žinoma, latvių vyriausybė paliko sau teisę užsienio teismų teismingumą pripažinti, sprendžiant kiekvieną atsitikimą ad hoc, prisilaikydama tokios procedūros: ieškovui prašant, išduodamas jam teisingumo ministerio pažymėjimas, kad užsienio teismo sprendimai Latvijos piliečių perskyrimo bylose Latvijoje pripažįstami, jeigu: 1) ieškinio pagrindas ir Latvijos įstatymais gali eiti pagrindu persiskyrimui ir 2) ieškovas tikrai gyvena užsieny. Tačiau šitokie išvedžiojimai ir spėliojimai jau reikštų šio klausimo išnagrinėjimą de lege ferenda. De lege lata ir Vyr. Tribunolo praktika užsienio teismų sprendimų perskyrimo bylose teismingumo ir jų sprendimų galios klausimai ištirtini minėtų nusistatymų šviesoje, nes bendrai pripažinti užsieninių teismų sprendimus perskyrimo bylose, konkrečiai kiekvieną bylos klausimą neištyrus, bendrai, yra visiškai neįmanoma.

Tokį atsakymą daviau mane užklaususiam Berlyno kolegai, kuris tą mano nuomonę įteikė Berlyno apygardos teismui,

kad tasai galėtų juo vadovautis, sprendžiant evantualius kolizijos klausimus šioj byloj.

Lietuvos teisininkams, kuriems taip pat gali kilti praktikoj tokio pobūdžio klausimas, norėčiau dar nurodyti štai ką: Dažnai tenka girdėti ir mūsų senesnius teisininkus — praktikus painiojant dvi visiškai skirtingas sąvokas: 1) užsienio teismo sprendimo pripažinimą Lietuvoje ir 2) užsienio teismo sprendimo vykdymą Lietuvoje. Nors paviršutiniškai žiūrint, kai kam gali pasirodyti, kad tai yra tas pats, tačiau iš esmės, žinoma, užsienio teismo pripažinimas Lietuvoje dar nereikštų, kad tasai sprendimas yra Lietuvoje vykdytinas. Ypač šisai tų dviejų sąvokų skirtumas iškeliamas aikštėn ir vedybų perskyrimo bylose. Tiesa, tų dviejų sąvokų skirtumas išnyksta, kai kalbama apie *svetimšalių* vedybas ir jų perskyrimo *pripažinimą Lietuvoje*. Aišku, kad Lietuvos įstaigos negali nepripažinti (ir tikrinti teisėtumą pagal Lietuvos įstatymus) svetimšalių jų įstagose sudarytų vedybų arba jų perskyrimo ir todėl visi užsieny svetimšalių sudarytų aktų padariniai yra ir Lietuvoje vykdytini, pav., kiek jie liečia vedusiųjų turto bendrumą ir atsiskyrimą ir t. t., kai tai yra numatyta jų tėvynės įstatymais, kad jie ir prieštarautų mūsų šioj srity veikiančių įstatymų nuostatams.

Kas kita dėl *Lietuvos piliečių* užsienio teismų sudarytų vedybų perskyrimo, jo pripažinimo ir tokių perskyrimo sprendimų vykdymo Lietuvoje. Lietuvos piliečiai yra tam tikru būdu savo lege patriae surišti ir aišku, kad kolizijos klausimai, liečiantieji Lietuvos piliečius, gali būti išspręsti tik Lietuvos įstatymais. Tuo tarpu mūsų Civ. Proc. įst. visiškai nenumato užsienio teismuose sprendimų pripažinimo reikalo. Civ. Proc. įst. 1273—1281 str. reguliuoja tik svetimųjų valstybių teismų sprendimų vykdymą, nustatydamas to vykdymo bendrą sąlygą ir, tai sąlygai esant, vykdymo leidimo išgavimo tvarką. 1273 straipsniu, „Svetimųjų valstybių teismų sprendimai vykdomi taisyklėmis, išdėstytomis šiuo reikalu savitarpio traktatuose ir sutartyse. Tais atvejais, kai susitarimo keliu nėra nustatyta tam tikrų vykdymo taisyklių, laikomasi tvarkos, išdėstytos toliau einančiuose straipsniuose“. Tolesniuose str. str. ir kalbama apie to vykdymo leidimo išgavimo būdą. Taigi, iš tų nuostatų aiškėja, kad čia tik kalbama *apie užsienio teismų sprendimo vykdymą*, bet ne apie tų sprendimų pripažinimą. Tačiau, antra

vertus, užsienio teismo sprendimo vykdymo leidimas, iš dalies, yra surištas su to sprendimo pripažinimu galiojančiu, t. y. teisėtu Lietuvos įstatymų akimis žiūrint. Tai išeina iš Civ. įst. 1279 str., pagal kurį Lietuvos teismai nustato: „Išsižiūrimajame sprendime nėra tokių reikalavimų, kurie yra priešingi visuomenės tvarkai arba Lietuvos įstatymų draudžiami". Ir todėl, sprendžiant klausimą dėl leidimo vykdyti Lietuvoje, užsienio teismo sprendimą Lietuvos piliečio perskyrimo byloje, turėtų būti pasielgta pagal minėtus Civ. Proc. įst. nuostatus. Tačiau, tasai klausimas tik tada kiltų, jei tektų tokius sprendimus Lietuvoj vykdyti, pav., ryšium su alimentų ir kitais perskyrimo padariniais. Tuo atveju, kai toksai vykdymas nėra reikalingas, tai liktų tiktai užsienio teismo pripažinimo klausimas. Tačiau, kadangi Lietuvoje nėra tam tikrų nuostatų šiuo reikalu, tenka klausimą spręsti bendrąja įstatymų prasme ir taip pat Vyr. Tribunolo principinių išaiškinimų šviesoje.

Vadinasi, kai kyla, pav., klausimas, ar užsienio teismo sprendimą Lietuvos piliečių persiskyrimo byloje galėtų būti laikomas mūsų įstaigų užsieny (konsulato ar pasiuntinybės) ar Lietuvoje (V. R. M-jos įstaigų) teisėtu tuo atžvilgiu, kad juo remiantis mūsų įstaigos galėtų išdavinėti arba daryti tam tikrus užrašus vedusiųjų pasuose, tai, mano nuomone, tą klausimą tektų spręsti analogijos keliu, dedant pagrindan Vyr. Tribunolo 1933-V-18 d. išaiškinimo dėl užsieny sudarytų civ. vedybų pripažinimo sąlygą, t. y. ištiriant, ar tasai perskyrimas nėra padarytas prasilenkiant su mūsų įstatymais. Tiesa, nebuvimas pas mus įstatymų, kuriais civilinis teismas galėtų vadovautis kaip mano jau buvo straipsny „Teisės" 24 Nr. nurodyta, sprendžiant perskyrimo reikalus, tą ištyrimą ir patikrinimą apsunkina ir net daro visai negalimą[2]). Tačiau *principe* tik šitokioj plotmėj galėtų būti sprendžiamas užsienio tesmo sprendimų perskyrimo bylose pripažinimo klausimas. Tokiu atveju, žinoma, kad tarp svetimos valstybės ir Lietuvos būtų speciali konvencija, kaip tai numato Civ. Proc. įst. 1273 str., nėra būtinai reikalinga. *G. Rutenbergas.*

---

2) „Pastabos dėl Vyr. Tribunolo 1933 m. gegužės 18 d. išaiškinimo Lietuvos piliečių Latvijoje sudarytų civilinių vedybų galios ir jų persiskyrimo reikalu", „Teisės" 24 Nr. 282—302 p. p.

Iškilusiojo palikimo apsauga.

(pagal X t. I d.).

Palikimas turi socialinę reikšmę; mes negalime tvirtinti, kad palikimas yra grynai privatiškosios teisės dalykas; jis turi ryšį ir su viešąja teise (viešoji iškilusiojo palikimo apsauga). Civiliniai įstatymai paveda valstybės organams — Teismams — apsaugoti palikimą, jei jo iškilimo momentu nėra įpėdinių; jei iš viso įpėdinių neatsirastų, tada turtas tenka valstybei (Civ. Įst. 1167 str.). Vadinasi, palikimu pirmiausia suinteresuoti įpėdiniai, o drauge su jais ir valstybė, kuri rūpinasi savo piliečių teisių bei turto neliečiamybės apsauga ir bendrai iškilusio palikimo likimu. Čia matoma viešosios teisės charakteris, kuris suriša valstybės interesą su privatiško jos piliečio palikimu. Jungiasi du juridiniai momentai, svarbūs kiekvienu atveju. Todėl šiuo rašiniu svarbu išaiškinti palikimo iškilimą, o dar svarbiau išaiškinti mūsų įstatymų nustatytas palikimą apsaugojančias priemones.

Palikimo iškilimas sudaro privatiniame gyvenime kai kurias atmainas, ypač paliktojo turto valdymo atžvilgiu. Kyla klausimas: kuomet palikimas iškyla, o svarbiausia — kokios yra įstatymais iškilusį palikimą, iki jį įpėdiniams priėmus, apsaugojančios priemonės?

Pirmiausia tenka išaiškinti palikimo iškilimo klausimas, būtent, nustatyti palikimo sąvoka ir jos požymiai. Mūsų įstatymai nurodo šiuos faktus, kuriems įvykus, iškyla palikimas: a) valdytojo mirtis, b) netekimas visų teisių pagal B. St. 29 str. 1 d. 2 p. ir c) valdytojo dingimas nežinia kur. Kai dėl įstojimo vienuolynan (Civ. Įst. 1222, 1223 str.), tai šį nuostatą tenka laikyti nustojusį galios, nors anksčiau įstojimas vienuolynan sudarydavo faktą, dėl kurio iškildavo palikimas. Lietuvos konstitucija tačiau panaikino luomus, ir dabar visi piliečiai lygūs prieš įstatymus. Įstojimas vienuolynan nesudaro

civilinės mirties „mort civil“ ir vienuoliai nenustoja tuo būdu civilinių teisių. Kalbant apie palikimo iškilimą, tenka atkreipti dėmesį į 1) laiką, kada palikimas iškyla, ir į 2) vietą, kur palikimas iškyla.

Palikimo iškilimo momentas be abejo turi didelės svarbos. Palikimo iškilimo momentu nustatomi asmens, galį būt įpėdiniais. Tasai momentas suteikia galimumą įsigyti įpėdinystės teisę mirusiojo palikimui, kuri teisė tokiu pat būdu gali tekti įpėdinių įpėdiniams, kaip visas kitas mirusiojo, ir net gyvo asmens, turtas. Palikimo iškilimo momentu nustatomas įpėdinių teisinumas, t. y. įpėdinių galimumas priimti palikimą. Įpėdiniai pagal testamentą, arba asmens pažymėti testamente, galėjo būt teisini surašant testamentą, bet savo teisinumo galėjo nustoti, palikimui iškilus, testatoriui mirus. Pavyzdžiu gali būt asmuo, kuriam teismo sprendimu atimtos visos teisės. Palikimo iškilimo momentas turi ir kitas civilines pasekmes — jis yra įsisenėjimo eigos pradžia, jei turtas pasilieka tam tikrą laiką įpėdinių nepriimtas ir nevaldomas, tačiau, jei įstatymas nenustato ypatingo tam reikalui momento.

Visa tat aiškiai parodo, kokios didelės reikšmės turi palikimo iškilimo momentas. Mirus palikėjui, palikimas iškyla jo mirties dieną, o tatai patvirtinama mirties metrikų knygomis. Nustojus kuriam asmeniui visų teisių, palikimas iškyla tą dieną, kada teismo sprendimas įsiteisėja ir sprendimas pradedamas vykdyti. Nežinia kur dingus kuriam asmeniui, palikimo iškilimo momentą sunku nustatyti, nes mūsų įstatymai šiuo klausimu neduoda išsemiamo atsakymo. Nors įstatymo taisyklėmis (Civ. Proc. 1455 str.), praėjus penkeriems metams po pirmosios publikacijos apie nežinia kur dingusį, jo turtas atiduodamas įpėdiniams valdyti, vis dėlto tas momentas nėra palikimo iškilimo momentas, nes ir po tų penkerių metų sugrįžęs savininkas gali pareikalauti savo turto. Šios teisės savininkas nustoja tik praėjus dešimčiai metų po pirmosios publikacijos (Civ. Proc. Įst. 1459 str.; Civ. Įst. 1244 str.), o todėl tik šis momentas yra svarbus ir, aišku, jis ir yra palikimo iškilimo momentas. Turtas, kuris buvo iki tol įpėdinių valdomas, jei tų įpėdinių teisės teismo patvirtintos, perduodamas įpėdiniams.

Nemažiau svarbos turi ir palikimo iškilimo vieta, nes paveldėjimo taisyklės įvairiuose kraštuose yra įvairios. Palikimo

iškilimo vieta turi reikšmės ir valstybės atžvilgiu. Ieškiniai dėl palikimo, įpėdinių tarpusavio ginčai, ginčai dėl testamento tikrumo, tvirtinimo arba jo naikinimo, o taip pat ieškiniai dėl palikimo dalinimo pateikiami tam teismui, kurio apylinkėje palikimas iškilo. Tam pačiam teismui pateikiami ir ieškiniai prieš mirusį savininką asmenyje jo turto globos.

Palikimo iškilimo vieta laikoma palikėjo paskutinė gyvenamoji vieta. Tat yra dėl to, kad čia sukoncentruotas jo turtas, čia pasireiškė jo gyvenimas ir jo juridiniai veiksmai, tos vietos teismui priklausė visi jo ginčai, ir pagaliau iš jo paskutinės gyvenamosios vietos kyla visi santykiai su išoriniu pasauliu, kaipo teisių ir prievolių subjektu. Aišku, palikimo iškilimo vieta turi tam tikrą vienaip ar kitaip nustatytą sąvoką. Veik visi juridiniai faktai, kurie yra palikimo iškilimo priežastys, įvyksta palikėjo paskutinėje gyvenamojoje vietoje. Palikimas gali iškilti ir kitur, ne paskutinėje gyvenamojoje vietoje; tačiau tokia atsitiktinė vieta negali turėti įtakos palikimo iškilimo sąvokos nustatymui. Gali atsitikti netikėta mirtis kelionėje, mieste, kur užvažiuota pakeliui, arba nusikaltusiajam gali būti atimtos teisės nusikaltimo vietoje. Vakarų Europos valstybėse palikimo iškilimo vieta laikoma mirusiojo asmens nekilnojamojo turto vieta. Mūsų įstatymuose tačiau tokios taisyklės nėra, ir jei mes stengsimės tokią taisyklę išvesti grynai teoretiškai, tai išvada bus netiksli.

Kaip jau sakyta, svarbus yra palikimo iškilimo momentas. Iškilus palikimui, įpėdiniai nevisuomet jį tuoj priima: kai kurie įpėdiniai bendrai atsisako nuo palikimo, jei mirusiojo asmens skolos didesnės, nekaip kad palikto turto vertė; kai kada įpėdiniai ne tuojau priima palikimą dėl tam tikrų priežasčių. Vadinasi, nuo palikimo iškilimo iki teisėtiems įpėdiniams jį priėmus, turtas, galima sakyti, būna neaiškioje padėtyje. Tos būklės neaiškumas pasireikšdavo tuo, jog palikimas tada neturi šeimininko. Jeigu pavadinsime iškilusį palikimą mirusiojo asmens turto mase, tai toji masė bus subjektas, juridinis asmuo, žinoma, įsteigtos globos formoj. Ieškiniai, kurie turėjo būti keliami gyvam žmogui, šiam mirus, keliami jo turtui globos asmenyje. Todėl keliant tokį ieškinį, pirmiausia tenka pasirūpinti mirusiojo turto globos paskyrimu, jei tokia globa dar nepaskirta. Paskirti globą gali prašyti kiekvienas žmogus, turįs į mirusį asmenį bei jo turtą bet kurias pre-

tenzijas, kurioms patenkinti reikia kreiptis Teisman ar kiton įstaigon. Nuo mirusiojo asmens turto globos reikia atskirti globą, steigiamą neveiksniems asmenims, sakysim, mažamečių asmens bei turto globą, taip pat veltkleidžių, pamišėlių ir kt. globą. Šie asmens, turėdami teises, būdami teisių bei prievolių subjektais, negali dėl fizinių ar psichinių trūkumų patys savarankiai veikti bei naudotis savo teisėmis, o todėl jiems steigiama ta pačia tvarka globa, bet ji turi jau kitokį pobūdį bei kitokius uždavinius.

Dabar tenka kiek pakalbėti apie palikimo apsaugos priemones bei jų tikslą. Apsaugos priemonių tikslas yra aiškus: užkirsti kelią, kad esantieji vietoje įpėdiniai nepaslėptų likusio turto ar jo dalies kitų įpėdinių nenaudai (Civ. Kod. 1224), kad nesumažėtų palikimas kreditorių nenaudai, nes dažnai atsitinka, jog mirusis palieka daug skolų, kurios didesnės už jo turto vertę, kad turto nesunaikintų ir nepagrobtų pašaliniai asmens pasisavinimo tikslu ir pagaliau, kad įpėdiniai nepaslėptų palikimo vertės palaikų mokesčiams išvengti.

Iškilusis palikimas, jei jo iškilimo vietoje nėra įpėdinių, atkreipia visų artimųjų gyventojų dėmesį. Gyvenime pasitaiko, kad geros valios ir teisingi žmonės patys imasi tam tikrų priemonių, kad palikimas nežūtų, patys saugoja ir sutvarko jį arba tuojau praneša valdžios organams — vietos Teisėjui. Mūsų įstatymais (Civ. Proc. 1403 str.), ištikus kieno nors mirčiai, turto apsaugos priemonių turi imtis vietos teismai. Tie patys valdžios organai imasi turto apsaugos priemonių, nustojus kam visų teisių įsiteisėjusiu teismo sprendimu, tačiau nežinia kur dingusio asmens turtui nėra reikalo taikyti apsaugos priemones; mūsų įstatymai to ir nereikalauja. Apsaugos priemonės netaikomos ir tada, kai aiškus yra mirusio ar nustojusio teisių asmens neturtas arba bankrotas; šiuo atveju konkurso valdyba tarp kita ko turi imtis ir likusio turto apsaugos priemonių.

Kyla klausimas, ar visada galima imtis priemonių apsaugoti iškilusį palikimą? Šiuo klausimu gali būti įvairių nuomonių. Praktiškai žiūrint, nevisada valdžios įsikišimas į šeimos - - turto santykius yra malonus dalykas. Imtis priemonių apsaugoti palikimą reikia tuojau, mirus palikėjui, nes savo laiku apsaugotas palikimas užkerta kelią daugeliui esančių mirties vietoje įpėdinių ar pašalinių žmonių neteisėtų veiksmų. Laiku

nesiėmus priemonių palikimui apsaugoti, turtas gali sunykti, ir atsiradę tikri įpėdiniai paskui nebesusivoktų, koks turtas liko. Todėl tenka prieiti išvadą, kad apsaugos priemonių reikia imtis visada ir visur, kur tik palikimas iškyla.

Vis dėlto mūsų įstatymai šį klausimą kitaip reguliuoja. Mūsų įstatymais, iškilusis palikimas turi būt apsaugotas šiais atvejais: 1) kada iškilus palikimui įpėdinių nėra vietoje, ir 2) kada palikėjui mirus, jo turtas, įstatymais turi patekti į globos valdybą, — žinoma, kai lieka mažamečiai vaikai (Civ. Įst. 1226 str.). Vadinasi, visais kitais atvejais nebūtinai yra imtis priemonių palikimui apsaugoti. Tuo būdu, įstatymas turi tikslą apsaugoti tik įpėdinių, o ne kreditorių, interesus. Jeigu palikimą sudaro kilnojamasis turtas, tai jis visais atvejais apsaugojamas, jei tik palikėjo mirties vietoje nėra visų įpėdinių, ir jei nėra tikrų žinių apie įpėdinių buvimą palikėjo mirties vietoje.

Tikrų žinių kuone visumet trūksta. Jeigu mirusis nepaliko testamento, tai valdžios atstovui visados kils abejonė, kad jis ir būtų artimas mirusiojo šeimai. Yra atsitikimų, kada vyras ar žmona palieka vienas antram valdyti iki gyvos galvos kilnojamąjį ar nekilnojamąjį turtą, dažnai gimininį turtą. Šitokiu atveju įstatymai reikalauja, kad būtų sudarytas paliekamojo turto sąrašas, kuris apimtų visą mirusiojo turtą (Civ. Įst. 533^1 str.). Vadinasi, palikimas būtinai turi būti apsaugotas, sudarant turto apyrašą, šiais atvejais: 1) kada mirusis savininkas paliko kilnojamąjį turtą, ir nėra žinių, ar visi įpėdiniai yra vietoje, 2) kada mirus savininkui, liko nekilnojamasis turtas, 3) kada mirus savininkui, palikimas turi patekti į globos valdybą, 4) kada palikimas turi atitekti kam kitam valdyti. Kitokiais atsitikimais nebūtina yra imtis priemonių palikimui apsaugoti. Tokie atsitikimai gali būti: 1) kada paliktas kilnojamasis turtas ir tikrai žinoma, jog visi įpėdiniai yra vietoje, 2) kada paliktas ir nekilnojamasis turtas ir vietoje yra nors kai kurie įpėdiniai. Jeigu palikimas susideda iš kilnojamojo ir nekilnojamojo turto, tačiau tarp savęs nesurištų, tai apsaugos priemonių reikia imtis tik kilnojamojo turto atžvilgiu.

Apylinkių Teismai imasi apsaugos priemonių privatinių suinteresuotų asmenų prašymu, arba policijos pranešimu, arba prokuratūrai reikalaujant (Civ. Proc. Įst. 1402 str.). Kyla

klausimas, ar Apylinkių Teismai gali imtis apsaugos priemonių jų pačių iniciatyva? Įstatymai į tai neduoda aiškaus atsakymo, bet juose taip pat nerandame, kad tat būtų teismams uždrausta. Apylinkės Teismam uždedama pareiga rūpintis turto globa visais atvejais. Vietos Teisėjai yra vyriausieji mažamečių globėjai; globos reikalais vietos teismai nevaržomai veikia; jie rūpinasi, ir tvarko globos reikalus. Iš to aišku, kad įstatymas leidžia teisėjams ir šiuo atveju jų pačių iniciatyva imtis turto apsaugos priemonių; gi kitos valdžios įstaigos arba šiaip piliečiai yra teismų pagelbininkai, kurie dažniausia teteikia informacijas.

Apsaugojamas paprastai tik tas turtas, kuris yra palikėjo nuosavybė ir yra jo gyvenamosios vietos bute arba jo ūky. Gali tuo būdu atsitikti, kad į turto sąrašą bus įtrauktas ir svetimas turtas, atsitiktinai buvęs mirusiojo žinioje, jo gyvenamoje vietoje, o antra vertus — nebus apsaugoti daiktai, mirusiojo nuosavas turtas, atsitiktinai buvęs svetimų asmenų rankose; taip pat gali likti neapsaugotos ir teisės palikimui, kurios atsiras palikėjui mirus. Svetimų asmenų turtas, atsitiktinai įtrauktas palikimo sąrašan, gali būt atieškotas tikrųjų jo savininkų tik ieškinio keliu, jei jie, būdami prie palikimo surašymo, neatkreipė Teismo Antstolio dėmesio, jog tasai turtas mirusiajam asmeniui nepriklauso, o yra kito asmens nuosavybė ir tik atsitiktinai patekęs mirusiojo asmens rankose. Tokiu pat būdu gali būt įtrauktas mirusiojo asmens turto sąrašan tas jo turtas, esantis svetimų, visai pašalinių asmenų, žinioje. Apylinkės Teisėjas, pavesdamas Teismo Antstoliams ir Policijos Viršininkams bei valsčiaus Viršaičiams surašyti iškilusį palikimą, esant reikalui, turi teisės išduoti tam tikras sumas iš mirusiojo asmens pinigų jo palaidojimo išlaidoms padengti, žinoma, jei tos sumos pateisinamos dokumentais ir jos yra tikros. Jeigu, sakysim, laidotuvių išlaidoms padengti neatsirastų mirusiojo asmens grynų pinigų, tad Apylinkės Teisėjas gali tam panaudoti sumas, esančias kuriame nors banke, mirusiojo asmens einamojoje sąskaitoje. Paprastai, susituokėliai miršta ne vienu laiku. Todėl aprašyti reikia tik mirusiojo turtą, o ne visą turtą, kuris mirties dieną buvo susituokėlių bendrame bute. Civ. Proc. Įst. 976 str., darančiam turto apyrašą asmeniui suteikiama teisė atskirti vyro ir žmonos turtą savo nuožiūra, atsižvelgiant į visas jų gyvenimo aplinkybes.

Priemonės iškilusiajam palikimui apsaugoti nurodytos Civ. Įst. (X t. I d.) 1224 ir 1225 str. Jos yra šios: 1) likusio po mirusiojo turto surašymas, jo antspaudavimas ir tausojimas ligi atvyks įpėdiniai, ir 2) įpėdinių šaukimas. Apylinkės Teisėjas, sužinojęs, jog yra iškilęs palikimas, paveda Teismo Antstoliui surašyti likusį turtą. Turtas surašomas Civ. Proc. Įst. 1403 ir 1404 str. taisyklėmis. Laivuose, plaukiančiuose Lietuvos valstybės vandenyse, mirus keliautojui, garlaivio kapitonas tuojau daro mirties aktą ir mirusiojo turto apyrašą. Tasai aktas ir apyrašas pasirašomas kapitono, garlaivio tarnautojų ir keleto keliautojų, prie kurių buvo daromas apyrašas, ir paskum tie dokumentai kartu su mirusiojo kūnu įduodami vietinei policijai (X t. I d. 1231 str. pastaba).

Vietos apylinkės Teismas gali pavesti apsaugoti iškilusį palikimą Teismo Antstoliui, Policijos nuovados Viršininkui ar valsčiaus Viršaičiui. Asmuo, kuriam Teismo pavesta apsaugoti palikimą, surašo turtą, uždeda antspaudą visiems surašytiems daiktams ir atiduoda juos saugoti giminėms arba pašaliniams asmenims. Surašytojo turto saugotojai turi teisės reikalauti atlyginimo už saugojimą. Atlyginimo dydį nustato teismas kiekvienu konkrečiu atsitikimu. Šitokia prasme atlyginimo klausimą ir yra išaiškinęs Rusų Senatas (75/83, 56/84). Turto saugotojas neturi teisės nei pats tuo turtu naudotis, nei leisti arba atiduoti naudotis kitiems asmenims, o privalo tik tausoti ir „išlaikyti jo čėlybę". Todėl palikimo saugotojai, kaip tat yra Senato pripažinta, neturi teisės pareikšti ieškinį saugojamojo turto vardu (87/09). Turto saugotojas negali stoti teisme saugojamojo turto atstovu.

Įpėdinių šaukimas nėra susietas su turto aprašymu bei jo antspaudavimu. Nors visos apsaugos priemonės turėtų būti taikomos vienu metu, vis dėlto iš to neseka, kad Apylinkės Teisėjas, pavesdamas Teismo Antstoliui surašyti ir antspauduoti turtą, turi tuo pat laiku pašaukti įpėdinius. Mat, iš pradžios reikia įsitikinti, ar įpėdinių šaukimas, bendrai, yra reikalingas. Įpėdinių šaukimas gali būt reikalingas tada, kai iškyla palikimas, o įpėdinių nėra vietoje, arba kada neaišku yra, kas galės turėti teises tam palikimui, o taip pat, kada reikės spręsti, ar iškilusis palikimas nėra išmarų turtas, kuris turi atitekti valstybei. Šiuos klausimus sprendžia pats Apylinkės Teisėjas. Įpėdiniai šaukiami tada iškilusiojo palikimo lėšomis. Šiaip,

įpėdiniai teismo šaukiami, paprašius suinteresuotam asmeniui, šio lėšomis. Šaukimas atliekamas publikacijomis, dedamomis Vyriausybės Žiniose. Apylinkės Teisėjas gali taip pat tam tikrais atsitikimais pripažinti nereikalingą palikimo aprašymą bei jo antspaudavimą, būtent: 1) kada paliktas nekilnojamasis turtas, 2) kada kai kurie įpėdiniai yra palikimo vietoje ir be to nėra reikalo šaukti kitus įpėdinius. Jei nėra abejonės, kad daugiau mirusiojo įpėdinių niekur nėra, aišku, įpėdinių šaukimas visai nereikalingas. Visais kitais atvejais, jei tik yra abejonių dėl įpėdinių skaičiaus, įpėdiniai būtinai šaukiami (Civ. Įst. 1239 str.). Įpėdiniai turi būti šaukiami publikacijos keliu ir tuo atveju, kai miręs paliko kapitalą Valstybiniame Banke. Tačiau šis nuostatas negali būt praplečiamai aiškinamas; jis neturi būti taikomas tada, kai kapitalas paliktas privatinėse kredito įstaigose, arba net taupomosiose kasose. Įpėdiniai šaukiami Apylinkės Teismų nutarimu (Civ. Proc. 1401 str.); juos šaukia tas Apylinkės Teismas, kurio apylinkėje iškilo palikimas. Jeigu žinoma yra įpėdinių gyvenamoji vieta, tai be skelbimo Vyriausybės Žiniose, pranešama dar patiems įpėdiniams per jų vietos policiją ar valsčiaus viršaitį. Įpėdinių šaukimas turi tą reikšmę, kad, išėjus 6 mėnesiams nuo publikacijos, esantieji vietoj įpėdiniai, o taip pat pareiškusieji savo teises palikimui, teismo nutarimu patvirtinami įpėdiniais atitinkamose dalyse ir nuo nutarimo įsiteisėjimo dienos jie ima valdyti palikimą. Neatsiliepę per tą laiką įpėdiniai gali ieškoti savo teisių jau tik ginčo tvarka (Civ. Įst. 1241 str.). Bet ir šiems ieškiniams mūsų civiliniai įstatymai (X t. I d. 565 ir 1246 str.) numato dešimties metų terminą, o šiam terminui išėjus įpėdinis visiškai nustoja teisės palikimui.

Įpėdiniams per 6 mėnesius nuo publikacijos neatsiliepus, palikimui steigiama globa (Civ. Įst. 1164 str.). Toji globa nekliudo tačiau grąžinti turtą įpėdiniams, jei jie pareikš savo teises ligi dar nepasibaigus nustatytam terminui. Įsteigtoji globa tuojau, pradėjus turtą globoti, pristato žinias Žemės Ūkio Ministerijai (Civ. Įst. 1165 str.). Pažymėtina tai, kad palikimui neprašokant 500 litų, publikacija Vyriausybės Žiniose nededama, o skelbimas iškabinamas viešoje vietoje — vietos savivaldybės būstinėje.

Mirus fabriko, dirbtuvės arba kitos veikiančios įmonės savininkui, testamento vykdytojas, kontoros prižiūrėtojas arba buvęs

įgaliotinis turi per tris dienas po to asmens mirties pranešti vietos Apylinkės Teismui apie prekybines knygas. Teismas, įsitikinęs prekybinių knygų tvarkingumu, turto neaprašo ir neantspauduoja, o, kad nebūtų nuostolių, leidžia varyti nesustabdžius įmonę toliau, pavesdamas tat vienam kuriam asmeniui, jo atsakomybėn, arba tam asmeniui, kuris įmonę vedė iki savininkui mirus. Jei knygos vedamos buvo netvarkingai, arba jų, bendrai, nėra, tai visas turtas turi būt surašytas ir antspauduotas (Civ. Įst. 1238 str. I pastabos pried. 1—7, 14, 15 §§). Tenka pasakyti, jog ne kitaip daroma ir tada, kai miršta vienas kuris prekybos bendrovės narys bei dalininkas, nors tos taisyklės ne visada yra vienodos; jos keičiasi atsižiūrint į tai, ar prekyba buvo vedama nuosavu, ar paskolintu kapitalu, ar kitokiu kreditu. Mirus tokiam prekybininkui, jo įpėdiniai arba įmonės vedėjai bei artimieji turi per tris dienas pakviesti policijos valdininką ir sudaryti visų įmonės knygų, dokumentų, esamų pnigų bei vekselių sąrašą. Be to per mėnesio laiką įpėdiniai turi pranešti Teismui, ar jie priimą palikimą. Ir šiuo atsitikimu Teismas šaukia įpėdinius, palikdamas įmonę esančių įpėdinių rankose ir surašydamas bei užantspauduodamas turtą, kad jis nepakitėtų ir nepražūtų. Prekybinės įmonės, fabrikai, manufaktūros įstaigos turi kai kurius savotiškus ypatumus. Kai visi įpėdiniai yra vietoje ir visi jie yra teisini bei veiksnūs, tai įmonė atiduodama įpėdiniams valdyti. Esant įpėdinių tarpe tokių, kurie dar neturi teisinumo bei veiksnumo, įmonę tvarko tas asmuo, kuris ją vedė ligi įmonės savininkui mirus.

Šitaip atrodo iškilusio palikimo apsaugojimas de lege lata, žinotinas teisininkui, o taip pat ne mažiau žinotinas ir visuomenininkui bei šiaip inteligentui. Čia nepaliesta to klausimo politinė pusė arba įstatymų tikslingumo pusė — de lege ferenda. Tatai turi būti padaryta kita proga.

Petras Atkočaitis.

Naudotasi šiais veikalais:

1) Civiliniai įstatymai X t. 1 d.. 2) Gordon — otkrytije nasledstva i otrečenije ot nego. 2) Zakrevsky — ob ochranienie naslednikov i o praktike S. Peterburgskich mirovych sudei v dielach ochranitelnych. 3) G. F. Šerševič—Russkoje Graždanskoje pravo — otkrytije nasledstva i miery ochranenija jego. 4) Rusų Senato praktika.

Žinios apie Estijos teismus ir teisinius žurnalus*).

A. Estijoj leidžiami teisės žurnalai:

1. **Oigus (Teisė).** Eina 10 kartų per metus; kiekvienas numeris 3 spaudos lankų (48 pusl.) dydžio. Leidžia Tartų Teisininkų Draugija. Vyr. Redaktorius R. Rägo, Valstybės Teismo Prokuroras. Atsakomasis redaktorius F. Karlson. Prenumeratos kaina metams 7 kronos **). Atskiro numerio kaina 75 centai.

1934 metų atskirų žurnalo numerių turinys:

Nr. 1: — Veto teisė — *prof. dr. A. T. Klüiman.* 2) Vokietijos Civilinio Proceso įst. projektas — *J. Vender, Teisingumo Min. Tarėjas.* 3) Teismo išlaidos pagal Civilinio Proceso įst. — *K. Paerand.*

Nr. 2: — 1) Būtini Civilinio Proceso įst. pakeitimai, liečią varžytynes nekilnojamam turtui parduoti — *V. Kaznelson;* 2) Teisėjų paskyrimas — *prof. dr. A. T. Klüiman.* 3) Vokietijos Civilinio Proceso įst. projektas — *J. Vender.*

Nr. 3: — 1) Netikrų (putatyvny) vedybų efektai — *prof. dr. E. Ein.* 2) Atsakingumas vekseliais — *K. Grau.* 3) Naujo baudižamojo statuto įvedimas — *A. Perandi.* 4) Teismų archyvai dėl Švedų laikų baudžiamosios teisės tyrimo.

Be to, kiekviename numeryje yra įdėta Valstybės Seimo ir Valstybės Teismo darbų apžvalga.

2. **Eesti Politsei (Estijos Policija)** — policijos ir administracinės teisės žurnalas. Eina 6 kartus per metus, atskiras numeris 4 spaudos lankų (64 pusl.) dydžio. Prenumeratos kaina metams 4½ kronos, vienas numeris — 75 centai. Leidžia

---

*) Informacijos žinias suteikė p. J. Klesment.

**) Viena krona = 2,67 lit.

Vidaus Reikalų Ministerijos Administracijos Skyrius. Redaktorius O. Angelus.

1934 metų žurnalo turinys:

Nr. 1: — 1) Naujos Konstitucijos dekretas — *J. Klesment*. 2) pavardžių keitimo techniškoji pusė — *O. Angelus*. 3) Draugijų ir Sąjungų pavadinimai — *E. Aron*.

Nr. 2: — 1) Valstybės Seimas ir Valstybės Galva pagal naują konstituciją — *J. Klesment*. 2) Valstybinių geležinkelių tvarkymo teisiniai pagrindai — *Al. Oja*.

Nr. 3: — Eksteritorialumas — *J. Kaiv*.

Be to, kiekviename numeryje įdėta straipsniai, liečią policiją.

B. Estijos Teismų Santvarka ir teismų etatai.

Estijos teismai yra sutvarkyti buv. Rusų teismų pavyzdžiu, bet skriasi jie organizacijos ir kompetencijos atžvilgiu. Teismas vaduojasi buv. Rusijos įstatymais su padarytais Estijoj jų pakeitimais.

1. Taikos Teismas.

Taikos Teisėjui pareina spręsti: 1) baudžiamosios bylos, kurios yra nurodytos B. Proc. įst. 33—34^1 str. str.; 2) civilinės ginčo bylos: a) dėl kilnojamojo ir nekilnojamojo turto, jei ginčijamo dalyko kaina nėra didesnė kaip 1000 kronų; b) prašymai dėl priverstinio vykdymo aktais (161^1—161^{24} str. str.) ligi 1000 kronų sumos. Prie tų aktų priskiriama darbininkų atsiskaitomosios knygelės, išduotos pagal Darbo Pramonės įst.; c) visos kitos bylos be jokios išimties dėl alimentų ir dėl įpėdinystės teisių; 3) administracinės bylos — priežiūros organų protestai ir privatinių asmenų skundai dėl valsčiaus ir miestelių savivaldybės nutarimų, o taip pat dėl policijos komisarų nutarimų. Viso yra 55 Taikos Teisėjų apylinkės ir 55 teisėjai (Lietuvoj yra 70 Apylinkės Teisėjų).

2. Taikos Teisėjų suvažiavimas.

Taikos Teisėjų Suvažiavimas yra: 1) pirmoji instancija baudž. ir civilinėms byloms, kurios nėra pavestos Taikos Teismams; 2) teismas byloms dėl teisėjų ir valstybės tarnautojų

nusik. darbų (bylų priklausomybė nustatyta 1917 metų balandižo 11 d. įstatymo); 3) antroji instancija Taikos Teismų byloms; 4) administracinis teismas — priežiūros organų protestai ir privatinių asmenų skundai dėl miestų savivaldybės nutarimų, o taip pat dėl tautinių mažumų kultūrinės savivaldos organų nutarimų. Konstitucijos 73 str. yra numatyta įvesti pris. posėdininkų teismą tam tikroms byloms. Prie kiekvieno Taikos Teisėjų suvažiavimo yra aktų tvirtinimo skyrius.

T. T. Suvažiavimą sudaro: a) Pirmininkas, kuris veda pirmosios instancijos civilinių ir administracinių arba baudžiamųjų bylų skyryių, ir, be to, jis yra Notar. aktų tvirtinimo skyriaus V-kas; b) du P-ko padėjėjai, kurių vienas veda 1 instancijos baudž. arba civilinių bylų skyrių, o antras — II inst. bylų skyrių; c) 42 teisėjai.

Antros instancijos bylas sprendžiant, teismo sudėtyje būtinai dalyvauja vienas Taikos Teisėjas.

Viso yra 4 Taikos Teisėjų Suvažiavimai, kuriuose dirba 54 teisėjai (Lietuvoj 4 Apygardos Teismuose yra 53 teisėjai).

III. Teismų Rūmai.

Teismų Rūmai yra apeliacinė instancija baudž. ir civilinėms byloms, kurias sprendžia Taikos Teisėjų Suvažiavimai, kaipo pirmoji instancija. Teismų Rūmus sudaro: Pirmininkas, kuris kartu yra ir baudž. skyriaus pirmininkas, Civilinio Skyriaus Pirmininkas ir 11 teisėjų. Lietuvoj Apeliaciniuose Rūmuose iš viso yra 9 teisėjai.

IV. Valstybės Teismas.

Valstybės Teisme yra: baudžiamasis skyrius, civilinis skyrius ir administracinis skyrius. Valstybės Teismo Visuotinis Susirinkimas yra pirmoji instancja Valstybės Galvos, Ministerio P-ko, Ministerių ir Kariuomenės Vado baudž. byloms dėl tarnybinių nusik. darbų ir jo sprendimai yra galūtini. V. Teismo Visuotinis Susirinkimas pristato Valstybės Galvai patvirtinti kandidatus teisėjo vietai.

Valstybės Teismas yra: 1) kasacinis teismas T. Teisėjų Suvažiavimo ir Teismo Rūmų byloms; 2) kasacinis teismas Kariuomenės Teismo byloms.

Valstybės Teismo administracinis skyrius sprendžia: 1) skundus dėl Ministerių, Departamento Direktorių ir kitų atitinkamų V-kų nutarimų bei įsakymų; 2) skundus dėl Vyriausios Mokesčių ir Žemės Komisijų nutarimų, dėl Vyr. Socialinio darbininkų Draudimo tarybos nutarimo, dėl Vyr. Pensijos Komisijos nutarimo ir t. t.; 3) revizijos skundus bei protestus administracinėse bylose dėl Taikos Teisėjų ir Taikos Teisėjų Suvažiavimų nutarimų.

Valstybės Teismą sudaro: Pirmininkas, jo Padėjėjas (renkamas Vis. Susir. iš teisėjų tarpo), 3 skyrių P-kai ir 9 teisėjai (civ. skyrius — 3, baudž. — 2 ir administracinis — 4). V. Teismo žinioj dirba 2 papild. Taikos Teisėjai. Lietuvos Vyr. Tribunole yra 14 teisėjų.

V. *Prokuratūra.*

Prie Taikos Teisėjų Suvažiavimų, prie Teismų Rūmų ir prie Valstybės Teismo yra Prokurorai ir jų Padėjėjai. Teismų Rūmų Prokurorui priklauso T. T. Suvažiavimo Prokurorai ir jų Padėjėjai. Jo tiesioginė vyresnybė yra Teisingumo Ministeris. Valstybės Teismo Prokuroras vadovauja dviem savo Padėjėjams ir priklauso Teisingumo Ministeriui. Prie Taikos Teisėjų Suvažiavimų yra 4 Prokurorai ir 15 Padėjėjų, prie Teismų Rūmų yra 1 Prokuroras ir 2 Padėjėjai. Lietuvoj prie Apygardos Teismų yra 4 Prokurorai ir 34 Padėjėjai, Prie Apeliacinių Rūmų — 1 Prokuroras ir 3 Padėjėjai.

VI. *Teismo Tardytojai.*

Prie Teismų Rūmų yra Ypatingieji ir Sv. byl. Tardytojai, kurie dirba, to teismo Prokurorų prižiūrimi; prie T. T. Suvažiavimo yra Apylinkės Tardytojai.

	Estija	Lietuva
1. Ypatingieji tardytojai	1	2
2. Sv. byl. tardytojai	2	13
3. Apylinkės tardytojai	25	40
Viso	28	55

VII. Advokatūra.

Prie teismų yra pris. advokatai ir pris. adv. padėjėjai. Vienas pris. advokatas gali turėti tik du padėjėjus. Advokatų drausmės bylas sprendžia Advokatų Taryba, renkama trejiems metams. Pris. advokatų viso yra 255, pris. adv. pad. — 280. Lietuvoj advokatų — 215, priv. gynėjų — 108.

I š v a d o s.

1932 metais Estijoj buvo 1.120.000 gyventojų. 1934 metų sausio 1 d. Didž. Lietuvoj buvo 2.301.900 gyv., Klaipėdos Krašte — 149.273 gyv., viso 2.451.173 gyventojai.

Tuo būdu, Didž. Lietuva turi dvigubai daugiau gyventojų, nekaip kad Estija. Tuo tarpu, abiejose valstybėse piliečių bylas sprendžia beveik tas pat teisėjų skaičius. Tiesa, Estijos Taikos Teisėjai, T. Teisėjų Suvažiavimai ir Valstybės Teismas sprendžia dar administracines bylas. Tą darbą V. Teisme dirba 5 teisėjai. Neturiu žinių, kiek administracinių bylų išžiūri Taikos Teisėjai ir T. T. Suvažiavimai.

Statistikos duomenis lyginant, krinta į akis nevienodas abiejose valstybėse teismo tardytojų, prokurorų bei advokatų skaičius. Tam pačiam Apygardos Teismų teisėjų skaičiui (Estijoj — 54, Lietuvoj — 53) esant, Lietuvoj paruošiamąjį baudž. bylų darbą dirba dvigubai daugiau tardytojų (56) ir teismuose kaltina dvigubai daugiau prokurorų (38), negu Estijoj (tardytojų — 28, prokurorų — 19). Tuo pat laiku advokatų Lietuvoj yra beveik dvigubai mažiau (323), negu Estijoj (535). Tuo būdu, dėl 10.000 gyventojų Lietuvoj yra 1,4 advokatų, Estijoj — 4,9 advokatų.

J. Byla.

Dėl vekselinio kredito.

Vekselinis kreditas tiek pavienio žmogaus, tiek įvairių bendruomenių gyvenime turi ypatingos reikšmės. Kas dieną sudaromieji įvairūs piniginiai santykiai patogiausiai išlyginami vekseliais. Kad visi reikalai galima būtų kada nors tvarkyti gyvais pinigais — maža vilties.

Dabartiniuose vekseliuose yra nemaža neigiamumų, kurie įgalina nesąžiningus asmenis sukčiauti. Svarbiausias neigiamumas yra tas, kad, esant raštingam vekselio davėjui, negalima yra nustatyti, kada vekselis iš tikrųjų yra jo išduotas. Ši aplinkybė lengva yra nustatyti, esant neraštingam vekselio davėjui, nes tada pasirašiusio už jį asmens parašas turi būti notaro patvirtintas.

Iš to, kas aukščiau pasakyta, matyti, kad raštingas asmuo, veikiančiais vekselių įstatymais, gali bet kada ir bet kuria davimo data leisti vekselius apyvarton. Todėl neretai pasitaiko, jog nesąžiningi asmens išduoda priešdatuotus vekselius, tuomi pridengdami savo suktybes. Kai turtą užpardavusis ar jį įskolinusis nenori su užpirkėjais ar kreditoriais sąžiningai sutvarkyti reikalus, tai, suradęs nesąžiningų sėbrų, išduoda jiems stambioms sumoms vekselius, o šie pradeda ieškoti jais, ir tuo būdu užpirkėjai ar tikrieji kreditoriai pinigų padalinime dalyvauja su tais sukčiais proporcingai, tegaudami vos mažą dalelę savo pinigų. Panašūs įvykiai kartojasi ir nekilnojamąjį turtą pardavus, kol aktas dar nepatvirtintas, arba teismo įstaigoms priteisus bet kam teisėtas pinigines pretenzijas.

Skolindami kam pinigus, kreditoriai gali rimtai apsidrausti tik įkaito aktais, bet ir tai ne visada, nes dauguma turinčiųjų nekilnojamąjį turtą neturi nuosavybės dokumentų (jų turtai neregistruoti Vyresniojo Notaro įstaigose arba Hypotekos skyriuje). Antra vertus, įkeitimo aktai mažoms sumoms perbrangiai kaštuoja. Visais kitais atvejais, kaip, užperkant arba perkant, padėtis yra kebli.

Tad, ar nereikėtų tuos vekselių įstatų netobulumus pašalinti, išleidžiant tuo reikalu specialų įstatymą?

To įstatymo tikslas turėtų būti tas, kad asmenys, norį savo vekselines teises apdrausti, registruotų savo vekselius tam tikrose įstaigose. Užregistruoti vekseliai turėtų būti tenkinami pagal jų užregistravimo eilę. Neregistruoti vekseliai reikėtų tenkinti paskutinėje eilėje. Kreditoriams turėtų būti laisvai prieinamos žinios apie kredituojamų asmenų turto sudėtį bei skolas. Už vekselių registraciją galima būtų imti iždo naudai 1% žyminio mokesčio.

Panašiam įstatymui esant, išnyktų vadinamieji „bronziniai" vekseliai, būtų užkirstas kelias sukčiavimui, valstybės iždas turėtų iš to realios naudos, teismo įstaigos nebūtų apsunkinamos kylančiomis iš įvairių suktybių bylomis, kreditas būtų judresnis, o visuomenės tarpe grįžtų pasitikėjimas — sugyvenimo ir gerbuvio pagrindas.

P r o j e k t a s.

Vekseliams registruoti įstatymas.

1.

Kiekvienas kreditorius gavęs vekselį gali jį registruoti to apskrities notaro įstaigoje, kur yra įsiskolinusio asmens turtas.

2.

Vekseliai registruojami specialiame, atitinkamo Apygardos Teismo Pirmininko parašu ir teismo antspaudu patvirtintame, rejestre.

3.

Greta vekselių rejestro vedamos specialės abėcėlės knygos.

4.

Registruodamas vekselį, notaras jame įrašo: datą ir rejestro numerį, prideda antspaudą bei pasirašo.

5.

Užregistruoti vekseliai traktuojami lygiai su įkeitimo aktais ir tenkinami pagal jų užregistravimo eilę.

6.

Neregistruoti vekseliai tenkinami paskutinėje eilėje.

7.

Vyr. Notaras, prieš tvirtindamas nekilnojamojo turto pardavimo aktą, užklausia atitinkamą apskrities notarą dėl pardavėjo įsiskolinimo ir, esant įregistruotoms prieš akto surašymą jo vekselinėms skoloms, akto tvirtinimą sustabdo ligi tų skolų sumokėjimo.

8.

Vekseliai išduoti, turtą jau pardavus notariniu, bet dar nepatvirtintu aktu, akto tvirtinimo nestabdo; parduotasis turtas už juos neatsako, o atsako tik nesumokėtoji pardavėjui iki akto patvirtinimo pinigų suma.

9.

Registruojant, vekseliai turi būti užpildyti.

10.

Reikalaujantiems žinių apie kurio asmens įsiskolinimą notarai duoda jas žodžiu arba raštu.

11.

Jei kuriame apskrityje ar mieste yra keletas notarų, tai vekselių registraciją veda tas notaras, kuriam p. Teisingumo Ministeris tat bus pavedęs.

12.

Registruojant vekselį, nuo vekselio sumos imama 1% žyminio mokesčio, notarinių išlaidų iždo naudai po 20 centų nuo kiekvieno pilno ar nepilno 100 litų vekselio sumos ir notarui nuo kiekvieno užregistruoto vekselio po 50 centų.

13.

Šis įstatymas veikia nuo .... dienos.

Pr. Lemberis.

Dėl šaltinių naujoms pajamoms.

„Teisės“ žurnalo 25 Nr. advokatas K. Sąmajauskas straipsnyje „Nauji iždo pajamų šaltiniai“, tarp kitko, iškelia ir solovekselių protestavimo klausimą, prieidamas išvadą, kad protestuojant solo-vekselius, valdžia turi daug nuostolių, o laimi tų vekselių įgyjėjai ir notaras, nes jei vekselyje žirantų nėra, nėra reikalo vekselį ir protestuoti. Pasak jo, vekselio davėjas lygiai atsako ir pagal neprotestuotą vekselį, o vekselio suprotestavimas tik teikia jo laikytojui įvairių lengvatų, k. a.: a) jis išvengia galinčios ilgiau užsitęsti bylos ir b) keldamas bylą priverčiamąja tvarka, vekselio laikytojas moka tik pusę teismo mokesčių.

Kadangi tuo straipsniu iškeltas klausimas yra didelės svarbos, tebūnie leista man dėl jo keliais žodžiais pasisakyti.

Veksel. Įst. 49 ir 55 str. protestuojami vekseliai, tiesa, duoda jų laikytojams lengvatų, bet toli gražu ne tokių, kaip gerb. adv. Sąmajauskas tai yra nurodęs. Panagrinėkime smulkiau adv. duotą pavyzdį. Iškeliant ginčo tvarka 1000 lt. sumos bylą, reikia mokėti 50 lt. teismo mokesčių, o įteikiant teismui tos pat sumos protestuotą vekselį, mokama teisminio mokesčio tik 25 lt., bet reikia nepamiršti, kad notaras, protestuodamas vekselį, iš gaunamų už jo protestavimą protesto išlaidų, Not. Įst. 208 str. priedo 16 ir 18 p. p. (Vyr. Žin. 399 Nr.), įneša 10 lt. 50 ct. į valstybės iždą; be to, 1000 lt. sumos protesto aktas, Žym. Mok. Įst. 45 str., apmokamas 2 lt. 50 ct. žyminio mok., tad, be teismui sumokamų mokesčių, dar ir notaras įneša valdžiai 13 lt. Tuo būdu į valdžios kasą įplaukia ne 25 lt., bet 38 lt.

Surinkus statistikos duomenis, kiek nuošimčių sudaro bylos, keliamos solo-vekseliais priverčiamojo vykdymo tvarka, matysime, kad jų yra nemaža. Veikiančioji tvarka duoda galimumo patiems teismo valdininkams be didesnio vargo tokias bylas greit atlikinėti, o tvarką pakeitus — bylos pastorėtų, dar-

bas teismo įstaigose padidėtų ir vargu ar tas pats teismo tarnautojų valdininkų skaičius galėtų visus bylininkus aptarnauti ir visą raštinės darbą atlikti. Reikėtų, tikriausiai, padidinti raštininkų skaičių, o padidėjusios dėl šios tvarkos pakeitimo pajamos vargu ar padengtų naujai gautąsias išlaidas. Antra vertus, piliečiai, skolinę vienas kitam stambesnes pinigų sumas, dėl didesnio apsitikrinimo, nepriiminėja solo-vekselių, o reikalauja, kad pasirašytų žirantai, o smulkesnieji vekseliai, kaip jau sakyta, didesnių pajamų iždui neduos, o tik apsunkins valstybės biudžetą. Be to, dėl sakyto bylų kėlimo procedūros pakeitimo piliečiai, norėdami išvengti dažnai painios ir nemalonios bylos, visai nustos skolinę vienas kitam pinigus, kas labai blogai atsilieps mūsų gyvenime, kuris dabartiniu krizės metu be paskolos negali apsieiti.

Tad, ieškant naujų pajamų šaltinių, reikia atkreipti dėmesį į tai, kas iš tikrųjų gali būti iždui ir piliečiams naudinga, ir neliesti to, kas dar daugiau galės pakelti valstybės išlaidas.

D. Tamšė.

Kritika, recenzijos ir bibliografija.

I. In Quest of a Law of Recognition, by Malbone W. Graham *(Prof. M. W. Grahamo Kalifornijos Universitete, Los - Angeles, skaitytos paskaitos tarptautinės teisės pripažinimo klausimu). Kalifornijos Universiteto leidinys, Kalifornija, 1933 m. 47 p.*

Prof. Grahamas, su kuriuo man teko asmeniškai susitikti, kai jis per savo kelionę į Pabaltės valstybes ir SSSR savo veikalui tarptautinės teisės pripažinimo klausimu medžiagai rinkti ir Lietuvą aplankė, yra dar jaunas, bet jau savo darbais tarptautinės teisės srity pasižymėjęs mokslininkas.

Valstybių pripažinimo klausimu prof. Grahamas, be minėtojo, yra parašęs dar kitą veikalą „The League of Nations and the Recognition of States", kuriame išnagrinėtas klausimas T. S-gos atžvilgiu. Kai dėl recenzuojamo veikalo, tai jame išnagrinėti daugiau praktikos, kaip teorijos klausimai. Naujųjų valstybių pripažinimo klausimą prof. Grahamas nušviečia pasiremdamas savo surinkta gausinga medžiaga tuo klausimu ir pažintimi su autentiškais pripažinimo dokumentais. Pripažinimo teorijos klausimai yra paliesti tik tiek, kiek jie gali būti taikomi pripažinimo praktikai. Tai, be abejo, daro veikalą ypatingai vertingą, nes jame nušviesta visiškai nauja medžiaga tarptautinio pripažinimo klausimu, kuris paskutiniu laiku ypatingai tyrinėjamas ir apie kurį yra parašyta visa eilė veikalų įvairiomis kalbomis.

Kaip žinoma, tarptautinės teisės pripažinimas pavirto tarptautinės teisės institutu tik 19-ame amžiuje. Tai įvyko kartu su sistematingosios tarptautinės teisės mokslo išsivystymu, būtent, pas F. G. v. Martensą[1]), Klűberį[2]) ir Kalten-

---

[1]) *F. G. v. Martens,* „Précis de droit de gens modernes de l'Europa", 1789.

[2]) *Klüber,* „Europäisches Völkerrecht". 1819.

borną[3]), kurie tyrinėjo tarptautinės teisės pripažinimą grynai moksliškų atžvilgiu. Tačiau iki antros 19-to amž. pusės pripažinimo mokslas buvo politinio legimitizmo įtakoj. Visa eilė autorių, kaip Guenther[4]), Schmalz[5]), Philimor[6]) ir, pagaliau, didysis vokiečių tarptaut. teisės mokslininkas Heffner[7]) laikosi tos nuomonės, kad naujai susikūrusios valstybės pripažinimas pareinąs nuo motinos valstybės valios. Tik antroj 19-to amžiaus pusėj aikštėn iškilo dar ir dabar tebeveikiančios pripažinimo teorijos, kurias galima suskirstyti į dvi mokyklas, būtent: į konstituojamą - subjektyviąją ir į deklaruojamą - - objektyviąją.

Konstituojamoji - subjektyvioji teorija turi daug šalininkų, nors ji prieštarauja tiek tarptautinės teisės sąvokai, tiek tarptautinei praktikai. V. Martens, Calvo, Rivier, Nys, Wheaton, Le Normana, Triepel, Oppenheim, — visi šie autoriai sutinka, kad tarptautinės teisės subjektyvumą naujai susikūrusioji valstybė įgyja tik per pripažinimą, t. y. kad naujai susikūrusioji valstybė, tik pripažinta, tampa valstybe tarptautinės teisės prasme. Bet prieš pripažinimą naujai susikūrusioji valstybė, ta teorija, nesudaro juridinio asmens tarptautinės teisės atžvilgiu, taigi, negali turėti jokių teisių ir prievolių tarptautinės teisės prasme. Taip pat senosioms valstybėms nesama jokios prievolės pripažinti naujai susikūrusią valstybę arba atvirkščiai. Į pripažinimo vengimą tegalima žiūrėti tik kaip į „nedraugingumą", bet ne kaip į „neteisingumą".

Deklaruojamoji objektyvioji teorija pasireiškė tik 19-to amžiaus gale: kol ji buvo galutinai ir aiškiai nustatyta, ji gavo pereiti visos eilės įžymių autorių nuomonės svyravimus. Josios svarbiausieji atstovai yra: Gareis, v. Ullmann, Heilborn, Chretien, Despagnet, Merigac, Westalke, Hall ir kt. Tie autoriai principialiai atmeta konstitucingąją pripažinimo reikšmę, nes pripažinimas nieku būdu nesudarąs valstybės.

---

4) *Kaltenborn,* „Kritik des Völkerrechts", 1847, „Systematik des Völkerrecht".

4) *Günther,* „Das Völkerrecht" I, 76 p.

5) *Schmalz,* „Das Völkerrecht".

6) *Philimor,* „International law" II t., 16 p.

7) *Heffner,* „Das europäische Völkerrecht der Gegenwart", 1863, 46 p.

Tarptautinės teisės subjektyvumas tesąs valstybės kvalifikacijos padarinys. Taigi, pripažinimu tedeklaruojamas tarptautinės teisės atžvilgiu naujo juridinio asmens faktas. Tokiu būdu į jį tegalima žiūrėti kaip į deklaracinį institutą. Ta teorija, senoji valstybė taip pat turinti pripažinti naujai susikūrusią valstybę, kaip tik bus susidariusios visos būtinos sąlygos, būtent, kai naujai susikūrusioji valstybė turėsianti visas objektyvias valstybės žymes, taip pat sugebėsianti vykdyti savo teises ir prievoles tarptautinės teisės prasme.

Vienu žodžiu, ta teorija, iš pripažinimo atimama bet kokia reikšmė teisės atžvilgiu ir neigiama, kad tik pripažinimas galina stoti nariu į tarptautinę šeimą, ir nustatoma pareiga pripažinti naują valstybę.

Čia tyčia pateikiau trumpą svarbiausiųjų tarptautinės teisės pripažinimo teorijų apibūdinimą, pasiremdamas mano parašytu šiuo klausimu mokslo darbu[8]), kad galėčiau jų šviesoje ištirti prof. Grahamo praktikos keliu prieitą išvadą.

Autorius, būdamas nuoseklus savo pažiūra į tarptautinę teisę, pasirodo, yra antrosios teorijos šalininkas. Tai iškyla iš visos eilės jo pastabų veikalo įžangoje.

Prof. Grahamas nurodo, kad po didžiojo karo valstybių pripažinimo praktika tapo labai gausi, ne vien tik sename, bet ir naujame pasaulyje. Europoj atsirado visa eilė valstybių, kurių daugumas išsilaisvino iš didžių imperijų jungo (kaip: Airija — iš Anglijos, Dancigas — iš Vokietijos, Lietuva, Latvija, Estija, Suomija, Lenkija — iš Rusijos ir daug kitų). Visų tų naujų valstybių atsiradimas duoda įvairios medžiagos pripažinimo reikalu. Iš tos medžiagos dažnai galima prieiti priešingų nuomonių. Tačiau pokarinių valstybių pripažinimo praktika vis dėlto daugiausia duoda vienodus pripažinimo metodus ir principus, būtent, jie yra *kolektyvinio* ir *konkliudentinio* pobūdžio. Vadinasi, naujų valstybių, po karo atsiradusių, pripažinimo klausimą daugiausia sprendė kolektyvinis valstybių organas, būtent, taikos konferencija Paryžiuje

---

[8]) *Dr. G. Rutenbergas:* „Die baltisches Staaten u. das Völkerrecht, Die Entstehungsprobleme Litauens, Lettlands u. Estlands im Lichte des Völkerrechts" (Pabaltės valstybės ir tarptautinė teisė, Lietuvos, Latvijos bei Estijos įsikūrimas tarptautinės teisės šviesoje). Ryga, 1928 m. 156 p.

(1919 m.), ir, be to, dažnai tą pripažinimą reiškė jau vien tik prileidimu dalyvauti toje konferencijoje kaipo kontragentui. Tokiu būdu, anot autoriaus, tokie faktiniai santykiai priveda prie formalaus akto, vadinamo pripažinimu, t. y. „ex facto oritur ius".

Štai kodėl Grahamas dalina pripažinimo procesą į 4 įvairias stadijas:

1) Šalies išsilaisvinimas (apsisprendimas);
2) Pirmieji diplomatiniai žingsniai dėl šalies juridinės egzistencijos pateisinimo;
3) Sugebėjimas tikrai valstybiškai gyventi ir įvykdyti savo tarptautines prievoles;
4) Pripažinimas (suteikimas) teisių tautiškai nepriklausomam gyvenimui.

Autorius skyrium išnagrinėja kiekvieną iš tų su pripažinimu susijusių fazių, labai vykusiai apibūdindamas pirmąją fazę: „Breaking with the Old Legality" — atsiskyrimu nuo senosios valdžios (t. y. nutraukimas santykių su motina - valstybe); ir antrąją fazę — „The Memoire Justificatif" — priminimu apie valstybės teises būti nepriklausomai (kuris siunčiamas memorialo ar notos forma visoms arba kelioms svarbesniųjų valstybių). Dėstydamas tų pripažinimo fazių svarbiausias žymes, prof. Grahamas plačiai apsistoja prie trečiosios ir paskutiniosios pripažinimo fazės, būtent, prie „de facto" pripažinimo ir, pagaliau, baigia „de jure" pripažinimo apibūdinimu.

Kaip žinoma dėl „de facto" ir „de jure" pripažinimo tarptautinės teisės moksle, ypač paskiausiu laiku, vyrauja įvairių nuomonių. Pavyzdžiui, anot Verdrosso[9]), „de facto" pripažinimas esąs tik laikinas pripažinimas. Tai reiškia, kad vyresnysis tarptautinės teisės šeimos narys, kurį nauja valstybė, tiesiog raštu ar per tam tikrą įgaliotinį, prašo ją pripažinti, pasiryžta pripažinti naująją valstybę „de facto gyvuojant" ir laikinai užmegzti su ja ryšius. „De jure" pripažinimas reiškia ilgalaikį diplomatinį jo prašančios valstybės pripažinimą, per kurį užsimezga ilgalaikiai diplomatiniai santykiai. *Von Liszt*

---

[9]) Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie, straipsny „Anerkennung von Staaten".

savo „nuomonėj apie Gruzijos respublikos būtį tarptautinės teisės atžvilgiu“[10]) pasisako ta prasme, kad „de facto“ pripažinimas esąs toks pat, kaip „formalus juridiškai diplomatiškas“ pripažinimas („de jure“), bet, anot v. Liszto, prierašas „de facto“ liečiąs ne pripažinimą, bet pripažintosios valstybės faktišką gyvavimą, kurį jis patikrina, palikdamas kyboti ore teisinį gyvavimą. Mano darbe „Pabaltės valstybės ir tarptautinė teisė“ ir man teko šiuo reikalu pasisakyti ir prieiti išvadą, kad valstybės gyvavimas pasiekiamas ne pripažinimu, nes jis tik maždaug apibrėžiamas. Pripažinimo prašomoji valstybė negali nei sudaryti nei pašalinti naujosios valstybės teisinio gyvavimo, o gali jį tik deklaraciškai nustatyti, patvirtinti, arba ištyrusi paneigti. Ji gali savo nepripažinimą motyvuoti tuo, kad jai dar nėra išaiškintas naujai susikūrusios valstybės pobūdžio klausimas, ir todėl ji palieka klausimą atvirą. Individualiniame pripažinime iš senosios valstybės pusės pasireiškia valstybinio pobūdžio pripažinimas, bet tai reiškia tik nustatomąjį sprendimą dėl naujai susidariusios valstybės fakto, o ne dėl valstybės susikūrimo. Todėl pripažįstančioji valstybė irgi negali palikti bekybantį ore klausimą dėl jos pripažintos valstybės teisinio gyvavimo, nes ji jau egzistuoja tarptautinės teisės atžvilgiu, kaip tik susidaro objektyvios valstybės žymės. Bet pripažįstančioji valstybė, darydama savo nustatomąjį sprendimą, taip pat gali apsirikti naujai susikūrusios valstybės naudai ar nenaudai, o apsirikimo pasėkas turi pakelti pati toji valstybė. Ir todėl „de facto“ pripažinimas palieka kyboti ore ne naujosios valstybės teisinį gyvavimą, bet labiausiai tarptautinės teisės sugyvenimą su pripažįstančia valstybe, t. y. tarp pripažįstančios ir pripažintos valstybės nėra jokių galutinai nustatytų juridinių santykių (diplomatinių ir kitų), bet tiktai vadinamieji „de facto“ santykiai.

Pasiremiant Pabaltijos valstybių (Lietuvos, Latvijos, Estijos) pripažinimo praktika, mano buvo išvesta, kad „de facto“ ir „de jure“ pripažinimą reikėtų laikyti vien tik atskiromis pripažinimo stadijomis, iš kurių pirmoji yra laikina, o antroji — galutinė. Tačiau abudu pripažinimai yra vienodi *teisiniai aktai*, kurie, vis dėlto, labai skirtingu būdu reiškiasi pripažintos valstybės prileidimą prie teisinių veiksmų pripažįstančios

---

[10]) Išleista rankraščiu Berlin, 1918 m.

valstybės atžvilgiu. Būtent: 1) „de facto“ reiškia, kad pripažįstamoji valstybė kol kas užmezga tik tam tikrus, dar ne visai specifikuotus tarptautinės teisės atžvilgiu, santykius su naująja valstybe. Tuo būdu pripažintai valstybei tokiu atveju duodama galimumo pripažįstančios valstybės atžvilgiu naudotis tik vadinamuoju aprėžtu veiksmingumu tarptautinės teisės prasme („ius legationum“ ir „ius faederum et tractatum“ srityje); 2) pripažinimas „de jure“ reiškia, kad pripažįstančioji valstybė užmezga tarptautinės teisės santykius su naująja valstybe neaprėžtumo ir teisių lygybės pagrindais. Tuo pripažinimu pripažintajai valstybei duodama galimumo naudotis visišku tarptautinės teisės veiksmingumu pripažįstančios valstybės atžvilgiu.

Prof. Grahamas, išstudijavęs ne vien tik Pabaltės valstybių, bet visos eilės kitų, po didžiojo karo susikūrusių, valstybių pripažinimą, priėjo tas pačias išvadas, kad „de facto“, kaip ir „de jure“, pripažinimas yra teisinis aktas (kad ir deklaratyvinio pobūdžio). Autorius, tačiau, eina dar toliau ir, pasiremdamas savo surinkta medžiaga, sugeba duoti smulkų „de facto“ žymių apibūdinimą, būtent: 1) „de facto“ pripažinimo dokumento trumpumas — jis yra suglaustas, ryškus ir turi praktišką tikslą (santykių, nors ir aprėžtų, tarp naujos ir senos valstybės užmezgimą); 2) to dokumento besąlyginė reikšmė, ta prasme, kad jis nieku neriša pripažįstančios valstybės; 3) jo laikinasis pabūdis, ir 4) jo individualinis pobūdis (kai „de jure“ pripažinimas daugiausia yra kolektyvinio pobūdžio). Tas savo išvadas autorius paremia visa eile „de facto“ pripažinimo pavyzdžių iš pokarinių laikų.

Apsistodamas, pagaliau, prie pripažinimo „de jure“ klausimo, t. y. prie paskutinės naujosios valstybės pripažinimo proceso fazės, prof. Grahamas pabrėžia, kad ta fazė įvyksta tada, kai naujoji valstybė parodo savo sugebėjimą save išlaikyti materialiniu atžvilgiu ir apginti kraštą nuo išorinių priešų. „De jure“ pripažinimas, anot autoriaus, yra valstybės tarptautinio subjektyvumo legitimacija, tai esąs aktas, kuriuo pripažįstama valstybę turint visus atributus ir sugebėjimą dalyvauti tarptautinėj šeimoj, tomis pat teisėmis ir prievolėmis, kaip ir senosios valstybės. Vienu žodžiu „de jure“ pripažinimu naujai valstybei taikomas *lex regia,* kaip ir visoms kitoms suvereninėms valstybėms. Štai dėl ko „de jure“ pripažinimas yra jau ne *uni-*

laterialinio (kaip „de facto“ pripažinimas), bet *kontraktualinio*, t. y. dviejų šalių, susitarimo akto pobūdžio. Vadinasi, čia veikia *reciproteto* principas. Senosios valstybės „de jure“ pripažinimu susitaria prisiimti naujosios valstybės atžvilgiu tas pačias prievoles, kurias naujoji prisiima jų atžvilgiu, ir suteikia jai savo atžvilgiu tas pat teises, kurias pačios įgyja. Taigi, „de jure“ pripažinimu naujoji valstybė tikrai įstoja į tarptautinę šeimą, kaipo lygiateisis tos šeimos narys.

Autorius, padaręs įdomią „de jure“ pripažinimo analizę, sulygina „de jure“ pripažinimo aktus prieš didįjį karą ir po didžiojo karo. Čia jisai, tarp kitko, nurodo, kad trumpiausia „de jure“ pripažinimo telegrama yra 17 žodžių, kuria Uragvajus pripažino iš karto keturias naujas Europos valstybes (Suomiją, Lenkiją, Čekoslovakiją ir Sibirą[11]), 1919 m. rugpiūčio 19 d.). Ilgiausias pripažinimo aktas susideda iš trijų pilnai prirašytų puslapių (Suomijos pripažinimas iš Šveicarijos pusės 1918-II-22 d.). Tarp tų, formos atžvilgiu, ilgų pripažinimo aktų figūruoja taip pat ir Lietuvos pripažinimo manifestas iš Vokietijos kaizerio Wilhelmo II pusės (1918-III-23 d.). Kalbėdamas toliau apie teisinę „de jure“ pripažinimo pusę, autorius plačiai sustoja prie individualinio ir kolektyvinio pripažinimo, apibūdindamas skirtingus bruožus tarp jųjų. Autoriaus prieita išvada, kad tobuliausias pripažinimo būdas yra kolektyvinis, nes, skirtingai nuo individualinio pripažinimo, jis yra mažiau subjektyvinio pobūdžio ir yra paremtas objektyviaisiais kriterijais . Tačiau, kalbėdamas apie kolektyvinį pripažinimą, autorius be reikalo laiko Ambasadorių Konferencijos 1922-XII-20 d. Lietuvos pripažinimą „de jure“ kolektyviniu, nes, kaip visiškai teisingai pastebėjo Lietuvos Užsienių Reikalų Ministeris, dr. Zaunius, per savo pasikalbėjimą su prof. Grahamu (atpasakotu čia recenzuojamo veikalo 46 psl.), Ambasadorių Konferencija atstovavo keturioms buvusioms Santarvės valstybėms (Prancūzijai, Anglijai, Italijai ir Japonijai), kurios čia veikė tik kolektyviai *formos* atžvilgiu, tačiau iš esmės tai buvo tų valstybių *individualinis* ir grynai *subjektyvinis aktas*, kas matyti iš to pripažinimo turinio, pagrįsto *subjektyviais* politiniais tų valstybių sumetimais.

Ta pastaba visiškai teisinga. Mat, Lietuvos pripažinimo

---

[11]) Kai Sibiras tapo admirolo Kolčako atskirtas iš Sovietų Rusijos.

praktika kaip tik parodė, kad, deja, kol kas tarptautinės teisės *praktikoj* nėra įsigalėjęs tikras objektyvumo kriterijus sprendžiant ne tik naujųjų valstybių pripažinimo, bet ir kitus jų gyvybės klausimus (pav., gali būti Vilniaus reikalas, neteisėtai išspręstas tos pat Ambasadorių Konferencijos 1923 m. kovo 15 d.), ir kad subjektyvūs egoistiniai atskirų valstybių ar jų grupių interesai turi pirmenybę prieš objektyviąją tarptautinę teisę.

Štai kodėl galima tik prisidėti prie prof. Grahamo išreikštos minties, kad naujųjų valstybių pripažinimo klausimas neturėtų būti pavedamas atskirų valstybių subjektyviam (kuris dažnai būna šališkas) sprendimui, bet turėtų būti vien organizuotos tarptautinės tesės šeimos sprendžiamas. Tačiau, toji pastaba tiktų ne tik pripažinimui, bet ir kitiems mažųjų valstybių reikalams, dažnai didžiųjų valstybių šališkai sprendžiamiems, nežiūrint teisėtumo ir tarptautinio teisingumo.

Dr. G. Rutenbergas.

II. Vyriausiojo Tribunolo 1924—1933 metų visuotinių susirinkimų nutarimų rinkinys su Teisingumo Ministerijos aplinkraščiais ir dalykine rodykle.

Spaudai paruošė Kauno Apygardos Teismo Prokuroras J. BYLA. Kaunas, 1934 m. 395 pusl.

Ši knyga turi didelės reikšmės ypač teisininkams --praktikams (teisėjams, advokatams). Vyriausiojo Tribunolo visuotinio susirinkimo nutarimai, kad jie ir aiškina daug didelės reikšmės teisės klausimų, ligi šiol nebuvo viešai skelbiami. Tiesa, viena jų dalis buvo skelbiama „Teisės" žurnale, tačiau negalėjo atstoti sistematingo ir pilno tų nutarimų rinkinio. Todėl ir visiškai teisingai pastebi savo prakalboj šio rinkinio autorius, mūsų nenuilstamas darbuotojas ir šios srities kodifikatorius, dabar Vyriausiojo Tribunolo teisėjas J. Byla, kad „Vyriausiojo Tribunolo visuotinio susirinkimo nutarimai įgyja ypatingos reikšmės, paskelbus naująjį Teismų Santv. įstatymą be paaiškinamojo rašto, be V. Tarybos posėdžių protokolų ir be žinių, kuo būtent vadovaujantis buvo priimtas tas ar kitas nuostatas. Įstatymų aiškinimai nustato teismo darbo kryptį

ir suteikia prasmės ir galios negyviems įstatymo dėsniams". Šie samprotavimai yra visiškai teisingi, nes Vyr. Tribunolo visuotinio susirinkimo nutarimai, liečią baudž. ir civ. teisės dalykus, Klaipėdos krašto kolizines normas, V. Kontrolės padarytas notarams įskaitas, disciplinarines advokatų bei teisėjų bylas ir kitus teisinius klausimus, be abejo suteikia prasmės negyviems įstatymo dėsniams.

Pridėta prie rinkinio dalykinė rodyklė, rūpestingai sudaryta Vyr. Tribunolo sekretoriaus p. Vaidelio, žymiai palengvina naudojimąsi šiuo rinkiniu, ieškant vieno ar kito aiškinimo.

Žodžiu, p. Byla čia atliko nemažą darbą, surinkęs bei sistematizavęs kiekvienam teisininkui vertingus mūsų Aukščiausiojo Teismo nutarimus.

G. Rutenbergas.

Oficialinė dalis.

I.

Nauji įstatymai,

paskelbti Vyr. Žiniose:

Nr. 442 (1934-V-1 d.): Dragūnų tarnybos įstatymas. Karininkų atlyginimo įstatymo pakeitimas. Teisingumo Ministerio įsakymas.

Nr. 443 (1934-V-5 d.): Prekybos Konvencija tarp Lietuvos ir Estijos. Lietuvos ir Danijos taikinamoji ir arbitražo sutartis.

Nr. 444 (1934-V-19 d.): Namų savininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymas. Civilinių įstatymų pakeitimas. Baudžiamojo Proceso įstatymo pakeitimas. Karo įstatų rinkimo XXIV knygos pakeitimas. Žemės Banko įstatymo pakeitimas. Intelektualinio bendradarbiavimo Komisijos statutas. Patentuotų ir dozuotų vaistų, leidžiamų į Lietuvą įvežti sąrašo pakeitimas.

Nr. 445 (1934-VI-13 d.): Nepuolimo sutartis tarp Lietuvos ir STRS pratęsimo protokolas. Lietuvos ir Olandijos nusikaltėliams išduoti sutartis. Alkoholinių gėrimų pardavinėjimui tvarkyti įstatymas. Švenčių ir poilsio įstatymo pakeitimas. Laisvai samdomų eigulių draudimo kasos įstatymas. Vietos savivaldybės organų kadencijos pratęsti įstatymas. Kredito įstaigų imamoms palūkanoms normuoti įstatymas. Kredito įstaigų imamoms palūkanoms normuoti įstatymo 5 str. vykdyti taisyklės. Valsčių raštinėms taisyklės.

Nr. 446 (1934-VI-18 d.): Akcizo patento tarifų įstatymas. Advokatams už darbą taksa.

Nr. 447 (1934-VI-23 d.): Civilinio proceso įstatų pakeitimas. Taupomųjų Valstybės Kasų įstatų pakeitimas. Akcizo tarifų įstatymas. Karininkų atlyginimo įstatymo pakeitimas.

II.

Respublikos Prezidento įsakymai.

Paskirti:

1) Panevėžio II Apylinkės Tardytojas *Kazimieras Bukauskas* — Panevėžio Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėju nuo 1934 m. balandžio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 296).
2) Vilkijos Apylinkės Teisėjas *Antanas Gražys* — Joniškio Apylinkės Teisėju nuo 1934 m. balandžio m. 1 d. (įsak. Nr. 297).
3) Joniškio Apylinkės Teisėjas *Arsenijus Krečinas* — Vilkijos Apylinkės Teisėju nuo 1934 m. balandžio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 298).
4) Panevėžio Apylinkės Teisėjas *Leonas Vabalas* — Panevėžio Apygardos Teismo Teisėju nuo 1934 m. balandžio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 319).
5) Biržų Apylinkės Teisėjas *Domininkas Bružas* — Panevėžio Apylinkės Teisėju nuo 1934 m. gegužės mėn. 1 d. (įsak. Nr. 334).
6) Rietavo Apylinkės Teisėjas *Vladas Kasiliauskas* — Biržų Apylinkės Teisėju nuo 1934 m. gegužės mėn. 1 d. (įsak. Nr. 335).

III.

Teisingumo Ministerio įsakymai.

Paskirti:

1) Neetatinis teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo *Balys Širvinskas* — etatiniu teismo kandidatu prie to paties teismo nuo š. m. balandžio m. 1 d. (įsak. Nr. 101).
2) Diplomuotas teisininkas *Algirdas Andrėkus* — etatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo š. m. balandžio m. 1 d. (įsak. Nr. 102).
3) Diplomuotas teisininkas *Jonas Zovė* — etatiniu teismo kandidatu prie Panevėžio Apygardos Teismo nuo š. m. balandžio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 114).
4) Diplomuotas teisininkas *Motiejus - Jonas Adomaitis* — etatiniu teismo kandidatu prie Šiaulių Apygardos Teismo nuo š. m. gegužės mėn. 4 d. (įsak. Nr. 128).
5) Dipl. teisininkas *Jonas Petrušaitis* — etatiniu teismo kandidatu prie Šiaulių Apgardos Teismo nuo š. m. gegužės mėn. 15 d. (įsak. Nr. 159).
6) Teismo Antstolis prie Kelmės Apylinkės Teismo *Vladas Bardauskas* — Teismo Antstoliu prie Skaudvilės Apylinkės Teismo nuo š. m. birželio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 162).

7) Teismo Antstolis prie Žem. Naumiesčio Apylinkės Teismo *Aleksandras Noakas* — Teismo Antstoliu prie Kelmės Apyl. Teismo nuo š. m. birželio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 163).

8) Teismo Antstolis prie Kauno Apylinkės Teismo *Vytautas Verbyla* — Teismo Antstoliu prie Žem. Naumiesčio Apylinkės Teismo nuo š. m. birželio m. 1 d. (įsak. Nr. 164).

9) *Balys Stadzevičius* — Teismo Antstoliu prie Kauno Apylinkės Teismo nuo š. m. birželio m. 1 d. (įsak. Nr. 165).

10) Dipl. teisininkė *Ona Liorentaitė* — teismo kandidatu prie Šiaulių Apygardos Teismo nuo š. m birželio m 1 d. (įsak. Nr. 171).

Pavesta eiti pareigas:

1) Teismo kandidatui prie Kauno Apygardos Teismo *Dzidui-Gubertui Toliušiui* — apylinkės tardytojo pareigas nuo š. m. kovo m. 25 d., prikomandiruojant prie Kauno V apylinkės tardytojo (įsak. Nr. 84).

2) Teismo kandidatui prie Kauno Apygardos Teismo *Aleksandrui Kamantauskui* — apylinkės tardytojo pareigas nuo š. m. kovo 25 d., prikomandiruojant prie Kėdainių apylinkės tardytojo (įsak. Nr. 90).

3) Teismo kandidatui prie Kauno Apygardos Teismo *Stasiui Ryseliui* — apylinkės teisėjo pareigas nuo š. m. balandžio mėn. 1 d., prikomandiruojant prie Kauno Apylinkės Teismo (įsak. Nr. 103).

4) Teismo kandidatui prie Marijampolės Apygardos Teismo *Pranui Martišiui* — apylinkės teisėjo pareigas nuo š. m. balandžio m. 1 d., prikomandiruojant prie Kazlų-Rūdos Apylinkės Teismo (įsak. Nr. 109).

5) Teismo kandidatui prie Panevėžio Apygardos Teismo *Filimonui Archipovui* — apylinkės teisėjo pareigas nuo š. m. balandžio m. 16 d., prikomandiruojant prie Anykščių Apylinkės Teismo (įsak. Nr. 110).

6) Teismo kandidatui prie Panevėžio Apygardos Teismo *Leonidui-Leibai Krasauskui* — apylinkės tardytojo pareigas nuo š. m. balandžio m. 9 d., prikomandiruojant prie Kretingos Apylinkės tardytojo (įsak. Nr. 111).

7) Teismo kandidatui prie Vyr. Tribunolo *Vytautui-Aleksandrui Račkauskui* — apylinkės tardytojo pareigas nuo š. m. gegužės m. 3 d., prikomandiruojant prie Apeliacinių Rūmų Teisėjo Kazlausko (įsak. Nr. 127).

8) Teismo kandidatui prie Šiaulių Apygardos Teismo *Jonui Petrušaičiui* — Rietavo Apylinkės Teisėjo pareigas nuo š. m. gegužės m. 15 d. (įsak. Nr. 160).

Atleisti iš tarnybos:

1) Teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo *Vytautas Čepas*, jam pačiam prašant, nuo š. m. kovo m. 20 d. (įsak. Nr. 85).

2) Šiaulių Apygardos Teismo Antstolis *Aleksas Baliutavičius* nuo š. m. balandžio m. 12 d. (įsak. Nr .135).
3) Teismo kandidatas prie Šiaulių Apygardos Teismo Icikas Frankas, jam pačiam prašant, nuo š. m. gegužės m. 1 d. (įsak. Nr. 156).

Išbraukti iš tanautojų skaičiaus, kaip mirę:

Panevėžio Apygardos Teismo Teisėjas Valentas V i m b a r a s nuo š. m. kovo mėn. 16 d. (įsak. Nr. 87).

IV.

Teisingumo Ministerijos aplinkraščiai.

Nr. 149. Visiems Apylinkių Teismams.

Teisingumo Ministerija gauna nusiskundimų, kad Apylinkių Teismai visuomet šaukimuose nurodo bylos išžiūrėjimo laiką — 8 val. ryto. Tuo tarpu dažnai atsitinka, jog iššauktos šalys atvyksta į Teismą, kaip šaukimuose pažymėta, 8 val. ryto, o jų bylos išžiūrimos, kartais 20-21 val. vakaro. Toks bylų išžiūrėjimo nepunktualumas bylų dalyviams sudaro daug nepatogumo, ypač tiems bylininkams, kurie atvyksta iš tolimesnių vietų. Be to, skirtų posėdin bylų visi dalyviai iššaukti 8 val. ryto negali sutilpti posėdžių salėse, jiems tenka laukti koridoriuose, o kur jų nėra — atvirame ore.

Kad to išvengti, pasiremdamas Teismų Santvarkos Įst. 78 ir 79 str. p. 4, siūlau Apylinkių Teismams skirti posėdin bylas grupėmis: kas dvi - tris valandas. Šaukimuose šalims stoti Teisman turi būti pažymėta valanda tos grupės, kurioj paskirta byla.

(pas.) Al. Žilinskas
Teisingumo Ministeris.

K a u n a s,
1934 m. balandžio mėn. 26 d.

Nr. 150. Apeliaciniams Rūmams, Apeliacinių Rūmų Prokuratūrai, Apygardų Teismams ir Apygardų Teismų Prokuratūroms.

Sekmingesniai kovai su pinigų padirbimais bei platinimais prie Kriminalinės policijos identifikacijos skyriuj, atliekama padirbtų bei perdirbtų banknotų ir monetų tyrimai ir jų klasifikacija pagal padirbimo tipus. Šiam darbui tiksliau atlikti yra būtinas reikalas identifikacijos skyriui turėti visų netikrų paleistų apyvarton banknotų bei monetų tipų pavyzdžius. Be to, prie Kriminalinės policijos yra kriminalinis muziejus, ku-

riame be kitų eksponatų iš pirmesnių laikų jau yra rinkinys pinigams padirbinėti įrankių, netikrų banknotų ir monetų.

Pinigų padirbimas ar perdirbimas yra vienas iš svarbiausių nusikalstamųjų darbų, žalingas ne tik privatiniems žmonėms, bet ir ypač valstybei, nes pasirodymas rinkoje netikrų banknotų ar monetų griauna pasitikėjimą krašto pinigais, kaip mainų įrankiais, ir tuo būdu yra trukdoma visuomenės bei valstybės ekonominė apyvarta. Todėl Kriminalinės policijos tiek preventyvinė tiek represyvinė kova su šios rūšies nusikaltimais yra labai svarbi valstybei. Kad ši kova su žalingu nusikaltėlių veikimu sekmingai būtų varoma, Kriminalinei policijai reikia gerai pažinti nusikaltėlių metodus ir būdus, kuriais šios rūšies nusikaltimai yra daromi. Netikrų pinigų padirbimo įrankiai ir padirbimo objektai — netikri pinigai yra vaizdus nusikalstamojo veiksmo įrodymas. Policija, turėdama visų padirbtų ar perdirbtų netikrų banknotų ar monetų pavyzdžius, tirdama ir klasifikuodama juos pati mokslintųsi ir tobulintųsi tos rūšies nusikaltimo tyrimo darbe, ir šių nusikaltimų sekimas ir aiškinimas jai būtų lengvesnis. Be to, ji galėtų plačiai informuoti visuomenę apie pasirodžiusius rinkoj netikrus banknotus ir monetas ir įtraukti visuomenę į kovą su netikrų pinigų platinimu.

Todėl, pasiremdamas Teismų Santvarkos Įstatymo 78 ir 79 str. p. 4, siūlau pinigų padirbimo išžiūrėtose bylose, sprendimui įsiteisėjus, visus kaltės įrodymo daiktus — padirbimo įrankius ir padirbtas arba perdirbtas monetas ir banknotus kartu su kaltinamojo akto nuorašu siųsti Kriminalinės Policijos Viršininkui. Paminėti įrankiai ir pinigai bylose, kurios Baudž. Teis. Įst. 277 str. nutraukiamos Prokuratūros, nesuradus kaltininką, lieka prie bylos, kaip kaltės išrodymo daiktai ligi sueis pasenėjimo laikas. Išėjus pasenėjimo laikui, tie daiktai su jų apžiūrėjimo protokolo nuorašu taip pat siunčiami Kriminalinės Policijos Viršininkui.

(pas.) Al. Žilinskas
Teisingumo Ministeris.

Kaunas,
1934 m. balandžio m. 27 d.

Nr. 151. Visiems Apylinkių Teismams.

Teisingumo Ministerija yra pastebėjusi, kad Apylinkių Teisėjai, vykdami vietos apžiūrėjimus daryti, ima iš bylininkų nevienodo didumo dienpinigių normas. Tuo būdu išeina, jog už vietos apžiūrėjimą vienas Teisėjas paima mažiau, o kitas daugiau dienpinigių. Tokia praktika nėra normalus reiškinys ir iššaukia visai pagrįstų suinteresuotų žmonių nusiskundimų.

Kadangi Apylinkės Teisėjai yra VIII - a kategorijos ir tiktai išimties keliu leidžiama mokėti didesnį atlyginimą tiems, kurie pirmiau jį gaudavo, tad pasiremdamas Teismų Santvarkos Įst. 78 ir 79 str. 4 p., siūlau p. p. Apylinkių Teisėjams už vietos apžiūrėjimus imti dienpinigius nuo

VIII-a kategorijos, neatsižvelgiant į tai, ar vietos apžiūrėjimą darys Teisėjas gaunąs IX-tos kat. atlyginimą, ar Teismo kandidatas einąs savistoviai Teisėjo pareigas.

Ministerių Kabineto 1933 m. V. 2 d. nutarimas šiais atvėjais turi būti taikomas.

(pas.) Al. Žilinskas.
Teisingumo Ministeris.

Kaunas,
1934 m. gegužės mėn. 23 d.

Nr. 152. Visiems Notarams.

Atsilankantieji Notariatan interesantai nusiskundžia, kad jų pristatytieji patvirtinti ar pažymėti aktai ilgai laikomi Vyr. Notaro įstaigoje ir dėl to reiškia nepasitenkinimą.

Užlaikymas netvirtintų ar nepažymėtų aktų Vyr. Notaro įstaigoje atsitinka todėl, jog Notarai, gavę iš Vyr. Notaro reikalavimą pristatyti reikaklingus aktui patvirtinti ar pažymėti mokesčius, ne tuoj juos pristato ir tuo būdu trukdosi akto patvirtinimas arba pažymėjimas. Vyr. Notaro įstaigai dažnai tenka antrą kartą Notarams rašyti arba pačius suinteresuotus piliečius siųsti, kad mokesčių pristatymą pagreitinti.

Visi tokie reiškiniai interesantams sudaro blogą įspudį taip apie Vyr. Notaro įstaigą, kuri šitokiuose atvejuose piliečių interesams nėra nusižengusi, taip ir apie pačius Notarus.

Turėdamas galvoje, kas aukščiau pasakyta, siūlau p. p. Notarams, gavus iš Vyr. Notaro reikalavimą, tą pačią dieną įnešti mokesčius į Valst. Iždą ir kvitą pristatyti Vyr. Notaro įstaigai.

(pas.) Al. Žilinskas
Teisingumo Ministeris.

Kaunas, 1934 m. gegužės mėn. 30 d.

Redaktorius Jurgis Byla